

CYPRVS ΑΕΤΕΡΝΑ

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ
ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Λεωφόρος Τζαβάλ Νεχρού, 1402 Λευκωσία, Κύπρος, Τηλέφωνο: (+357) 22 407 300,
τηλεομοιότυπο: (+357) 22 673 066, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: vouli@parliament.cy,
ιστοσελίδα: www.parliament.cy

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΡΩΝΟΪΟΥ στη Ζωή μας

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΡΩΝΟΪΟΥ *στη Ζωή μας*

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2021

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΡΩΝΟΪΟΥ *στη Ζωή μας*

CYPRVS AETERNA

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ
ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

2021

Οι Επιπτώσεις του Κορωνοϊού στη Ζωή μας
Έκδοση Γραφείου Προέδρου Βουλής των Αντιπροσώπων

Εποπτεία

Μαρίνα Τυμβίου - Χριστιάνα Αγαπίου

Έρευνα και σύνταξη κειμένων

Συνεργάτες Γραφείου Προέδρου Βουλής

Εκδοτική επιμέλεια

Υπηρεσία Ερευνών, Μελετών και Εκδόσεων

Σχεδιασμός

Sinartisi Creative Consultants

Εκτύπωση

Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας

ISBN: 978-9963-39-092-2 (έντυπη)

ISBN: 978-9963-39-093-9 (ηλεκτρονική)

©Βουλή των Αντιπροσώπων

Λεωφόρος Τζαβάλ Νεχρού, 1402 Λευκωσία, Κύπρος
τηλέφωνο: +357 22407300, φαξ: +357 22677203
vouli@parliament.cy, www.parliament.cy
Λευκωσία, 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος Προέδρου Βουλής	7
Εισαγωγή - Ιστορική αναδρομή (Αγγελίνα Γεωργίου - Μαρίνα Τυμβίου)	11
Κορωνοϊός και Υγεία I (Άντρεα Κώστα)	15
Κορωνοϊός και Υγεία II (Γκέλια Χαραλάμπους)	21
Κορωνοϊός και Κοινωνία (Μαρίνα Τυμβίου)	27
Κορωνοϊός και Παιδεία (Διόνυσος Αλεξίου)	33
Κορωνοϊός και Εργασία (Ρεβέκκα Σιασπών)	39
Κορωνοϊός και Ανάπτυξη (Αγγελίνα Γεωργίου)	45
Κορωνοϊός και Εμπόριο (Ευρυδίκη Νικολάου)	51
Κορωνοϊός και Γεωργία (Κωνσταντίνος Κωνσταντίνου)	63
Κορωνοϊός και Περιβάλλον (Έλσα Παλάτου)	69
Κορωνοϊός και Οικονομία I (Παναγιώτα Ναζίρη)	77
Κορωνοϊός και Οικονομία II (Νίκη Αργυρού)	91
Κορωνοϊός, Μεταφορές και Ταξίδια (Κωνσταντίνος Κωνσταντίνου)	97
Κορωνοϊός και Μ.Μ.Ε. (Κωνσταντίνα Αχιλλέως)	103
Αρκτικόλεξα	107
Βιβλιογραφία	108

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ευρεία και παγκόσμια εξάπλωση της νόσου του κορωνοϊού ή αλλιώς COVID-19, η οποία προκλήθηκε από το στέλεχος του ιού SARS-CoV-2, ανάγκασε τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας να κηρύξει κατάσταση έκτακτης ανάγκης διεθνούς ενδιαφέροντος για τη δημόσια υγεία και στη συνέχεια, στις 11 Μαρτίου 2020, να χαρακτηρίσει τη νόσο ως πανδημία, αφού ο νέος ιός, αν και παρουσιάζεται ηπιότερος από προηγούμενους κορωνοϊούς, έχει προκαλέσει πολλαπλάσια θύματα σε όλο τον κόσμο. Η πανδημία του κορωνοϊού έχει επιφέρει δραματικές αλλαγές τόσο στη ζωή και την καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου όσο και στους κρατικούς σχεδιασμούς σε παγκόσμιο επίπεδο.

Πέραν των επιπτώσεων στη σωματική υγεία, η ανθρωπότητα και η παγκόσμια κοινότητα υφίστανται τις αναπόφευκτες κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές συνέπειες της πανδημίας. Επιπρόσθετα, έναν και πλέον χρόνο μετά την εξάπλωση της πανδημίας, οι ψυχολογικές συνέπειες που βιώνουμε συλλογικά, ως αποτέλεσμα του παρατεταμένου εγκλεισμού και της κοινωνικής αποστασιοποίησης, είναι τεράστιες και κυρίως για τους νέους.

Παράλληλα, η κρίση του κορωνοϊού έχει επιβεβαιώσει πως καμιά χώρα δεν μπορεί να αντιμετωπίσει την πανδημία από μόνη της και καμία κοινωνική

ομάδα δεν είναι δυνατό να αγνοηθεί, αν θέλουμε να ανταποκριθούμε αποτελεσματικά σε αυτή την παγκόσμια πρόκληση. Ο COVID-19 αποτελεί μια δοκιμασία. Πέρα από τις άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις του, η πορεία του δοκιμάζει αναμφισβήτητα τις αρχές, τις αξίες και την κοινή μας ανθρωπιά. Η απάντησή μας στον κορωνοϊό πρέπει να βασίζεται στις αρχές της εμπιστοσύνης, της διαφάνειας, του σεβασμού και της ενσυναίσθησης προς τους πιο ευάλωτους. Έτσι θα προασπίσουμε τα εγγενή δικαιώματα κάθε ανθρώπου και θα διασφαλίσουμε ότι μπορούμε να ξεπεράσουμε αυτή την κρίση και να αποκτήσουμε γνώση για το μέλλον.

Έναν και πλέον χρόνο μετά την εμφάνιση του πρώτου κρούσματος κορωνοϊού στην Κύπρο και την ανακοίνωση του πρώτου θύματος του ιού στον τόπο μας, την 21^η Μαρτίου 2020, αφουγκραζόμενη τα μηνύματα της ιστορικής συγκυρίας, η Βουλή των Αντιπροσώπων παρουσιάζει την παρούσα έκδοση. Η ανά χείρας έκδοση φιλοδοξεί να συνεισφέρει έμπρακτα στην αποτύπωση της ιστορικής συγκυρίας που διανύουμε με σκοπό την ενημέρωση των πολιτών για τις επιπτώσεις του κορωνοϊού στην Κύπρο και παγκόσμια.

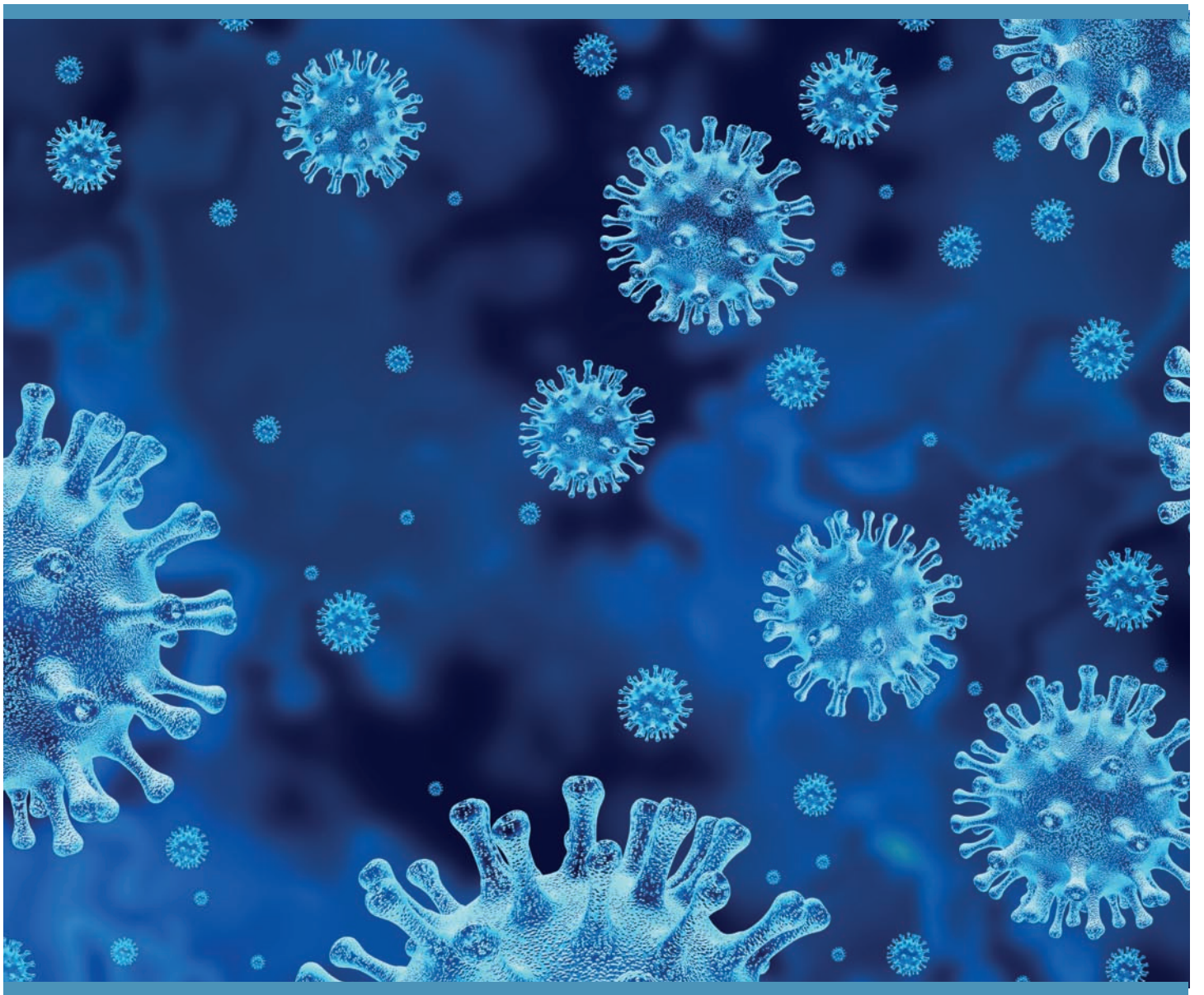
Στις δεκατρείς ενότητες που ακολουθούν αναλύονται σύντομα τα μέχρι στιγμής δεδομένα με αναφορά στο παράδειγμα της Κύπρου και συγκριτικά με τα δεδομένα, τα μέτρα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν σε άλλες χώρες, εκτιμάται η εξέλιξη της πανδημίας και ο αντίκτυπος στη ζωή των ανθρώπων και καταγράφονται εισηγήσεις και παραδείγματα πολιτικών ή εφαρμογή των οποίων θα μπορούσε να αποβεί χρήσιμη και σωτήρια για τον τόπο μας. Ειδικότερα, αναπτύσσονται και αναλύονται οι τομείς που έχουν πληγεί τα μέγιστα από την πανδημία: υγεία, κοινωνία, παιδεία, εργασία, ανάπτυξη, εμπόριο, γεωργία, περιβάλλον, οικονομία, μεταφορές και ταξίδια, μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους τους επιστημονικούς συνεργάτες του Γραφείου μου οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα και την πραγματοποίηση αυτής της έκδοσης, η οποία εύχομαι να αποτελέσει χρήσιμο εγχειρίδιο και εργαλείο για τους πολίτες και τους αρμόδιους φορείς του τόπου μας.

Η ελπιδοφόρα έναρξη των εμβολιασμών σηματοδοτεί το τέλος της οδυνηρής περιπέτειας που βιώνουμε, από την οποία εύχομαι να βγούμε όχι μόνο νικητές αλλά σοφότεροι και πιο ανθρώπινοι.

Αδάμος Αδάμου

Πρόεδρος Βουλής των Αντιπροσώπων

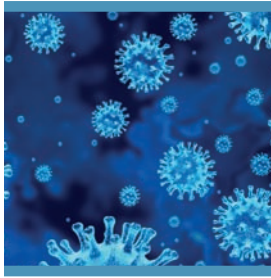

ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ

Ιστορική αναδρομή

Από τότε που κυριάρχησε ο κυνηγός-συλλέκτης, άρχισε η μετάδοση μολυσματικών ασθενειών. Οι άνθρωποι απέκτησαν μόνιμες κατοικίες, εξημέρωσαν ζώα, έγιναν κτηνοτρόφοι, είχαν δικά τους πουλερικά. Έτσι, από αυτή τη συνύπαρξη ανθρώπων, ζώων, πουλερικών, τρωκτικών και παρασίτων εμφανίστηκαν λοιμώδη νοσήματα. Ανά τους αιώνες δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες η ανθρωπότητα δοκιμάστηκε στο πέρασμα του χρόνου από ταχέως μεταδιδόμενες και θανατηφόρες επιδημικές νόσους. Ορισμένες μάλιστα από τις νόσους αυτές εξελίχθηκαν στην πορεία σε πανδημία, τη χειρότερη δυνατή περίπτωση θανατηφόρας επιδημικής νόσου, επιφέροντας τεράστιες ανθρώπινες απώλειες και γενικότερα επηρεάζοντας καθοριστικά τον ρου της ανθρώπινης ιστορίας.

Επιδημίες καταγράφονται σε πάπυρους της αρχαίας Αιγύπτου, σε κινεζικές και ινδικές πηγές, αλλά και σε αρχαιοελληνικά κείμενα. Περίφημος είναι ο λοιμός των Αθηνών, περί τα 430 π.Χ., κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου, στην πόλη-κράτος των Αθηνών, όταν η πόλη επολιορκείτο από τους Σπαρτιάτες. Ο λοιμός προκάλεσε τον θάνατο πολλών κατοίκων της πόλης, μεταξύ αυτών και του σπουδαίου πολιτικού ηγέτη της πόλης Περικλή.

Τον Μεσαίωνα η μαύρη πανώλη (1347-1353 μ.Χ.) σκόρπισε εκατομμύρια θανάτους στο πέρασμά της. Τα ενετικά πλοία που ταξίδευαν στην Κάφα και την ανατολική Μεσόγειο γενικότερα θεωρείται ότι μετέφεραν τον ιό στη Δύση, οπότε το Μεγάλο Συμβούλιο της Βενετίας όρισε απομόνωση των πλοίων εντός της θάλασσας διάρκειας σαράντα ημερών. Μάλιστα, από εδώ προέρχεται η λέξη «καραντίνα» (quarantine), από τη λέξη «quarantena», που σημαίνει σαράντα ημέρες.

Στα τέλη του δέκατου πέμπτου αιώνα άρχισαν οι εκτεταμένες υπερπόντιες εξερευνησεις. Το 1492 ο Χριστόφορος Κολόμβος έφτασε στην Αμερική και σταδιακά άρχισε η μετεγκατάσταση Ευρωπαίων στη νέα ήπειρο. Δυστυχώς όμως, μετέφεραν εκεί τις ασθένειές τους, προκαλώντας τον θάνατο του 95% των ιθαγενών Αμερικανών. Αυτό συνέβη, γιατί οι ιθαγενείς δεν είχαν εξημερώσει άγρια ζώα, επομένως ήρθαν για πρώτη φορά σε επαφή με ασθένειες που οι Ευρωπαίοι αντιμετώπιζαν επί χιλιάδες χρόνια.

Στη σύγχρονη εποχή χαραγμένη στη μνήμη είναι η γρίπη του 1918-1919, γνωστή και ως «ισπανική γρίπη», η οποία σημειώθηκε στα τέλη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Πρωτοεμφανίστηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Η.Π.Α.) και δύο μήνες μετά άρχισε να διαδίδεται στην Ισπανία, τη Γαλλία και την Αγγλία, με υψηλά ποσοστά κρουσμάτων ιδίως στις νεαρές ηλικίες. Ενώ ήταν η πιο εκτεταμένη επιδημία στην ιστορία, γνώρισε σχετικά μικρή διάρκεια ζωής, έτσι που οι πληθυσμιακές απώλειες γρήγορα αναπληρώθηκαν. Συνέβη δηλαδή ακριβώς το αντίθετο από αυτό που συνέβη στην περίπτωση της πανώλης.

Τέλη του 2019 άρχισε η εξάπλωση της σύγχρονης πανδημίας, αυτής του COVID-19 (corona virus disease 2019), η οποία προκαλείται από τον κορωνοϊό SARS-CoV-2 (severe acute respiratory syndrome coronavirus 2). Η πανδημία αυτή έχει επιφέρει τεράστιες αλλαγές στη ζωή και την καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου σε παγκόσμιο επίπεδο. Πέραν των κατεξοχήν επιπτώσεων στην υγεία, έχουν επέλθει ταυτόχρονα επιπτώσεις σε ποικίλους άλλους τομείς, όπως της κοινωνίας, της παιδείας, της ανάπτυξης, του εμπορίου, της εργασίας, της οικονομίας, του περιβάλλοντος και της γεωργίας, των μεταφορών και του

εμπορίου, καθώς και των μέσων μαζικής ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.). Την ίδια στιγμή, μεγάλο είναι το πλήγμα που δέχτηκε η ψυχολογία των ανθρώπων, οι οποίοι καλούνται να παλέψουν καθημερινά με έναν αόρατο εχθρό, αντιμετωπίζοντας ταυτόχρονα συναισθήματα φόβου, απομόνωσης, εγκλεισμού, μοναξιάς και μιας γενικότερης απελπισίας, καθώς είναι άγνωστη η διάρκεια και η κατάληξη όλης αυτής της οδυνηρής κατάστασης.

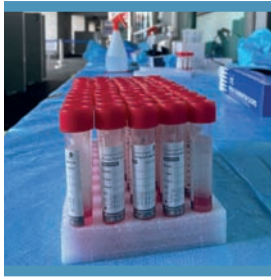
Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να γίνει μια σύντομη ανάλυση των δεδομένων και της κατάστασης όπως έχουν διαμορφωθεί από την πανδημία, εκτιμώντας την εξέλιξη του φαινομένου, τον αντίκτυπο στη ζωή των ανθρώπων και τα μέτρα που έχουν ληφθεί ή πρέπει να ληφθούν για την καλύτερη αντιμετώπιση του ζητήματος. Θα αναπτυχθούν οι τομείς που αναφέρθηκαν πιο πάνω, καθώς και όλες οι συνεπακόλουθες συνέπειες για κάθε έναν από αυτούς. Επιπρόσθετα, θα γίνει αναφορά στο παράδειγμα της Κύπρου, όσον αφορά τα μέτρα και τις πολιτικές που εφάρμοσε μέχρι στιγμής, συγκρίνοντάς τα την ίδια στιγμή με παραδείγματα άλλων χωρών, από τις οποίες θα μπορούσε και η χώρα μας να παραδειγματιστεί, ώστε να υιοθετήσει άλλες χρήσιμες πολιτικές για την απάμβλυνση και εξομάλυνση της όλης κατάστασης.

ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ

& Υγεία

Η εθνική αναφορά από τη Μονάδα Επιδημιολογικής Επιτήρησης του Υπουργείου Υγείας που είχε διεξαχθεί μέχρι και τις 16 Νοεμβρίου 2020 δημοσιεύθηκε στις 20 Νοεμβρίου. Η συνολική εικόνα περιπτώσεων COVID-19 της Κύπρου, μέχρι και την ημερομηνία της τελευταίας εθνικής αναφοράς, αριθμεί επτά χιλιάδες τριακόσια δεκατέσσερα κρούσματα με σύνολο εβδομήντα τέσσερις θανάτους. Η θνητότητα του COVID-19 υπολογίζεται στο 0,5%. Το Κέντρο Αριστείας ΕΡΑΤΟΣΘΕΝΗΣ και το έργο EXCELSIOR H2020 Teaming του Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών Γεωπληροφορικής της Σχολής Μηχανικής και Τεχνολογίας του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου έχουν δημιουργήσει την πλατφόρμα «WebGIS» με στόχο τη χαρτογράφηση των κρουσμάτων. Στην επιδημιολογική εικόνα της Κύπρου, μέχρι τις 8 Δεκεμβρίου 2020, έχουν καταγραφεί δεκατρείς χιλιάδες διακόσια ογδόντα έξι κρούσματα COVID-19, εκ των οποίων δύο χιλιάδες πενήντα επτά αφορούν ασθενείς που έχουν αναρρώσει και ογδόντα οκτώ αφορούν θανάτους με τελική αιτία τον ιό SARS-CoV-2. Συνολικά στην εν λόγω περίοδο έχουν διενεργηθεί εξακόσιες σαράντα οκτώ χιλιάδες τριακόσια ενενήντα δύο διαγνωστικά τεστ.

Το πρώτο κύμα της πανδημίας άρχισε στις 9 Μαρτίου 2020, όταν εμφανίστηκαν τα πρώτα δύο κρούσματα στην Κύπρο. Από την επόμενη κιόλας μέρα ακυρώθηκαν όλες οι εκδηλώσεις πέραν των εβδομήντα πέντε ατόμων σε κλειστούς χώρους, αλλά και όλες οι συγκεντρώσεις, παρελάσεις και αγώνες. Έπειτα από λίγες μέρες ανακοινώθηκε η αναστολή λειτουργίας των σχολείων όλων των βαθμίδων παγκύπρια. Τα μέτρα συνεχίστηκαν, ενώ παράλληλα δόθηκαν €100.000.000 για σκοπούς ενίσχυσης της δημόσιας υγείας. Επίσης, κλήθηκε επιπρόσθετο ιατρικό και παραϊατρικό προσωπικό και ως εκ τούτου αγοράστηκε και τεχνικός εξοπλισμός. Ο πρώτος νεκρός ανακοινώθηκε την 21^η Μαρτίου 2020. Η χαλάρωση των μέτρων άρχισε από τον Μάιο του 2020, ενώ το καλοκαίρι σημειώθηκε μείωση των κρουσμάτων.

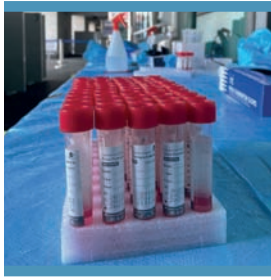
Το Υπουργείο Υγείας συνέταξε στρατηγικό σχεδιασμό για τη διαχείριση της πανδημίας, ο οποίος τέθηκε σε εφαρμογή από το καλοκαίρι του 2020, με έμφαση σε ζητήματα ιχνηλάτησης και έγκαιρης παραγγελίας εμβολίων. Παράλληλα, παραγγέλθηκαν τεστ αντιγόνου (rapid tests) με σκοπό την εντατικοποίηση και επιτάχυνση της διενέργειας των διαγνώσεων. Όσον αφορά την οργάνωση των δημόσιων νοσηλευτηρίων, επιστρατεύθηκε προσωπικό και από τον ιδιωτικό τομέα. Οι πυλώνες της επιδημιολογικής επιτήρησης που απασχόλησαν τις Ιατρικές Υπηρεσίες αφορούσαν την έγκαιρη διάγνωση και παρέμβαση, τη διερεύνηση ύποπτων περιστατικών, καθώς και την εφαρμογή των πρωτοκόλλων του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (Π.Ο.Υ.) και του Ευρωπαϊκού Κέντρου Πρόληψης και Ελέγχου Νόσων (ECDC), αλλά επιπλέον και την ενημέρωση των πολιτών. Τέλος, λειτουργοί του Υπουργείου Υγείας στήριξαν και στελέχωσαν εθελοντικά τις γραμμές επικοινωνίας με τους πολίτες.

Επιπρόσθετα, ο Οργανισμός Κρατικών Υπηρεσιών Υγείας (Ο.Κ.Υ.Υ.) διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην πορεία της πανδημίας. Συγκεκριμένα, προέβη σε σχεδιασμούς που περιλαμβάνουν την επέκταση του Νοσοκομείου Αναφοράς στο Γενικό Νοσοκομείο Λευκωσίας και στο Γενικό Νοσοκομείο Λεμεσού. Κατά την περίοδο της πανδημίας, λαμβάνοντας υπόψη τους σχεδιασμούς που υλοποιήθηκαν, το ζήτημα της υποστελέχωσης των υπηρεσιών υγείας κρίθηκε ως το πλέον προβληματικό σημείο διαχείρισης της πανδημίας

στο νησί. Ωστόσο, έχουν εκπαιδευτεί εκατό πενήντα νοσηλευτές για στελέχωση των Μονάδων Εντατικής Θεραπείας (Μ.Ε.Θ.). Ο Ο.Κ.Υπ.Υ. προχώρησε επίσης σε διαδικασίες εκπαίδευσης ιατρών ορισμένων ειδικοτήτων του ιδιωτικού τομέα, με στόχο την αντιμετώπιση του κενού που παρατηρείται στη Δημοκρατία, όπως και ανά το παγκόσμιο, από την έλλειψη ιατρών εντατικολόγων.

Αναφορικά με τα εμβόλια, η κυβέρνηση έχει συμμετάσχει σε όλες τις συμβάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε σχέση με την εισαγωγή εμβολίου κορωνοϊού, με στόχο την εισαγωγή του στην Κύπρο το συντομότερο. Συνεπακόλουθα, το εμβολιαστικό πρόγραμμα τέθηκε σε εφαρμογή στις 27 Δεκεμβρίου 2020, οριοθετώντας ένα σύστημα προτεραιοποίησης. Αρχικά στόχος ήταν να εμβολιαστούν οι διαμένοντες σε οίκους ευγηρίας, αλλά και το προσωπικό αυτών των δομών, καθώς επίσης ιδρυμάτων χρόνιων παθήσεων ενηλίκων. Επιπρόσθετα, υπήρξε άμεση ανάγκη να εμβολιαστούν οι επαγγελματίες υγείας σε νοσηλευτήρια με ασθενείς COVID-19, όπως επίσης σε όλες τις Μ.Ε.Θ., τα Τμήματα Ατυχημάτων και Επειγόντων Περιστατικών (Τ.Α.Ε.Π.) και τα Τμήματα Ασθενοφόρων ανεξάρτητα από νοσηλείες σχετικές με τον SARS-CoV-2. Η πρώτη φάση διεκπεραιώθηκε από συνολικά δώδεκα κινητές μονάδες. Έπειτα ακολουθούν τα άτομα άνω των 80 ετών σε συνδυασμό με ιατρονοσηλευτικό προσωπικό.

Καταλυτικής σημασίας για την πορεία προόδου του εμβολιαστικού προγράμματος αποτελεί η εισαγωγή και η διαθεσιμότητα των εμβολίων, η οποία αξιοποιείται με τη χρήση ενός λογισμικού. Μέχρι και το πρώτο δεκαήμερο του 2021 είχαν εμβολιαστεί έξι χιλιάδες τριάντα πέντε άτομα, τα οποία αφορούσαν τις πρώτες δύο ομάδες προτεραιοποίησης. Ακολουθώς το κριτήριο εξακολουθεί να αφορά ηλικιακές ομάδες. Στην τρίτη φάση θα εμβολιαστούν άτομα άνω των 75 ετών, μετέπειτα άτομα 16 ετών και άνω τα οποία ανήκουν σε ομάδες υψηλού κινδύνου για σοβαρή νόσηση, ακολουθώς επαγγελματίες υγείας και διαμένοντες σε κλειστές δομές (π.χ. φυλακές, κέντρα φιλοξενίας μεταναστών και προσφύγων κ.ά.) και, τέλος, ο υπόλοιπος πληθυσμός. Η ανάγκη τήρησης του εμβολιαστικού προγράμματος είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αναχαίτιση της πανδημίας και την επιστροφή στην κανονικότητα. Η διάχυση των εμβολίων

στην Ευρώπη θα κρίνει και την πορεία του εμβολιαστικού προγράμματος.

Σε γενικά πλαίσια η Ευρωπαϊκή Ένωση συνέβαλε στη ροή των εξελίξεων της πανδημίας του κορωνοϊού. Πιο συγκεκριμένα, συστάθηκε ομάδα αντιμετώπισης κορωνοϊού. Η Ομάδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Αντιμετώπιση του Κορωνοϊού αναπτύσσει πολυδιάστατη δράση σε συγκεκριμένους πυλώνες. Ασχολείται με τον ιατρικό τομέα για την πρόληψη, την προμήθεια και τα μέτρα. Καλύπτει επίσης την κινητικότητα, τις μεταφορές, καθώς και ταξιδιωτικά ζητήματα. Εστιάζει ακόμη στο ζήτημα της οικονομίας, καθώς εξετάζει διάφορους τομείς, όπως τον τουρισμό, το εμπόριο, αλλά και μακροοικονομικά θέματα.

Στην έκθεση σχετικά με την πορεία του συντονισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19 (έκθεση της Γερμανικής Προεδρίας, 12 Νοεμβρίου 2020) αναφέρονται διάφοροι πυλώνες συντονισμού των προσπαθειών των κρατών μελών για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού. Το γενικό πλαίσιο συντονισμού επικεντρώνεται σε ζητήματα που άπτονται των διασυνοριακών επαφών, των διαγνωστικών εξετάσεων, των περιοριστικών μέτρων, αλλά και ζητήματα σχετικά με το εμβόλιο.

Η διαπίστωση σε σχέση με τη διαχείριση των διαγνωστικών εξετάσεων αφορά κυρίως τη διαφορετική εικόνα σε κάθε κράτος μέλος, εφόσον η διάγνωση σχετίζεται άμεσα με τη διαθεσιμότητα εργαστηρίων. Στις 28 Οκτωβρίου η Κομισιόν υιοθέτησε τη σύσταση επιτροπής για στρατηγικές δοκιμές του COVID-19, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης γρήγορων δοκιμών αντιγόνου (rapid tests). Η συγκεκριμένη επιτροπή ορίζει τα βασικά στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από εθνικές, περιφερειακές ή τοπικές στρατηγικές δοκιμών.

Όσον αφορά εθνικές εφαρμογές ανίχνευσης επαφών, τα περισσότερα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν εφαρμογές εξακρίβωσης στοιχείων. Συνολικά υπάρχουν είκοσι μία εφαρμογές και δεν ακολουθούν όλες οι χώρες την προσέγγιση των εντύπων εντοπισμού επιβατών (PLF). Έτσι, δημιουργήθηκε

ένα κοινό ψηφιακό PLF στο πλαίσιο της κοινής δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EU Healthy Gateways). Στόχος είναι να υπάρχει ένα κοινό σύστημα έως τον Απρίλιο του 2021.

Συμπερασματικά, σε ευρωπαϊκό επίπεδο δόθηκαν οι κατάλληλες κατευθυντήριες γραμμές, ώστε να υπάρχει μια όσο το δυνατόν καλύτερη σύμπλευση των κρατών μελών ως προς την αντιμετώπιση της πανδημίας. Ωστόσο, σε εθνικό επίπεδο, παρά το γεγονός της έκδοσης διαταγμάτων για άμεση αντιμετώπιση της νόσου, η Βουλή των Αντιπροσώπων, όντας το νομοθετικό σώμα της Δημοκρατίας, έχει όλες τις απαραίτητες αρμοδιότητες, ώστε να ασκεί έλεγχο, αλλά και να αξιολογεί συνεχώς τις δράσεις και τις αποφάσεις της κυβέρνησης για την αντιμετώπιση του κορωνοϊού. Μέσω των κοινοβουλευτικών επιτροπών είναι σε θέση να διεξάγει διάλογο με τους άμεσα εμπλεκόμενους φορείς αντιμετώπισης της πανδημίας, ώστε να καλυφθούν τυχόν ανάγκες και ελλείψεις. Για παράδειγμα η Κοινοβουλευτική Επιτροπή Υγείας έχει καθοριστικό ρόλο στην πορεία της πανδημίας, καθώς φροντίζει να ενημερώνεται συνεχώς τόσο από το αντίστοιχο υπουργείο όσο κι από τους εμπλεκόμενους κοινωνικούς φορείς και αντιπροσώπους.

ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ

& Υγεία

Οι συνταρακτικές εξελίξεις που σημειώθηκαν από τον Δεκέμβριο του 2019 μέχρι και σήμερα, λόγω της εμφάνισης του κορωνοϊού SARS-CoV-2 και της πανδημίας που ακολούθησε και συνεχίζεται, προκάλεσαν τη μεγαλύτερη υγειονομική και κοινωνικοοικονομική κρίση των τελευταίων χρόνων. Σε αυτό το μέρος της ανασκόπησης της επίδρασης του κορωνοϊού στη ζωή μας παρουσιάζονται οι θετικές και οι αρνητικές συνέπειες του κορωνοϊού στον τομέα της υγείας, οι ευκαιρίες και οι προκλήσεις τις οποίες πρέπει να αντιμετωπίσουμε σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο, αλλά και το τι θα μπορούσαμε να πράξουμε ως κράτος και δεν το πράξαμε.

Από τα σχέδια άμεσης δράσης, τις οδηγίες από τον Π.Ο.Υ. (World Health Organization, 2020) και από επιστημονικές μελέτες για την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης έχουν προκύψει αποτελέσματα τα οποία έχουν ήδη μεταβάλει τον κόσμο και θέτουν νέες προοπτικές για το μέλλον. Στο προσκήνιο τίθενται ζητήματα τα οποία αποτελούν ευκαιρίες για πρόοδο, αλλά και προκλήσεις στον τομέα της υγείας, ώστε να διαχειριστούμε τις βραχυπρόθεσμες και τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της πανδημίας και να επαναϊεραρχήσουμε τις προτεραιότητες και τις αξίες μας.

Θα θεωρούσε κανείς δύσκολο να αναγνωρίσουμε τον θετικό αντίκτυπο στην

ανθρωπότητα από την υγειονομική κρίση, ωστόσο, μέσα από την επιβεβλημένη δυσκολία που αντιμετώπισε η παγκόσμια κοινότητα, προέκυψε η αναθεώρηση των θεμελιωδών αξιών της ζωής και του κόσμου. Η υγεία, το ύψιστο ανθρώπινο αγαθό, πλήγηκε και ταυτόχρονα εμφανίστηκαν οι παθογένειες των κρατικών συστημάτων σε διάφορους τομείς και οι παθογένειες της κουλτούρας, οι οποίες θα έπρεπε να αντιμετωπιστούν από καιρό.

Η παρουσία των παθογενειών των συστημάτων υγείας και της σύγχρονης κουλτούρας των κοινωνιών στην πρώτη γραμμή των εξελίξεων καθιστά απαραίτητη την αλλαγή. Επίσης, μέσα από αυτή την κρίση διαφαινονται και θα διαφανούν προβλήματα που αντιμετώπιζε η ανθρωπότητα και διαιωνίζονταν στα κοινωνικοοικονομικά συστήματα τα οποία επηρέαζαν άμεσα ή έμμεσα μέχρι σήμερα την ανθρώπινη υγεία. Όπως αναφέρει ο Π.Ο.Υ., η ισότητα στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, αλλά και στην παροχή φροντίδας είναι σημαντικό να προωθείται μέσω του συστήματος υγείας κάθε χώρας (World Health Organization, 2020). Ως εκ τούτου, αυτή η διαπίστωση και η ανάγκη των κρατών να προωθήσουν τη μεταρρύθμιση και τη δημιουργία ολοκληρωμένου σχεδιασμού για το μέλλον αποτελεί θετική συνέπεια.

Οι ευκαιρίες που προκύπτουν μέσα από την κρίση που ξέσπασε είναι πολλές και διατείνονται την επαναστατική αλλαγή του κόσμου, την αναγέννηση, την επιστημονική επανάσταση. Οι επιστημονικές έρευνες που έχουν διενεργηθεί το τελευταίο έτος για την αντιμετώπιση του COVID-19, πέρα από το γεγονός ότι διαδραματίζουν τον σημαντικότερο ρόλο για την αντιμετώπισή του, αποτελούν κομβικής σημασίας εργαλείο για το κράτος και για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και αποδεικνύουν για ακόμη μια φορά την ανάγκη επένδυσης στη γνώση και στην ανάπτυξη της ιατροτεχνολογίας. Αυτή η επιστημονική έκρηξη που επιτελείται πρέπει να αφομοιωθεί ως ευκαιρία την οποία να αδράξει η παγκόσμια κοινότητα, ώστε η επιστημονική έρευνα και η καινοτομία να αναβαθμιστούν περαιτέρω και να αποτελούν προτεραιότητα. Εν αναμονή ενός επιτυχημένου προγράμματος κλινικής ανάπτυξης, οι επιστήμονες αξιοποιούν μια ήδη αποκτηθείσα πείρα στην ανάπτυξη πλατφορμών RNA, προκειμένου οι κλινικές μελέτες να πραγματοποιηθούν σε όλο τον κόσμο με σκοπό την

ταυτοποίηση των πιο ασφαλών μεθόδων εμβολιασμού κατά του νέου COVID-19. Στις αρχές Νοεμβρίου του 2020 δε γνωρίζαμε ακόμη αν κάποιο εμβόλιο θα μπορούσε να μας βοηθήσει να αντιμετωπίσουμε τον ιό. Ωστόσο, δύο μήνες αργότερα γνωρίζαμε ότι τα εμβόλια είναι ο μοναδικός τρόπος που θα μας θωρακίσει μακροπρόθεσμα στην αναχαίτιση της πανδημίας και θα ωθήσει την υφήλιο στην ανάκτηση της κανονικότητας.

Ο κορωνοϊός είχε και συνεχίζει να έχει επιπτώσεις στην κοινωνία ανά την υφήλιο. Βάσει της αναθεωρημένης στρατηγικής την οποία εξέδωσε ο Π.Ο.Υ. (World Health Organization, 2020), κάθε χώρα πρέπει να εφαρμόζει ένα ολοκληρωμένο σύνολο μέτρων. Για παράδειγμα ο Π.Ο.Υ. συστήνει όπως οι φυσικοί περιορισμοί απόστασης και κίνησης μετριαστούν, προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν οι επιπτώσεις του COVID-19, ειδικότερα στην υγεία των ευάλωτων ομάδων. Με την εφαρμογή των μέτρων υγειονομικής προστασίας από τα κράτη οι άνθρωποι εμφάνισαν αισθήματα φόβου, άγχους, θυμού και λύπης και συμπτώματα που φαίνεται να προκύπτουν από την αρνητική επίδραση που επέφερε ο κορωνοϊός στην ψυχική υγεία των ανθρώπων (United Nations, 2020). Επίσης, μέρος των κατευθυντήριων οδηγιών που εξέδωσε ο Π.Ο.Υ. δεν έχει ενσωματωθεί μέσω ενός ασφαλούς και σταθερού σχεδιασμού από όλα τα κράτη και αυτό είχε ως αποτέλεσμα την κατακόρυφη αύξηση των θετικών στον κορωνοϊό κρουσμάτων, την επέλευση του δεύτερου κύματος της πανδημίας, τον θάνατο πολλών ανθρώπων, αλλά και τη συμφόρηση του δημόσιου συστήματος υγείας. Η πρόκληση που έχει να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα σε σχέση με την ανθρώπινη ζωή και ως εκ τούτου και με την υγεία είναι η διαχείριση της νέας βιοπολιτικής συνθήκης που ήδη επιτελείται και στο μέλλον θα αποτελεί μια πραγματικότητα (Foucault & Senellart, 2010).

Υπάρχουν πολλά πράγματα όσον αφορά το σύστημα υγείας τα οποία θα μπορούσαμε ως κράτος να πράξουμε και δεν τα πράξαμε, όπως για παράδειγμα τη διεύρυνση της χρήσης τεχνολογικών λύσεων, κυρίως της τηλεϊατρικής. Μέσω της τηλεϊατρικής οι ασθενείς θα τύγχαναν παρακολούθησης, αφού οι εξ αποστάσεως «επισκέψεις» εν καιρώ κορωνοϊού είναι αναγκαίες, ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος για τους ασθενείς να προσβληθούν από κορωνοϊό

(World Health Organization, 2020). Υπάρχουν περιπτώσεις κρατών τα οποία δημιούργησαν πλατφόρμες όπου καταχωρίζονται τα κοινά συμπτώματα του ασθενούς και άμεσα παραπέμπεται σε τηλεσυμβουλευτική «επίσκεψη» στην κατάλληλη ιατρική ειδικότητα με σκοπό την καθοδήγηση και την αποφυγή συνωστισμού στα ιατρεία ή σε νοσηλευτήρια. Γενικότερα, για την προστασία της υγείας του πληθυσμού θα έπρεπε η Κύπρος να εφαρμόσει άμεσα την ψηφιακή διακυβέρνηση, ώστε τόσο το κράτος όσο και οι ιδιωτικοί οργανισμοί να συνεχίσουν να λειτουργούν.

Μέσα από την υγειονομική αυτή κρίση διαφάνηκε επίσης η παντελής απουσία βασικής υγειονομικής εκπαίδευσης, γεγονός που πρέπει να προβληματίσει τους σχεδιασμούς των αρμοδίων, ώστε να επενδύσουν στην επιμόρφωση του κοινού σχετικά με τους υγειονομικούς κανόνες που επιβάλλεται όλοι διά βίου να ακολουθούν.

Διαφάνηκε επίσης, από παραδείγματα άλλων χωρών, ότι είναι απαραίτητη η άμεση αναβάθμιση των δημόσιων νοσηλευτηρίων με επαρκές ανθρώπινο δυναμικό και εξοπλισμό. Σήμερα, διανύοντας το δεύτερο κύμα της πανδημίας του κορωνοϊού, παρατηρείται άμβλυνση του διαχρονικού προβλήματος της ανεπαρκούς στελέχωσης των δημόσιων νοσηλευτηρίων, το οποίο θα έπρεπε να επιλυθεί με σωστό σχεδιασμό και αναθεώρηση των προτεραιοτήτων.

Κομβικής σημασίας για ένα οργανωμένο και αποτελεσματικό σύστημα υγείας είναι ο έλεγχος της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχουν οι επαγγελματίες υγείας, αλλά και τα δημόσια και ιδιωτικά νοσηλευτήρια. Με την εφαρμογή του ελέγχου ποιότητας θα μπορούσαμε να αποφύγουμε την εμφάνιση κρουσμάτων σε δημόσια νοσηλευτήρια και να θωρακίσουμε κατάλληλα τις στέγες φροντίδας, προστατεύοντας τις ευάλωτες ομάδες.

Το γεγονός ότι δε θωρακίσαμε εξ αρχής τις στέγες φροντίδας αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα σφάλματα κατά τη διαχείριση της πανδημίας. Επιπλέον, ποτέ δε δόθηκε κάποια εξήγηση για τους λόγους για τους οποίους τον Μάρτιο του 2020 με μερικές δεκάδες κρούσματα η κυβέρνηση είχε εκδώσει διατάγματα γενικής

απαγόρευσης κυκλοφορίας και σήμερα με αρκετές εκατοντάδες κρούσματα δεν προέβη έγκαιρα σε αποτελεσματικές ενέργειες.

Δεδομένων των συνθηκών που επέφερε η εμφάνιση του COVID-19 και της νέας πραγματικότητας, η παγκόσμια κοινότητα καλείται να αντεπεξέλθει και να διαχειριστεί τη μετάβαση σε μια νέα εποχή. Μια εποχή απαιτητική και καινοτόμο, που πρέπει να είναι ανθρωποκεντρική. Με στόχο την παροχή αποτελεσματικών υπηρεσιών υγείας προς όλους και μετά από αυτή την υγειονομική κρίση, όλοι πρέπει να αντιληφθούμε όσα η επιστήμη έχει να μας προσφέρει.

ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ

& Κοινωνία

Ο COVID-19 είναι η πανδημία που βιώνει η σύγχρονη κοινωνία. Πανδημίες όμως υπάρχουν από τα βάθη των αιώνων και αποτελούν παράγοντα μετεξέλιξης των κοινωνιών, λόγω της μείωσης του πληθυσμού, των δημογραφικών αλλαγών, της οικονομικής κρίσης, των επαναστάσεων και των πολέμων που συχνά ακολουθούν. Έτσι, επιφέρουν ιστορικές αλλαγές και εξελίξεις στην κοινωνία, την ιστορία και τον πολιτισμό, μεγεθύνουν τις κοινωνικές ανισότητες και το οικονομικό χάσμα ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς. Μάλιστα, έχει παρατηρηθεί πως επηρεάζεται η πίστη, αλλά από την άλλη αναβαθμίζεται η ιατρική και το σύστημα δημόσιας υγείας. Για την περίπτωση όμως του COVID-19 είναι πολύ νωρίς να καταγραφούν οι εις βάθος χρόνου κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες.

Σε μια πανδημία το κράτος, η οικογένεια, τα άτομα καλούνται να αντεπεξέλθουν στη νέα πραγματικότητα και παράλληλα να υποστηρίξουν το σύστημα υγείας. Επικεντρωνόμενοι στην πανδημία του COVID-19, διαπιστώνουμε ότι αυτή επέφερε τριγμούς στις σύγχρονες ανεπτυγμένες κοινωνίες. Η πανδημία του COVID-19 με το γενικευμένο lockdown εφαρμόζει καθολική απαγόρευση, οπότε εξισώνει το σύνολο του πληθυσμού. Στην υφιστάμενη μακρόχρονη οικονομική κρίση, τη φτώχεια και την ανεργία η κατάσταση που προκλήθηκε από την

πανδημία επέφερε περαιτέρω κρίση. Η πανδημία έκανε πιο εμφανή βασικά προβλήματα των σύγχρονων ανεπτυγμένων κοινωνιών, τα οποία πριν δεν ήταν τόσο έκδηλα. Τα κοινωνικά αυτά προβλήματα είναι αλληλένδετα με την εξουσία, την πολιτική, την ασφάλεια, τα δεινά, τα θέματα ισότητας και δικαιοσύνης. Κλονίστηκε η οικονομική ευρωστία, η επαγγελματική ανάπτυξη, το σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα, το ανεπτυγμένο σύστημα υγείας, τα χαμηλά ποσοστά ανεργίας, ο θεσμός της οικογένειας. Όλα αυτά επηρέασαν και επηρεάζουν την ποιότητα ζωής όλων και γι' αυτό λέμε ότι ζούμε σε μία νέα πραγματικότητα, λησμονώντας αρκετές φορές την προγενέστερη κανονικότητα.

Τα προβλήματα των σύγχρονων κοινωνιών μεγεθύνθηκαν λόγω της πανδημίας, ενώ οι ψυχολογικές επιπτώσεις από τον εγκλεισμό και την ανεργία είναι εμφανείς και συνάμα ανησυχητικές. Η κοινωνική ανισότητα αναμένεται να έχει περαιτέρω ένταση. Αυξήθηκαν τα αρνητικά συναισθήματα και συγκεκριμένα η αβεβαιότητα, ο φόβος, η ανασφάλεια, η αγωνία, το άγχος. Τα συναισθήματα αυτά τα βιώνουν ακόμα πιο έντονα αυτοί οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε κλάδους που δεν προσφέρουν σταθερή εργασία, όπως οι καλλιτέχνες. Αυτό συνέβη, γιατί σημειώθηκε τεράστια συρρίκνωση της πολιτιστικής ζωής, τα θέατρα, οι συναυλιακοί χώροι και οι κινηματογράφοι υπολειτουργούν.

Παράλληλα, μειωμένη είναι και η κίνηση -όταν επιτρέπεται- στα καταστήματα, στις καφετέριες και στα εστιατόρια. Η κατάσταση αυτή οδηγεί σε οικονομικό μαρασμό αυτών των κλάδων, με επιχειρήσεις που πτώχευσαν ή κινδυνεύουν να πτωχεύσουν. Οι υπάλληλοι χάνουν ή κινδυνεύουν να χάσουν τις δουλείες τους, ζουν στην ανασφάλεια και είναι άγνωστο πότε θα μπορέσουν να εργαστούν ξανά εντός και εκτός Κύπρου. Η κατάσταση αυτή είναι ακόμα πιο δύσκολη, αναλογιζόμενοι ότι πριν από την πανδημία υπήρξε δυνατότητα μετανάστευσης για εξεύρεση εργασίας είτε από εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό είτε όχι. Τώρα και αυτή η επιλογή έχει σβήσει, βυθίζοντας στο άγχος ακόμα περισσότερο τους ανέργους.

Ταυτόχρονα, μειώθηκαν τα ταξίδια, οι αεροπορικές εταιρείες υπολειτουργούν, άρα καταγράφεται κατακόρυφη πτώση των κερδών της τουριστικής βιομηχανίας. Ταξιδεύαμε για επαγγελματικούς λόγους, για να περάσουμε όμορφες στιγμές με

δικούς μας ανθρώπους, να επισκεφτούμε συγγενείς ή φίλους, να αποκτήσουμε καινούριες εμπειρίες, να γνωρίσουμε καινούρια μέρη, να επιμορφωθούμε και να επιστρέψουμε ανανεωμένοι στη βάση μας. Δυστυχώς, η κατάσταση έχει αλλάξει και αυτή η διέξοδος, προς το παρόν, δεν υφίσταται.

Όλα τα πιο πάνω, εκτός από οικονομικό κόστος, έχουν και κοινωνικό. Στα πλαίσια της κοινωνικής αποστασιοποίησης, οι άνθρωποι απομονώθηκαν, κλείστηκαν στον εαυτό τους, έχασαν τις συνήθειές τους, δεν πηγαίνουν σε χώρους που τους εκφράζουν, περιμένουν απλώς πότε θα τελειώσει όλη αυτή η θλιβερή κατάσταση, η οποία συχνά έχει επιπτώσεις στην ψυχική υγεία. Περισσότεροι συνάνθρωποί μας έχουν ανάγκη να μιλήσουν σε κάποιον ειδικό και μέρος αυτών χρειάζεται φαρμακευτική αγωγή, για να καταφέρει να αντεπεξέλθει ψυχολογικά.

Κοινωνικά επηρεάστηκε και ο θεσμός της ίδιας της οικογένειας. Εν μέσω πανδημίας, πολλές οικογένειες βιώνουν τραγωδία, αφού έχασαν δικό τους ή δικούς τους ανθρώπους, ανάμεσα στους οποίους νέοι και παιδιά. Σημειώθηκε αύξηση της ανισότητας των φύλων και του κοινωνικού συντηρητισμού και καταγράφηκε αύξηση των διαζυγίων. Επιπρόσθετα, οικογένειες, λόγω των αυξημένων μέτρων ασφαλείας και της απαγόρευσης κυκλοφορίας, δε συναντώνται, αφού μένουν σε διαφορετικές επαρχίες της χώρας. Ακόμα πιο δύσκολη είναι η κατάσταση για οικογένειες που μέλη της ζουν στο εξωτερικό, αφού είναι εξαιρετικά δύσκολο έως ακατόρθωτο να επανενωθούν όλα τα μέλη της.

Δυστυχώς, λόγω της πανδημίας καταγράφεται αύξηση της βίας, κυρίως της ενδοοικογενειακής. Οι γυναίκες έμμεσα έχουν επηρεαστεί περισσότερο. Έχουν πέσει θύματα βίας -κυρίως από τους συζύγους- και σεξουαλικής κακοποίησης. Παράλληλα, ζουν σε μεγαλύτερη οικονομική ανασφάλεια, ιδίως γυναίκες μονογονεϊκών οικογενειών που έχασαν τη δουλειά τους. Κυβερνήσεις, ανθρωπιστικοί φορείς και οργανώσεις καλούνται να τις βοηθήσουν, να τις στηρίξουν σε αυτές τις δύσκολες συνθήκες που έχουν να αντιμετωπίσουν αυτές και οι οικογένειές τους. Μέρος της βοήθειας μπορεί να είναι τα επιδόματα, ως οικονομική ανάσα. Συχνά όμως χρειάζονται περαιτέρω ψυχολογική και κοινωνική στήριξη.

Παρά τη σοβαρότητα και την κρισιμότητα της κατάστασης που βιώνουμε αυτή την περίοδο λόγω της πανδημίας, το κοινωνικό και οικονομικό τραύμα που προκλήθηκε μπορεί να αποτελέσει ένα «μάθημα» κοινωνικής συνείδησης και συνάμα κοινωνικής προσφοράς. Μέχρι τώρα φάνηκε ότι στην Κύπρο οι κοινωνικοί δεσμοί συμπαράστασης με επίκεντρο την οικογένεια είναι ακόμα ανθεκτικοί. Παράλληλα, αυξήθηκε η εθελοντική συνεργασία και προσφορά. Σίγουρα όμως, χρειάζεται περαιτέρω βοήθεια και συμπαράσταση σε όλους όσοι μας χρειάζονται.

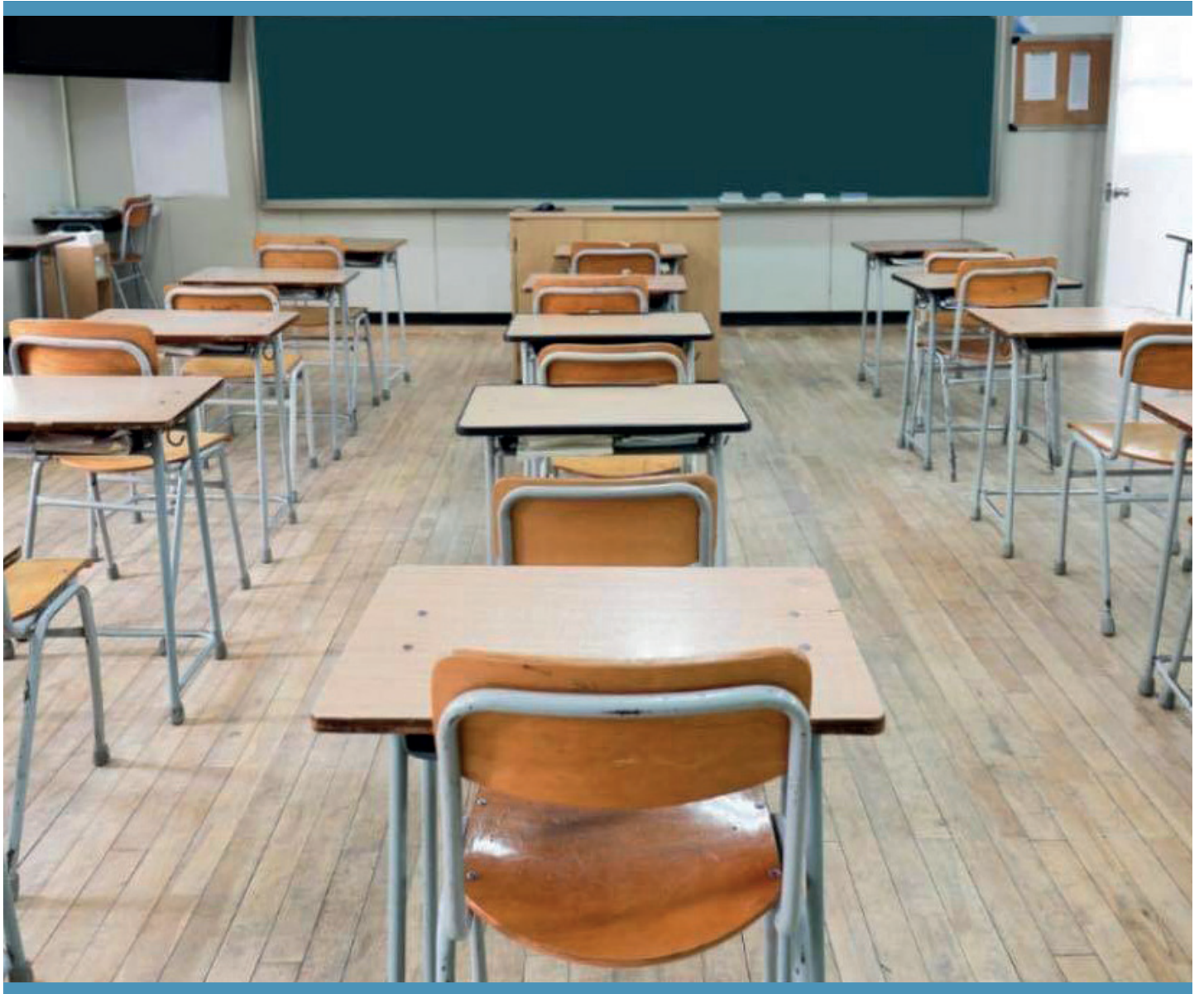
Εν τω μεταξύ, λόγω εγκλεισμού και κοινωνικής αποστασιοποίησης, πολλοί περπάτησαν στη γειτονιά τους, αγόρασαν ποδήλατα, πέρασαν ποιοτικό χρόνο με τις οικογένειές τους. Έτσι, παρατηρήθηκε σύσφιγξη των οικογενειακών δεσμών και των φιλικών σχέσεων. Παράλληλα, ασχολήθηκαν με τη μαγειρική, τη ζαχαροπλαστική και την τέχνη (όπως ζωγραφική, αγγειοπλαστική, χειροτεχνία). Μάλιστα, εν μέσω πανδημίας, αποδείχτηκε πως η τέχνη μπορεί να μας βοηθήσει στη διατήρηση της θετικής σκέψης, αφού διαμορφώνει νέα θεραπευτικά ψυχοσυναισθηματικά και διανοητικά πεδία.

Λόγω της πανδημίας, η χρήση της τεχνολογίας θεωρείται άκρως απαραίτητη, ενώ για επαγγέλματα που άλλοτε έμοιαζε αδιανόητο να τελούνται διαδικτυακά τώρα αποτελεί σύνηθες φαινόμενο. Εξαιτίας της ανάγκης για κοινωνική αποστασιοποίηση, αναδείχθηκε η εργασία από το σπίτι. Η τηλεργασία εξοικονομεί χρόνο για τους υπαλλήλους και σε πολλές περιπτώσεις εκτοξεύει την παραγωγικότητά τους. Ταυτόχρονα, σώζει αρκετές επιχειρήσεις από πρόσκαιρο κλείσιμο ή ακόμα και από χρεωκοπία. Ο φυσικός χώρος ήρθε πιο κοντά από ποτέ στον ψηφιακό χώρο. Έχουν παράλληλη ανάπτυξη, ταυτόχρονη επέκταση και ανατροφοδότηση ο ένας από τον άλλο. Χωρίς την τηλεργασία ακόμη περισσότεροι συνάνθρωποί μας θα έμεναν χωρίς δουλειά και ακόμη περισσότερες επιχειρήσεις θα έκλειναν. Ταυτόχρονα όμως, δημιουργήθηκαν πρόσθετες ευκαιρίες για επαγγέλματα τα οποία κυρίως σχετίζονται με τη χρήση της τεχνολογίας.

Εκτός από την τηλεργασία, σωτήρια είναι και η τηλεεκπαίδευση, ως προσωρινή

λύση ανάγκης. Μέσω αυτής δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές και τους φοιτητές να συνεχίσουν τα μαθήματά τους, όσο δύσκολες κι αν είναι οι συνθήκες. Αν και δεν μπορεί να αντικαταστήσει τη φυσική παρουσία του εκπαιδευτικού, είναι ίσως ο μόνος τρόπος συνέχισης των μαθημάτων σε περίοδο lockdown. Σε ψηφιακό πια χώρο οι συμμαθητές συνεχίζουν να έχουν επαφή ο ένας με τον άλλο και εξακολουθούν να διδάσκονται από τους ίδιους ανθρώπους, άρα ως έναν βαθμό συνεχίζουν να έχουν τις ίδιες συνήθειες. Χρησιμοποιούν για μαθησιακούς λόγους καθημερινώς τον υπολογιστή τους, καλούνται να παρακολουθούν συγκεντρωμένοι τα μαθήματά τους, να αποκτήσουν έτσι μια νέα κανονικότητα. Μαζί με τους μαθητές κλήθηκαν να αντεπεξέλθουν στη νέα αυτή πρόκληση και οι εκπαιδευτικοί. Έπρεπε υπό δύσκολες περιστάσεις να επιμορφωθούν, να διδάξουν πολλοί από αυτούς για πρώτη φορά διαδικτυακά και να βρουν διαφορετικούς τρόπους, για να κινήσουν το ενδιαφέρον των μαθητών τους. Παράλληλα, και οι γονείς έπρεπε να στηρίξουν τον νέο αυτό τρόπο διδασκαλίας, βοηθώντας τα παιδιά τους -κυρίως τα μικρά- να μπορέσουν να μάθουν μέσω μιας οθόνης. Ο νέος αυτός τρόπος εκπαίδευσης στάθηκε σωτήριος, γιατί χωρίς αυτόν ίσως τα σχολεία να έπρεπε να παραμείνουν κλειστά για μεγάλο χρονικό διάστημα, χωρίς να μπορούν να διδάξουν στους μαθητές, μέχρι να ξεπεραστεί η πανδημία.

Εν κατακλείδι, όταν τελειώσει η πανδημία, η νέα πραγματικότητα θα διαφέρει από εκείνη που βιώναμε πριν από τον κορωνοϊό. Η πλήρης επάνοδος της οικονομίας, αλλά και της κοινωνίας μοιάζει με ουτοπία. Σίγουρα, άμεσος στόχος θα είναι η οικονομική ανάκαμψη και ευημερία. Σίγουρα, οι νέες γενιές θα «πληρώσουν» το κόστος της οικονομικής δυσχέρειας η οποία προκλήθηκε λόγω της πανδημίας. Μέσα όμως από αυτή την κρίση η κοινωνία μπορεί να βελτιωθεί.

ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ

& Παιδεία

Σε τηλεδιάσκεψη, που πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 2020, οι Υπουργοί Παιδείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντάλλαξαν απόψεις σχετικά με τις εμπειρίες τους στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση και συζήτησαν πιθανές λύσεις για την αξιολόγηση των εκπαιδευομένων, τη χορήγηση διπλωμάτων και την εγγραφή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η σχετική Επιτροπή εξήγησε πως κινητοποιεί όλα τα μέσα και τους πόρους που διαθέτει για την παροχή βοήθειας, εξαιτίας των αλλαγών που έφερε ο κορωνοϊός, εκ των οποίων η αναγκαστική εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Συζητήθηκαν επίσης περαιτέρω δυνατότητες διαρθρωτικής χρηματοδότησης που δυνατόν να χρησιμοποιηθούν για τη στήριξη της μάθησης εξ αποστάσεως και για την εξασφάλιση ίσης πρόσβασης σε ποιοτική εκπαίδευση για όλους.

Η Μαρίγια Γκαμπριέλ, αρμόδια Επίτροπος για την Καινοτομία, την Έρευνα, τον Πολιτισμό, την Εκπαίδευση και τη Νεολαία, δήλωσε: «Η κατάσταση που βιώνουμε συνιστά πραγματικό κίνδυνο εκπαιδευτικών ανισοτήτων για τους σπουδαστές και τις οικογένειες που προέρχονται από μειονεκτούντα περιβάλλοντα. Ανταλλάσσουμε βέλτιστες πρακτικές και κινητοποιούμε όλα τα μέσα που διαθέτουμε, για να αποτρέψουμε τη διεύρυνση του ψηφιακού χάσματος».

Η πανδημία του κορωνοϊού και οι επακόλουθες επιπτώσεις, με σημαντικότερη τον εγκλεισμό («απαγορευτικό»), έχουν επηρεάσει σχεδόν κάθε τομέα της παγκόσμιας οικονομίας. Ένας από αυτούς είναι ο τομέας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι μαθητές επέστρεψαν στο σπίτι, το προσωπικό μειώθηκε και πολλοί ακαδημαϊκοί εργάζονται πλέον από το σπίτι. Ακόμα και όταν «χαλαρώσουν» τα μέτρα, η ζωή στην πανεπιστημιούπολη δε θα επιστρέψει στην «παλαιά» κανονικότητά της. Αν και ο αριθμός των εγχώριων αιτήσεων για εισδοχή στα πανεπιστήμια κάθε χώρας μπορεί να παραμείνει υψηλός, οι διεθνείς φοιτητές θα είναι λιγότεροι, ενώ πολλά ιδρύματα σκοπεύουν τώρα να πραγματοποιούν τουλάχιστον μέρος της διδασκαλίας τους μέσω διαδικτυακών πλατφορμών. Οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις θα μπορούσαν να είναι εκτεταμένες. Καθώς τα οικονομικά κλονίζονται από την κρίση, ορισμένα ιδρύματα ενδέχεται να αντιμετωπίσουν πρόβλημα βιωσιμότητας, ενώ άλλα πρέπει να επανεξετάσουν πλήρως το επιχειρηματικό τους μοντέλο.

Οι πολιτικές των περισσότερων χωρών έχουν επενδύσει στο ανθρώπινο κεφάλαιο της κοινωνίας, δεδομένο που αποτελεί κεντρικό στοιχείο της οικονομικής ανάπτυξης. Άτομα με περισσότερες δεξιότητες είναι πιο παραγωγικά και ευπροσάρμοστα στις τεχνολογικές αλλαγές, οι οποίες συνδέονται στενά με την οικονομία τους. Χώρες με περισσότερους ειδικευμένους πληθυσμούς εξελίσσονται γρηγορότερα. Ωστόσο, η πανδημία απειλούσε το μακροπρόθεσμο μέλλον του τρέχοντος έτους των μαθητών και η συγκεκριμένη απώλεια ενδέχεται να ζημιώσει τη χώρα τους, την κάθε χώρα, μακροπρόθεσμα και κλιμακωτά σε οικονομική βάση.

Τα στοιχεία αναφορικά με τα προσωρινά κλειστά σχολεία και τον μειωμένο χρόνο διδασκαλίας δείχνουν ότι το κλείσιμο του σχολείου θα μειώσει το εκπαιδευτικό επίτευγμα, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα. Επιπλέον, τα παιδιά από μειονεκτικά περιβάλλοντα είναι πιθανό να επηρεαστούν περισσότερο από άλλα, αφού οι ελάχιστοι οικογενειακοί πόροι και η αδυναμία ως προς την πρόσβαση σε διαδικτυακούς πόρους μάθησης για την αντιστάθμιση του χαμένου χρόνου διδασκαλίας παίζουν αρνητικό ρόλο.

Στην Αγγλία το συνολικό κόστος των πόρων που χάνονται για κάθε εβδομάδα που τα κρατικά σχολεία είναι κλειστά ανέρχεται σε ένα δις λίρες. Επιπροσθέτως, τα ελλείμματα από τον εκπαιδευτικό χρόνο που χάθηκε μπορεί να αντισταθμιστούν μόνο με επιπλέον ώρες διδασκαλίας, όταν τα σχολεία ανοίξουν ξανά. Δεδομένο ωστόσο που είναι ακόμη αβέβαιο. Τέλος, η αντιστάθμιση του χαμένου χρόνου διδασκαλίας μέσω πρόσθετων πόρων, χωρίς επιπλέον ώρες, πιθανόν να κοστίζει περισσότερο.

Σύμφωνα με έρευνες στα σχολεία του Καναδά, το αποτέλεσμα μίας 20ήμερης αναστολής της λειτουργίας σχολείου μπορεί να αντιστοιχεί σε ποσοστό μέχρι 50% τυπικής απόκλισης από τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Επιπροσθέτως, η έρευνα έδειξε ότι παιδιά από λιγότερο μορφωμένους γονείς επηρεάζονται περισσότερο.

Κατά το κλείσιμο του σχολείου η διδασκαλία μπορεί να συνεχιστεί με άλλες μορφές. Η διαθεσιμότητα διαδικτυακών πλατφορμών μάθησης παρέχει έναν τρόπο με τον οποίο τα σχολεία μπορούν να αντικαταστήσουν την τάξη μέσα από ορθές οδηγίες για διδασκαλία στο σπίτι. Το Διεθνές Πρόγραμμα για την Αξιολόγηση των Μαθητών (PISA) του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) παρέχει τον τρόπο μέτρησης των αποτελεσμάτων της εξ αποστάσεως διδασκαλίας μέσω της διαδικτυακής μάθησης. Η ανάλυση των δεδομένων (PISA, 2018) καταδεικνύει ότι περίπου ποσοστό 65% των μαθητών στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του Ηνωμένου Βασιλείου έχει πρόσβαση σε διαδικτυακές πλατφόρμες μάθησης. Ωστόσο, όταν εξετάζουμε οικονομικά μειονεκτούντες μαθητές, η πρόσβαση πέφτει κάτω από το 40%, ποσοστό ανησυχητικά χαμηλό, δεδομένου ότι πάνω από το 70% των ενηλίκων τους έχουν την ίδια πρόσβαση.

Ακόμη κι αν οι μαθητές δεν μπορούν να εργαστούν από απόσταση, είναι πιθανό η γονική διδασκαλία να μπορεί να αντικαταστήσει τον χρόνο που αφιερώνεται στο σχολείο. Έχει από καιρό αναγνωριστεί η αντικατάσταση του φυσικού σχολείου και των διδασκάλων από τους γονείς (Todd και Wolpin, 2003). Όχι μόνο αυτό, αλλά και η εκπαίδευση των γονέων εκτιμάται ότι είναι

ιδιαίτερα αποτελεσματική ως προς την κάλυψη του μαθησιακού κενού.

Οι Fiorini και Keane (2014) αναλύουν δεδομένα βάσει της χρήσης χρόνου στην Αυστραλία και δηλώνουν ότι ο χρόνος που οι γονείς αφιερώνουν σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες είναι πιο αποτελεσματικός ως προς την αύξηση της γνωστικής δεξιότητας. Ωστόσο, το πρόβλημα που προκύπτει σχετίζεται με το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, αφού οι πιο μορφωμένοι γονείς θα προσφέρουν ανώτερη ποιοτικά βοήθεια στα παιδιά τους. Το ίδιο ισχύει και ως προς το πόσο χρόνο θα αφιερώνουν οι γονείς βάσει του τύπου της εργασίας τους. Επιπλέον, σίγουρα οι γονείς με περισσότερους οικονομικούς πόρους είναι σε πλεονεκτικότερη θέση ως προς το ενδεχόμενο της δημιουργίας ανάγκης για μίσθωση εκπαιδευτών εξ αποστάσεως.

Τα παραπάνω στοιχεία υποδηλώνουν ότι τα σχολεία πρέπει να προσθέσουν πολύ περισσότερες ώρες στις υπάρχουσες στο εβδομαδιαίο σχολικό πρόγραμμα, για να αντισταθμιστεί το χρονικό διάστημα που χάθηκε εξαιτίας της αναστολής της λειτουργίας τους. Και πάλι, αυτή η στρατηγική είναι πιθανό να ωφελήσει εκείνους που βρίσκονται ήδη σε καλύτερα σχολεία!

Συμπερασματικά, τα διαθέσιμα στοιχεία από την οικονομική πτυχή της εκπαίδευσης δείχνουν ότι βραχυπρόθεσμα το κλείσιμο των σχολείων είναι πιθανό να επηρεάσει την επίδοση των μαθητών. Και αυτό χωρίς να αρχίσουμε να σκεφτόμαστε τις επιπτώσεις στην ψυχική και σωματική τους υγεία. Ωστόσο, μπορεί να υπάρχουν και ορισμένα οφέλη, που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση της τεχνολογίας και της πιο αποτελεσματικής πρακτικής διδασκαλίας, αλλά αυτά είναι ακόμη άγνωστα και απροσδιόριστα. Είναι επίσης σαφές ότι παιδιά από πιο προνομιούχα υπόβαθρα που φοιτούν σε σχολεία όπου υπάρχει η τεχνολογία και παιδιά των οποίων οι γονείς έχουν τόσο τον χρόνο όσο και τις δεξιότητες να καλύψουν το έλλειμμα είναι πιθανό να επηρεαστούν λιγότερο.

Εντούτοις, ο χρόνος διδασκαλίας είναι μόνο ένα μέρος μιας μεγαλύτερης εικόνας. Το οικονομικό βάρος που αντιμετωπίζουν οι γονείς, τόσο όσον

αφορά την απώλεια θέσεων εργασίας όσο και τη μείωση του εισοδήματός τους, θα επηρεάσει επίσης τα παιδιά με άνισο τρόπο (Ruiz-Valenzuela, 2015 και Rege et al.). Οι Rege, Telle & Votruba (2011) εστιάζουν ακριβώς στον αρνητικό αντίκτυπο της απώλειας θέσεων εργασίας των γονέων, ενώ οι Dahl και Lochner (2012) εξετάζουν τη θέση των γονέων σε γενικότερη βάση. Ο συνολικός αντίκτυπος είναι πιθανό να δημιουργήσει ένα ακόμη μεγαλύτερο χάσμα μεταξύ εκείνων που φοιτούν σε εξαιρετικά σχολεία και εκείνων που έχουν πρόσβαση σε γονικούς πόρους και, δυστυχώς, η πρώτη ομάδα είναι εκείνοι που δεν είναι τόσο τυχεροί.

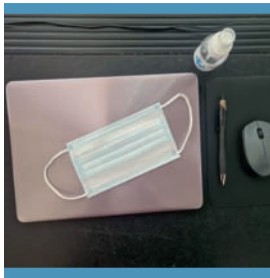

ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ

& Εργασία

Σκοπός αυτής της ενότητας της έρευνας είναι να εξετάσουμε τις συνέπειες και τις επιπτώσεις του κορωνοϊού στη ζωή μας, προσεγγίζοντας κυρίως τις επιπτώσεις της πανδημίας στα εργασιακά ζητήματα. Η έρευνα θα αναλύσει επίσης τα θετικά της πανδημίας στον τομέα της εργασίας, καθώς και τις πολιτικές που εφάρμοσε κυρίως η Ε.Ε., προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις. Δεδομένου ότι η Κύπρος δεν έμεινε ανεπηρέαστη, παρακάτω θα αναλύσουμε τις συνθήκες που επικρατούν στην Κύπρο, σχολιάζοντας παράλληλα την όλη κατάσταση. Τέλος, θα προτείνουμε λύσεις για βελτίωσή της.

Σύμφωνα με τη Δ.Ο.Ε. (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας), οι συνέπειες της κρίσης της πανδημίας θα γίνουν ακόμα πιο αισθητές στο μέλλον με ορατές μειώσεις μισθών και άλλες παράπλευρες απώλειες. Παράλληλα, σε έκθεσή του το Α.Π.Ε.-Μ.Π.Ε. (Αθηναϊκό-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων), καταδεικνύει ότι η πανδημία δεν έχει τις ίδιες συνέπειες στους άνδρες εν συγκρίσει με τις γυναίκες. Πιο συγκεκριμένα, σε είκοσι οκτώ ευρωπαϊκές χώρες εκτιμάται ότι χωρίς μισθολογικά επιδόματα το σύνολο των μισθών θα είχε μειωθεί κατά 6,5% για το πρώτο εξάμηνο του 2020. Ειδικότερα, οι γυναίκες θα είχαν μείωση ύψους 8,1% και οι άνδρες 5,4% και η μείωση είναι απόρροια της μείωσης των ωρών που εργάστηκαν. Την ίδια στιγμή, οι επιδοτήσεις μισθών φαίνεται να

βοηθούν αρκετές χώρες να αντισταθμίσουν τη μείωση των μισθολογικών ανισοτήτων. Η ίδια έκθεση εκτιμά ότι σε δείγμα δέκα ευρωπαϊκών χωρών τα μισθολογικά επιδόματα επέτρεψαν να αντισταθμιστεί το 40% των απωλειών στο σύνολο των μισθών.

Επιπροσθέτως, ο Γενικός Διευθυντής της Δ.Ο.Ε. Γκάι Ράιντες υπογράμμισε: «Οι κατάλληλοι κατώτατοι μισθοί μπορούν να μειώσουν τις ανισότητες και τη φτώχεια και θα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για μια ανάκαμψη επικεντρωμένη στον άνθρωπο». Την ίδια ώρα στην Κύπρο το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων φαίνεται να μη θέλει να συζητήσει το θέμα πιθανής τροποποίησης του κατώτατου μισθού, παρά μόνο εάν η ανεργία φτάσει στο 5%. Δυστυχώς, η καθυστέρηση μιας τέτοιας συζήτησης επιβαρύνει μάλλον τους χαμηλόμισθους.

Παρ' όλ' αυτά, αυτή η κατάσταση έχει αναγκάσει πολλές επιχειρήσεις να αξιοποιήσουν άλλους τρόπους εργασίας, για να περιορίσουν τη διασπορά του ιού και να προστατεύσουν τους ίδιους τους υπαλλήλους. Κάποια παραδείγματα αυτής της προσπάθειας είναι τα χωριστά διαλείμματα και οι εξ αποστάσεως συναντήσεις. Η ανάγκη για συνέχιση του κύκλου εργασιών έχει οδηγήσει πολλές επιχειρήσεις στην εξεύρεση διαφορετικών τρόπων λειτουργίας. Επί παραδείγματι πολλές επιχειρήσεις έχουν ενεργοποιήσει την εκ περιτροπής εργασία, κάτι που έχει βοηθήσει στην προστασία των ίδιων των εργαζομένων. Μια θετική εξέλιξη είναι η χρήση της τεχνολογίας και η χρήση της τηλεργασίας αντί της φυσικής παρουσίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην Κύπρο η τηλεργασία δεν έχει ακόμη ρυθμιστεί νομοθετικά.

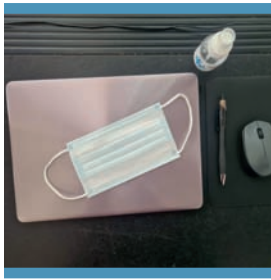
Την ίδια ώρα όμως, αυτή η νέα πραγματικότητα μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τη σωματική και ψυχική υγεία του εργαζομένου. Συγκεκριμένα, στη Γαλλία έρευνα της Δ.Ο.Ε. και του Eurofound (Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας) υπό την αιγίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) τονίζει τους κινδύνους που εγκυμονεί για την υγεία η εξ αποστάσεως εργασία. Σύμφωνα με την έκθεση, οι άνθρωποι που εργάζονται εξ αποστάσεως έχουν περισσότερο στρες, η εργάσιμη μέρα επιμηκύνεται και

κατέχονται από ένα αίσθημα απομόνωσης, καθώς συγχέουν την επαγγελματική με την προσωπική τους ζωή. Από όλα αυτά συνάγεται ότι η τηλεργασία μπορεί να μην είναι τόσο αποτελεσματική. Τα προβλήματα που προξενεί είναι περισσότερο, αφού η εντατικοποίηση του χρόνου εργασίας μακροπρόθεσμα δημιουργεί αλληλοεπικάλυψη της προσωπικής και εργασιακής ζωής του εργαζομένου.

Όστόσο, οι περιορισμοί στην κυκλοφορία, η αναστολή της λειτουργίας των χώρων εστίασης, ο εγκλεισμός και πολλά άλλα έχουν καθλώσει πολλές επιχειρήσεις, οι οποίες κινδυνεύουν να μην επαναλειτουργήσουν. Όλοι οι τομείς και επαγγελματικοί κλάδοι ανεξαιρέτως έχουν επηρεαστεί αρνητικά από την πανδημία, καθώς τα κρούσματα αυξάνονται επικίνδυνα. Οι επαγγελματίες υγείας είναι οι άμεσα επηρεαζόμενοι, αφού και επαγγελματικά και προσωπικά θέτουν την υγεία τους σε κίνδυνο και ταυτόχρονα είναι οι πρώτοι που επηρεάζονται από την εξέλιξη της πανδημίας.

Σε μια προσπάθεια αντιμετώπισης της πανδημίας και στήριξης των εργαζομένων, η κυβέρνηση μαζί με το Υπουργείο Εργασίας εξήγγειλαν μέτρα που φτάνουν τα €530.000.000. Όμως, προκειμένου να μπορεί ένας εργοδότης να επωφεληθεί από αυτά τα μέτρα, απαραίτητη προϋπόθεση είναι να μην προβεί σε οποιαδήποτε απόλυση των εργαζομένων του.

Ακόμα ένας κλάδος που δέχθηκε τεράστιο αρνητικό αντίκτυπο είναι η τουριστική βιομηχανία και οι συνδεδεμένες με αυτήν επιχειρήσεις. Στην προκειμένη επιχειρείται να καλυφθεί μισθολογικά μέχρι και το 97% του συνόλου του προσωπικού των τουριστικών επιχειρήσεων. Επίσης, στις επιχειρήσεις που τελούν υπό πλήρη αναστολή παρέχεται, με διατάγματα του Υπουργού Υγείας, στήριξη ύψους από 97% μέχρι και 100% των μισθών των εργαζομένων, αναλόγως του μεγέθους και του κύκλου εργασιών τους. Στήριξη δόθηκε και σε επιχειρήσεις περιορισμένης οικονομικής δραστηριότητας (π.χ. φωτογραφεία, παιδοκομικούς σταθμούς, αίθουσες δεξιώσεων κ.ά.), οι οποίες φαίνεται να δηλώνουν μείωση στον κύκλο εργασιών τους μέχρι και 40%. Αναφορικά με τις πολύ μικρές επιχειρήσεις, που αποτελούν την πλειονότητα του συνόλου

των επιχειρήσεων, έχουν ληφθεί πρόνοιες για επιδότηση του 100% για τις επιχειρήσεις που εργοδοτούν μέχρι και τρεις εργαζομένους, ενώ οι μικρές επιχειρήσεις των οποίων οι εργασίες είναι σε πλήρη αναστολή και εργοδοτούν μέχρι εννέα άτομα επιδοτούνται στο 100% των μισθών των εργαζομένων. Τέλος, για τους αυτοτελώς εργαζομένους αποφασίστηκε όπως παραχωρηθεί στήριξη σε συγκεκριμένα επαγγέλματα που έχουν επηρεαστεί από την πανδημία, για παράδειγμα σε φωτογράφους, οδηγούς ταξί, εργαζομένους σε ξενοδοχεία και άλλες κατηγορίες που έχουν υποστεί μείωση του κύκλου εργασιών τους, αν αυτή υπερβαίνει το 40%, η στήριξη που παρέχεται αντιστοιχεί στο 60% των δηλωμένων στις Υπηρεσίες Κοινωνικών Ασφαλίσεων εισοδημάτων τους (με ελάχιστο ποσό τα €300 και μέγιστο τα €900 για περίοδο τεσσάρων εβδομάδων).

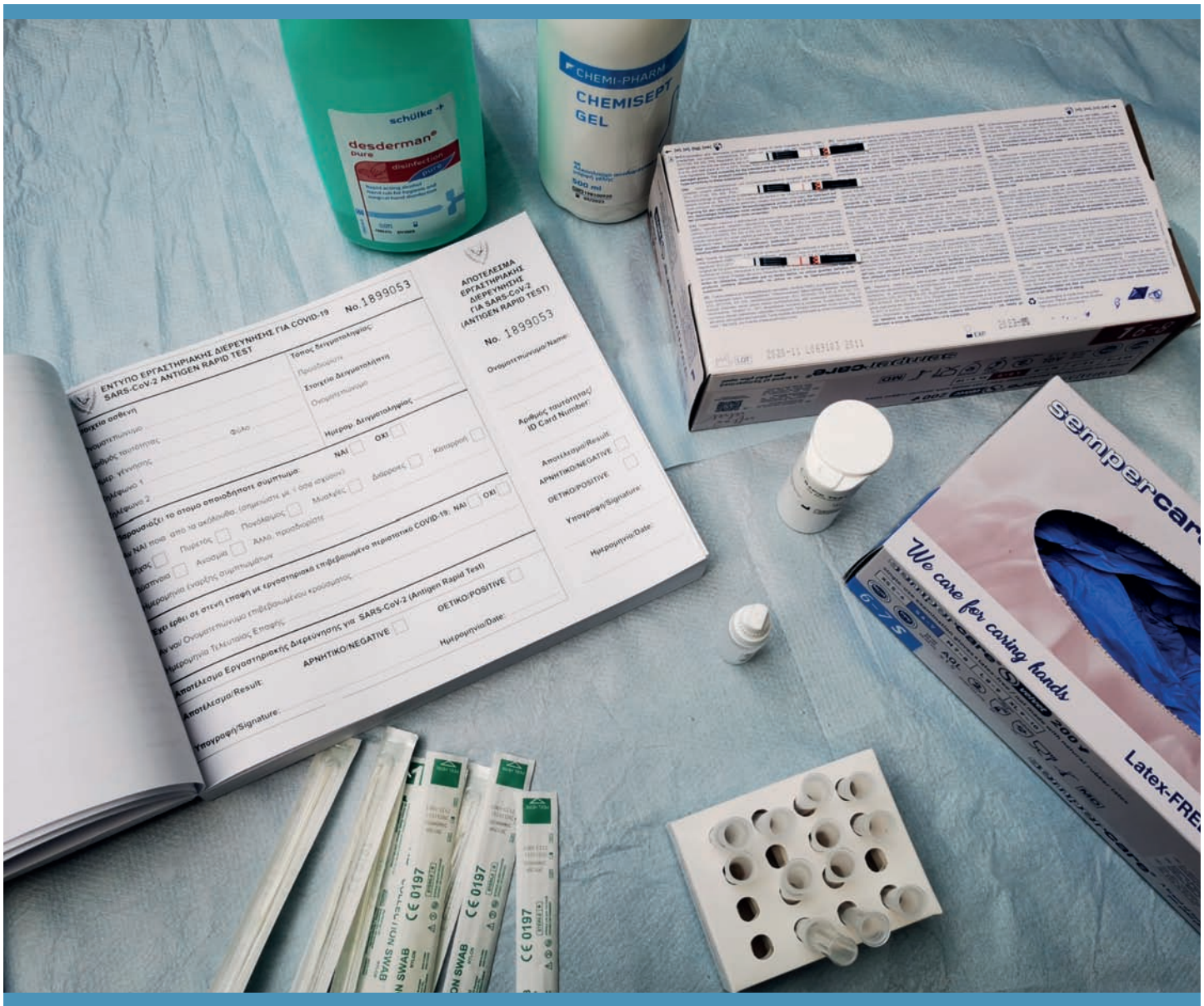
Πέραν όμως των συγκεκριμένων βοηθημάτων που παρέχονται στην Κύπρο, αξίζει να αναφερθεί ότι σε πολλές χώρες της Ε.Ε. έχουν ληφθεί μέτρα τόσο για την παρεμπόδιση της εξάπλωσης της πανδημίας όσο και για την ενίσχυση της οικονομίας και των πολιτών. Η Ευρώπη παρέχει επιπρόσθετη οικονομική στήριξη στα κράτη μέλη της για την προστασία των θέσεων εργασίας και των εργαζομένων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει έναν νέο προσωρινό μηχανισμό, τον SURE, που υποστηρίζει τον μετριασμό των κινδύνων της ανεργίας, έτσι ώστε να βοηθηθούν οι χώρες της Ε.Ε. και να προστατευτεί η απασχόληση. Ο μηχανισμός SURE χρηματοδοτεί εθνικά εργασιακά προγράμματα μικρής διάρκειας, καθώς και προγράμματα ανεργίας και προστασίας της εργασίας. Το ύψος του κονδυλίου ανέρχεται στα €100 δις και θα είναι διαθέσιμα σε όλα τα κράτη μέλη.

Το περασμένο καλοκαίρι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο παρουσίασε κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των εποχιακών εργαζομένων, που στην Κύπρο οι περισσότεροι απασχολούνται στον τουριστικό τομέα. Μεταξύ των προτάσεων αυτών περιλαμβάνεται η καθοδήγηση των εθνικών αρχών, έτσι ώστε να εγγυηθούν τα δικαιώματα των εργαζομένων, την υγεία, την ασφάλειά τους και τα δικαιώματά τους. Την ίδια ώρα, η Επιτροπή θα παρακολουθεί την ορθή εφαρμογή των κανόνων της Ένωσης.

Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις προσπαθούν με κάθε τρόπο να περιορίσουν τη

διασπορά του ιού, αλλά ταυτόχρονα χρησιμοποιούν διάφορους τρόπους, για να στηρίξουν την εργασία και σε έναν βαθμό να κρατήσουν τις οικονομίες τους. Πρόσθετα, προσπαθούν να σταματήσουν την ανεργία και τη συρρίκνωση των εισοδημάτων, έτσι ώστε να καταφέρουν να βγουν αλώβητες από αυτή την κρίση. Κάποια παραδείγματα χωρών και των πολιτικών τους είναι τα εξής: Η Βρετανία, η Ιταλία, η Αυστρία, η Ελβετία και η Ιρλανδία θα παρατείνουν τα προγράμματα στήριξης της εργασίας, ενώ η Γαλλία δοκίμασε μια νέα εκδοχή προγράμματος μερικής απασχόλησης, το οποίο θα μπορούν να στηρίξουν οι επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών μικρότερο των δύο ετών.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία αποδεικνύουν τη σοβαρότητα της κατάστασης που επικρατεί στον εργασιακό κόσμο των επιχειρήσεων εξαιτίας της πανδημίας. Μέτρα έχουν ληφθεί τόσο σε γενικό επίπεδο όσο και στοχευμένα. Ωστόσο, για την αποτελεσματική αντιμετώπιση και επίλυση των ζητημάτων αυτών απαιτείται συνεργασία μεταξύ νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσία, αλλά και επικοινωνίας με τα αρμόδια εργατικά συνδικάτα, προκειμένου να καταγράφονται οι οποιοσδήποτε διακυμάνσεις. Την ίδια ώρα, η Βουλή έχει ευθύνη να διασφαλίσει ότι η εργασία και τα εργασιακά δικαιώματα των εργαζομένων διαφυλάττονται, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί με νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με τους ελέγχους στους χώρους εργασίας (κάτι που τονίζει και η Ε.Ε.).

ΕΝΤΥΠΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΓΙΑ COVID-19 No. 1.899053
SARS-CoV-2 ANTIGEN RAPID TEST

Όνομα ασθενή: _____ Τόπος διαμονής: _____
Προέλευση: _____
Αιτία διακομιχής: _____
Στοιχεία διαγνώστη/της: _____
Ονοματεπώνυμο: _____
Ημερομηνία: _____ Ναι Όχι Καταρροή

Προσβαίνει το στομάχι από οποιονδήποτε σύμπτωμα:
Ναι Όχι Πυρετός Πονόλαιμος Μυϊκές Διάρροια Κούραση
Κάπνισμα Άνοια Άλλα προδιαθέσεις _____
Ημερομηνία έναρξης συμπτωμάτων: _____

Εάν έρθει σε στενή επαφή με εργαστηριακά επιβιβασμένο περιβάλλον COVID-19: Ναι Όχι
Εάν νοσηλεύτηκε/ήταν επιβιβασμένο εργαστήριο: _____
Ημερομηνία Τελευταίας Επαφής: _____

Αποτέλεσμα Εργαστηριακής Διερεύνησης για SARS-CoV-2 (Antigen Rapid Test) **GETIHO-POSITIVE**
ΑΡΗΘΗΤΟ-NEGATIVE **GETIHO-POSITIVE**

Αποτέλεσμα/Result: _____
Υπογραφή/Signature: _____ Ημερομηνία/Date: _____

ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ

& Ανάπτυξη

Η πανδημία COVID-19 αποτέλεσε ένα ισχυρό ράπισμα στην αλαζονεία και την οίηση, που δυστυχώς έχει αναπτύξει ο σύγχρονος άνθρωπος σε έναν εξαιρετικά μείζονα βαθμό. Αποδείχθηκε με τον πιο σκληρό τρόπο πως, όση ανάπτυξη και να πετύχει ο άνθρωπος, υπάρχουν τελικά πράγματα και καταστάσεις που μας ξεπερνούν και -ως φαίνεται- είμαστε πολύ «λίγοι» και πολύ «μικροί» να αντισταχθούμε σ' αυτά. Είναι φανερό ότι η κρίση της πανδημίας δεν έχει ανατρέψει μόνο τα υγειονομικά δεδομένα, αλλά την ίδια στιγμή έχει μεταλλάξει άρδην κάθε κοινωνικό και οικονομικό δεδομένο σε παγκόσμιο επίπεδο.

Πρόκειται για μια τεραστίων διαστάσεων κρίση, απρόσμενη και εξωγενή, η οποία έχει χαρακτηριστεί ως η μεγαλύτερη οικονομική κρίση μετά το 1929. Μάλιστα, αυτή η αβεβαιότητα που τη χαρακτηρίζει -καθώς δε γνωρίζουμε τη χρονική της διάρκεια ούτε την κατάληξή της- καθιστά ακόμη πιο δύσκολο τον όποιο οικονομικό και άλλο σχεδιασμό για την απάμβλυνση των επιπτώσεων στους ποικίλους τομείς που έχουν επηρεαστεί. Οι κλάδοι που φαίνεται να επηρεάζονται περισσότερο από την πανδημική κρίση είναι ο τουρισμός/ φιλοξενία, η εστίαση, το εμπόριο, οι κατασκευές και τα ακίνητα, ο πολιτισμός και οι τέχνες. Παράλληλα, έχουν επηρεαστεί επίσης -με άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις- οι μεταφορές, η βιομηχανία τροφίμων, οι χρηματοοικονομικές και

επαγγελματικές υπηρεσίες. Εν ολίγοις, κάθε πτυχή ανάπτυξης έχει πληγεί σε έναν τεράστιο βαθμό, με συνέπειες που δυστυχώς θα έχουν μακροπρόθεσμη ισχύ και επίδραση στη ζωή και την κοινωνία μας.

Η Κύπρος δε θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη από αυτή την κρίση. Ο ρυθμός ανάπτυξης που σημειώθηκε στη χώρα μας το 2020 είναι σαφώς αρνητικός, αφού υπήρξε ύφεση στην κυπριακή οικονομία της τάξεως του -5,5%. Επίσης, η ανάγκη δημοσιονομικής επέκτασης για τη λήψη μέτρων στήριξης της οικονομίας επέφερε αύξηση του δημόσιου χρέους και μετέτρεψε την πλεονασματική δημοσιονομική θέση του κράτους σε ελλειμματική. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Οικονομικών, το δημόσιο χρέος για το 2020 ήταν αυξημένο και ανήλθε στο 114,8% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (Α.Ε.Π.). (€23,6 δις σε απόλυτους αριθμούς), σε σύγκριση με 95,5% του Α.Ε.Π. για το 2019 (€21 δις σε απόλυτους αριθμούς). Η αύξηση αυτή οφείλεται στην αναθεώρηση των χρηματοδοτικών αναγκών για την κάλυψη των τρεχουσών αναγκών και τη διασφάλιση ρευστών διαθεσίμων για τη διαχείριση της πανδημίας και των συνεπειών της.

Ως εκ τούτου, είναι πασιφανές ότι η κυπριακή οικονομία διανύει και θα συνεχίσει να διανύει μια ρευστή περίοδο κρίσης και αβεβαιότητας, καθότι οι παρούσες συνθήκες δεν επιτρέπουν οποιαδήποτε ελευθερία και άνεση για πλάνα ανάπτυξης και εξέλιξης. Η άγνοια για την εξέλιξη της όλης κατάστασης με τη νόσο και αυτό το μετέωρο και αβέβαιο που μας ταλανίζει αφήνουν περιθώριο μόνο για μέτρα και λύσεις έκτακτης ανάγκης, καθώς και πολιτικές προτεραιότητας, ώστε να ανακάμψουμε και έπειτα σταδιακά να δημιουργήσουμε ένα πρόσφορο έδαφος για μια -εκ νέου- αναπτυξιακή πορεία.

Στην ουσία, οι όποιοι σχεδιασμοί μας για το άμεσο, αλλά και απώτερο μέλλον -σε επίπεδο ατομικό, επαγγελματικό, προσωπικό, αλλά και κρατικό- πρέπει να χαρακτηρίζονται σίγουρα από τρεις παραμέτρους: ευελιξία, προσαρμοστικότητα και σθεναρή αντοχή. Βάσει και των στοιχείων του Υπουργείου Οικονομικών, το Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής (Σ.Π.Δ.Π.) για την περίοδο

2021-2023 έχει καταρτιστεί μέσα σε ιδιαίτερες συνθήκες και έχουν ετοιμαστεί ενδεικτικές μακροοικονομικές και δημοσιονομικές προβλέψεις μόνο για τα έτη 2020 και 2021, καθώς η αβεβαιότητα που επικρατεί για την εξέλιξη της νόσου καθιστά πολύ δύσκολη τη διεξαγωγή αξιόπιστων μακροοικονομικών και δημοσιονομικών προβλέψεων. Οι προβλέψεις που αφορούν την περίοδο μέχρι και το 2023 πρόκειται να ετοιμαστούν σε κατοπινό στάδιο, όταν και εφόσον το οικονομικό περιβάλλον επιτρέψει ασφαλέστερες εκτιμήσεις.

Για να υπάρξει η όποια ανάπτυξη σε οιονδήποτε τομέα, προϋποτίθενται βασικά στοιχεία, όπως η οικονομική ρευστότητα μέσω επιδοτήσεων, χορηγιών και άλλων πόρων, η επένδυση στην εκπαίδευση και την έρευνα, η αύξηση της παραγωγής και της υγιούς ανταγωνιστικότητας, η δημιουργία νέων βιώσιμων θέσεων εργασίας και γενικότερα η ύπαρξη ευνοϊκών συνθηκών για πλάνα και στρατηγικές προόδου και εξέλιξης. Εντούτοις, μέσα σε αυτό το κλίμα το οποίο βιώνουμε τον τελευταίο χρόνο, όπου η δημόσια υγεία βάλλεται και πλήττεται καθημερινά, η εκπαίδευση παλεύει να κρατηθεί με εναλλακτικούς τρόπους και οι επιχειρήσεις διανύουν μια πρωτοφανή κρίση βλέποντας τον κύκλο των εργασιών τους να χάνεται, είναι σαφές ότι δεν απομένουν ο χώρος, τα κίνητρα και τα εφόδια για αναπτυξιακά πλάνα και μακροπρόθεσμα σχέδια.

Έχουμε φτάσει σε τέτοιο σημείο, που άνθρωπος και κράτη παλεύουν να ορθοποδήσουν και να διασώσουν ό,τι σώζεται. Αφενός, τα κράτη έχουν ξοδέψει τεράστια ποσά των δημοσιονομικών αποθεμάτων τους για την αντιμετώπιση της κατάστασης, αποκόποντας την ίδια στιγμή αυτά τα χρήματα από άλλους τομείς όπου μπορούσαν να διατεθούν με στόχο την ανάπτυξη. Αφετέρου, οι άνθρωποι -σε επίπεδο ατομικό- έχουν ξοδέψει τεράστια αποθέματα ψυχικής δύναμης, αντοχής και υπομονής, ώστε να μπορέσουν να μάθουν να ζουν με αυτό τον νέο τρόπο ζωής που μας επιβλήθηκε τόσο ξαφνικά.

Ως εκ τούτου, το ζητούμενο και ο στόχος μας στο παρόν στάδιο είναι η ανάκαμψη από την πτώση και την ύφεση στην οποία μας έφερε η πανδημική κρίση. Σε καμία των περιπτώσεων όμως αυτό δε σημαίνει ότι δεν έχουμε πλέον δικαίωμα να κάνουμε σχέδια, να οργανώνουμε πλάνα και να θέτουμε στόχους για ένα

καινοτόμο, αναβαθμισμένο και ποιοτικό αύριο. Ωστόσο, για να μπορέσουμε να το επιτύχουμε αυτό, πρέπει πρώτα να καταφέρουμε να επιστρέψουμε σε ρυθμούς κανονικότητας -όσο το επιτρέπει η ισχύουσα κατάσταση- προσαρμοζόμενοι στη νέα πραγματικότητα, έχοντας ως προτεραιότητά μας την προστασία και ασφάλεια της δημόσιας υγείας, μέσα σε πνεύμα συλλογικότητας, συνεργασίας και ομοψυχίας, για το κοινό όφελος. Η πειθαρχία και η συλλογική προσπάθεια είναι τα εχέγγυά μας, ώστε να αποφύγουμε μια νέα κλιμάκωση της κρίσης με ακόμα πιο σοβαρές συνέπειες.

Σύμφωνα με τους ειδικούς, για να επέλθει ο τερματισμός της πανδημίας, πρέπει είτε ο ιός να εξαλειφθεί παγκοσμίως -κάτι για το οποίο οι περισσότεροι επιστήμονες συμφωνούν ότι είναι σχεδόν αδύνατο- είτε οι άνθρωποι να αποκτήσουν επαρκή ανοσία μέσω λοιμώξεων ή εμβολίου. Επομένως, επιβάλλεται να ληφθούν μέτρα και να εξευρεθούν λύσεις που να αφορούν στο παρόν στάδιο, ούτως ώστε να διορθωθεί -όσο επιτρέπεται- η τρέχουσα κατάσταση στις επιχειρήσεις και γενικότερα στους κλάδους που έχουν υποστεί ζημιά και παράλληλα να ετοιμαστεί το έδαφος για την καρποφορία μελλοντικών αναπτυξιακών πλάνων.

Οι ηγέτες των κρατών μελών της Ε.Ε., η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχουν ήδη συμφωνήσει σε ένα σχέδιο ανάκαμψης, που θα εξομαλύνει την κατάσταση και θα οδηγήσει στην έξοδο από την κρίση, θεμελιώνοντας την ίδια στιγμή μια πιο βιώσιμη Ευρώπη. Ο μακροπρόθεσμος προϋπολογισμός της Ε.Ε. σε συνδυασμό με ένα προσωρινό μέσο που σχεδιάστηκε για την ενίσχυση της ανάκαμψης -το NextGenerationEU- θα αποτελέσουν τη μεγαλύτερη δέσμη μέτρων ανάκαμψης που έχει χρηματοδοτηθεί ποτέ από τον προϋπολογισμό της Ένωσης. Η δέσμη αυτή, συνολικού ύψους €1,8 τρις, θα συμβάλει στην ανοικοδόμηση της Ευρώπης μετά την κρίση της πανδημίας της νόσου COVID-19, μιας Ευρώπης πιο πράσινης, πιο ψηφιακής και πιο ανθεκτικής. Ο εν λόγω προϋπολογισμός έχει σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να ενισχύει τους μηχανισμούς ευελιξίας για αντιμετώπιση και πιθανών μελλοντικών καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, πέραν της τωρινής. Στόχος είναι η εξασφάλιση δυνατότητας διαχείρισης καταστάσεων αβεβαιότητας και

κρίσης, παντός καιρού, έχοντας τους κατάλληλους μηχανισμούς και τις σωστές πρακτικές.

Δεδομένου, λοιπόν, ότι η κρίση του κορωνοϊού πιθανότατα να διαρκέσει περισσότερο από τις αρχικές προβλέψεις, οφείλουμε όλοι -σε ατομικό, κρατικό και διακρατικό επίπεδο- να λειτουργούμε και να δρούμε σε πνεύμα προσαρμοστικότητας. Για κάποιες χώρες μάλιστα, πιθανόν να απαιτηθούν χρόνια, ώστε να καταφέρουν να επιστρέψουν στην οικονομική ανάπτυξη, σύμφωνα με χαρακτηριστική δήλωση του Αναπληρωτή Διευθυντή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (Δ.Ν.Τ.) Τζέφρι Οκαμότο.

Ο πιο αποτελεσματικός τρόπος, για να μπορέσουν οι επιχειρήσεις να διαχειριστούν περιόδους κρίσης, αστάθειας και αβεβαιότητας, είναι η ανάπτυξη διαφορετικών υποθετικών σεναρίων, τα οποία να λαμβάνουν υπόψη όσο το δυνατόν περισσότερες παραμέτρους που αφορούν την πιθανή εξέλιξη της κατάστασης. Με αυτό τον τρόπο, θα έχουν τη δυνατότητα να αξιολογήσουν τις επιπτώσεις του κάθε σεναρίου στις διαφορετικές πτυχές της δραστηριότητάς τους, εντοπίζοντας κρίσιμες λειτουργικές διεργασίες, θέτοντας τις σωστές προτεραιότητες, αναπροσαρμόζοντας τα πλάνα αναλόγως της κάθε περίπτωσης και διατηρώντας ευελιξία μέσα στη ροή των γεγονότων.

Αυτό που πρέπει να γίνει κατανοητό είναι πως όλοι μπορούμε να αποτελέσουμε μέρος της λύσης του προβλήματος, εάν βέβαια το επιθυμούμε, δεδομένου ότι ακολουθούμε τα σωστά βήματα και στηριζόμαστε σε ορθές πρακτικές. Πάντοτε υπάρχει ο τρόπος να διεξερχόμαστε τα αδιέξοδα και τα προβλήματα, φτάνει να υπάρχει αισιοδοξία, στρατηγική και καθαρή σκέψη.

ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ

& Εμπόριο

Η πανδημία COVID-19 έχει πλήξει σοβαρά την παγκόσμια οικονομία, με σοβαρές συνέπειες στο εμπόριο και την ανάπτυξη. Η ανάκαμψη από την πανδημία αποτελεί ευκαιρία για πιο υγιή, δίκαιη και πράσινη παγκοσμιοποίηση, που μπορεί να τροφοδοτηθεί με πιο ανθεκτική προσέγγιση στις επενδύσεις. Η ανάκαμψη από την πανδημία μπορεί να βοηθήσει στην επιμόρφωση του κόσμου στα δίκτυα παραγωγής και στην επαναφορά της πολυμερούς συνεργασίας για την επίτευξη των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης, ώστε να οικοδομηθεί ένα πιο ανθεκτικό, χωρίς αποκλεισμούς, βιώσιμο μέλλον.

Η πανδημία του κορωνοϊού κατάφερε να εκθέσει τις αδυναμίες της παγκοσμιοποίησης και το έκανε με τόσο emphaticό τρόπο, που καθιστά αναγκαία την αναζήτηση νέων προσεγγίσεων από τις κυβερνήσεις ανά τον κόσμο. Μέχρι πρότινος οι προσπάθειες γύρω από το παγκόσμιο εμπόριο εξαντλούνταν σε συζητήσεις για τα συμφέροντα εξαγωγέων και εργαζομένων. Εντούτοις, η υγειονομική κρίση του κορωνοϊού μετατόπισε το ενδιαφέρον σε πιο πρακτικά ζητήματα αναφορικά με το παγκόσμιο εμπόριο, θέτοντας πλέον το ερώτημα κατά πόσο η παραγωγή και η διάθεση είναι τελικά ευάλωτες ή ανεπηρέαστες. Κατά πόσο δηλαδή οι εξωτερικοί παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν την απρόσκοπτη ροή της παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων.

Η παγκόσμια κατάσταση έκτακτης ανάγκης για την υγεία εξελίχθηκε σε παγκόσμιο οικονομικό σοκ, με άμεσες επιπτώσεις στην παγκόσμια ανάπτυξη, το διεθνές εμπόριο και τις ξένες επενδύσεις. Η παγκόσμια κρίση επηρέασε την παραγωγή και συνακόλουθα την απασχόληση και τον τρόπο διαβίωσης. Αυτές είναι οι τραγικές συνέπειες που αντανακλούν τις τεράστιες προκλήσεις εξαιτίας της πανδημίας.

Χώρες από όλο τον κόσμο βρέθηκαν ξαφνικά αντιμέτωπες με μεγάλες ελλείψεις προϊόντων, από ατομικό προστατευτικό εξοπλισμό και φάρμακα μέχρι τεχνολογικά προϊόντα. Κατέστη έτσι πιο ξεκάθαρη η εξάρτηση κάποιων χωρών από τις εισαγωγές βασικών ειδών αγαθών και κυρίως φάνηκε η μεγάλη εξάρτηση από την Κίνα, η οποία παράγει μεγάλο μέρος τους. Ως εκ τούτου, τέθηκε εκ νέου το ζήτημα της μεγιστοποίησης της αποτελεσματικότητας στην παραγωγή, αφού οι προμηθευτές δεν μπορούν ή δε θέλουν να καλύψουν τις εκάστοτε ανάγκες.

Ο κορωνοϊός ενδυνάμωσε με αυτό τον τρόπο την αντίληψη ότι οι μεγάλες αλυσίδες εφοδιασμού έχουν αποδειχθεί εξαιρετικά ευπαθείς και πρέπει να γίνουν πιο ανθεκτικές, πράγμα το οποίο καταδεικνύει την αναγκαιότητα για επαναφορά της παραγωγής σε εγχώριο έδαφος. Άλλωστε, με δεδομένο ότι στο εξής οι πανδημίες αναμένεται να γίνουν σύνηθες φαινόμενο και η κλιματική αλλαγή να δημιουργεί ακραία καιρικά φαινόμενα, θα έπρεπε η «ανθεκτικότητα» να αποκτά μεγαλύτερο νόημα για τις εφοδιαστικές αλυσίδες.

Οι εταιρείες, αναζητώντας την επιτυχία, αλλά ταυτόχρονα και τη μείωση του κόστους παραγωγής, μετέφεραν σε χώρες με ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες τις επενδύσεις και τις εγκαταστάσεις τους, συνθήκη η οποία τις καθιστά πλέον ευάλωτες και που ενισχύεται από την πρόοδο στον τομέα των logistics και των μεταφορών. Η συζήτηση για την ανθεκτικότητα των εφοδιαστικών αλυσίδων ενέχει πολιτικές συνέπειες, καθώς οι επιχειρήσεις προσπαθούν να επαναπατρίσουν την παραγωγή, προσφέροντας μια σειρά από οικονομικά κίνητρα, εγγυήσεις δανείων, επιδοτήσεις ή δημόσιες συμβάσεις, προκειμένου να ανοίξουν τον δρόμο για το ελεύθερο εμπόριο.

Σε μια προσπάθεια αναχαίτισης του κορωνοϊού, οι περισσότερες χώρες ανά το παγκόσμιο επέβαλαν αυστηρούς περιορισμούς μετακίνησης στους πολίτες τους, εφαρμόζοντας το λεγόμενο «lockdown», με αποτέλεσμα ο κόσμος να περιοριστεί στο σπίτι, την ώρα που παρέμεναν ανοιχτά μόνο τα καταστήματα με είδη πρώτης ανάγκης. Αυτό οδήγησε σε μια εκρηκτική ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου, καθώς ήταν και η μόνη διαθέσιμη επιλογή. Οι αγορές μέσω διαδικτύου δεν είναι μια καινούρια πρακτική για την πλειονότητα των καταναλωτών, καθώς αυτό γινόταν και προ πανδημίας. Ωστόσο, η ανάγκη περιορισμού των μετακινήσεων τη δεδομένη χρονική στιγμή έχει εκτοξεύσει το ηλεκτρονικό εμπόριο, δημιουργώντας νέες τάσεις. Οι επιχειρήσεις, για να ικανοποιήσουν τη διαδικτυακή ζήτηση, μετατρέπουν καταστήματα σε αποθήκες εξυπηρέτησης παραγγελιών, γεγονός που κατ' επέκταση αλλάζει την ανάγκη σε θέσεις εργασίας. Οι επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου αναγκάστηκαν να δημιουργήσουν κατάλληλες ψηφιακές υποδομές και πρακτικές μέσα σε λίγες βδομάδες, κάτι το οποίο δημιούργησε προβλήματα στη διανομή και εξυπηρέτηση των πελατών, στη διαθεσιμότητα των προϊόντων και στην ομαλή λειτουργία των ιστοσελίδων.

Είναι έκδηλο ότι η πανδημία του κορωνοϊού άλλαξε ριζικά τα δεδομένα στο ηλεκτρονικό εμπόριο μετασχηματίζοντας τις καταναλωτικές τάσεις, όπως και το μοντέλο λειτουργίας των επιχειρήσεων. Με βάση τα νέα δεδομένα, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως μεγαλοεπιχειρηματίες του λιανεμπορίου κατάφεραν να προσαρμοστούν καλύτερα και να αναπτυχθούν, δημιουργώντας το «one-stop shop», την αγορά δηλαδή προϊόντων από ένα και μόνο σημείο, καλύπτοντας την ίδια στιγμή πολλές και διαφορετικές ανάγκες. Ταυτόχρονα, η στροφή στο ηλεκτρονικό εμπόριο δοκιμάζει και τη λειτουργία των εμπορικών κέντρων, τα οποία στηρίζονται και απαιτούν μεγάλο όγκο καταναλωτών, για να επιβιώσουν. Ενδεικτική είναι η μελέτη της Coresight Research, σύμφωνα με την οποία το 25% των εμπορικών κέντρων των Η.Π.Α. αναμένεται να κλείσουν μέσα στα επόμενα τρία έως πέντε χρόνια.

Οι βασικές τάσεις που παρατηρήθηκαν κατά την περίοδο του περιορισμού των μετακινήσεων συνοψίζονται ως εξής: Στην προ COVID-19 περίοδο οι

καταναλωτές έδειχναν προτίμηση σε προϊόντα και υπηρεσίες που κάλυπταν τη σχέση ποιότητας-τιμής. Αντίθετα, έρευνες έδειξαν πως οι καταναλωτές μετά το ξέσπασμα της πανδημίας έδωσαν μεγαλύτερη προτεραιότητα σε προϊόντα υγιεινής και υπηρεσίες εύκολες σε πρόσβαση. Η τάση φανέρωσε μείωση των επισκέψεων σε μεγάλες υπεραγορές και πολυκαταστήματα, τα οποία συγκεντρώνουν ταυτόχρονα μεγάλο αριθμό καταναλωτών, και αύξηση την προτίμηση για αγορές σε μικρά συνοικιακά καταστήματα. Παράγοντες που επηρέασαν αυτή τη στροφή των καταναλωτών αποτέλεσαν ο χρόνος αναμονής στην ουρά, ο χρόνος πραγματοποίησης των αγορών και τα μέτρα υγιεινής που έλαβαν τα καταστήματα.

Παράλληλα, με τις αλλαγές στις καταναλωτικές συνήθειες, ο κλάδος του λιανικού εμπορίου καλείται να αντιμετωπίσει προκλήσεις που σχετίζονται με την αποτελεσματική διαχείριση της εφοδιαστικής αλυσίδας, την απλοποίηση των εσωτερικών διαδικασιών και την αναδιάταξη των σημείων πώλησης. Οι έντονες μεταβολές στη ζήτηση διάφορων προϊόντων, όπως για παράδειγμα αντισηπτικών και λοιπών φαρμακευτικών ειδών, καθώς και η διακοπή παραγωγής από τις χώρες προέλευσης οδήγησαν σε ελλείψεις, οι οποίες ήταν δύσκολο να προβλεφθούν με βάση τα παραδοσιακά μοντέλα παραγγελιών. Την ίδια στιγμή, εντονότερο πρόβλημα αντιμετώπισαν οι επιχειρήσεις που δε διέθεταν διαδικτυακή παρουσία, αλλά αντίθετα διακινούσαν τα προϊόντα τους αποκλειστικά μέσω των καταστημάτων τους, τα οποία για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα παρέμειναν κλειστά.

Οι εταιρείες οι οποίες διακρίνονται από γραφειοκρατικές διαδικασίες λήψης και καταχώρισης παραγγελιών και διαχείρισης των διαθέσιμων αποθεμάτων αντιμετώπισαν μεγαλύτερες δυσκολίες στην περίοδο της καραντίνας. Η αύξηση των πωλήσεων μέσω διαδικτύου, σε συνδυασμό με την ανάγκη των εταιρειών για μείωση του κόστους και αύξηση της τηλεργασίας, οδήγηε σταδιακά σε αναδιατάξεις των επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου.

Η αύξηση του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών μειώθηκε κατά το πρώτο τρίμηνο του 2020, καθώς άρχισαν να γίνονται αισθητές οι πρώτες επιπτώσεις

της πανδημίας, ενώ το δεύτερο τρίμηνο ανιχνεύθηκε μια πολύ πιο δραματική πτώση στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών. Η εμπορική αξία των αγαθών εκτιμάται ότι έχει μειωθεί σε ποσοστό 18% κατά το δεύτερο τρίμηνο και το εμπόριο υπηρεσιών 21% κατά την ίδια περίοδο, συγκριτικά με το προηγούμενο έτος. Αντίστοιχα, προβληματισμένοι είναι οι εξαγωγείς, που ούτως ή άλλως βίωσαν ένα κακό τρίμηνο -το τελευταίο του 2019- με αύξηση μόλις κατά 1% των δραστηριοτήτων τους, καταβάλλοντας το τίμημα της στασιμότητας στην Ευρωζώνη.

Συμπερασματικά, είναι κοινή πεποίθηση πως η πανδημία του COVID-19 δε μετέβαλε τις τάσεις που σταδιακά εξελίσσονταν στον κλάδο του λιανικού εμπορίου, αλλά συνετέλεσε στην επιτάχυνση των εν λόγω αλλαγών. Ταυτόχρονα, οι δανειστές και οι συναλλασσόμενοι με τις επιχειρήσεις πρέπει να γνωρίζουν ότι σχεδιάζεται μια στρατηγική εργασίας για τη μετάβαση στη νέα κανονικότητα. Αυτή περιλαμβάνει μείωση του φυσικού αποτυπώματος της επιχείρησης, ανάπτυξη των διαδικτυακών πωλήσεων και πολυκαναλική παρουσία με ενίσχυση της εμπειρίας των πελατών, η οποία θα έχει συνέχεια μεταξύ φυσικού και ψηφιακού καταστήματος.

Ο αντίκτυπος του COVID-19 στους ποικίλους βιομηχανικούς τομείς ήταν άνισος. Εξετάζοντας τις οικονομίες της Κίνας, των Η.Π.Α. και της Ε.Ε., παρατηρούνται σημαντικές μειώσεις στη βιομηχανία αυτοκινήτων και χημικών, ενώ στους τομείς κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, ειδικών μηχανημάτων και, σε μικρότερο βαθμό, οργάνων ακριβείας και εξοπλισμού επικοινωνιών η Κίνα γνώρισε ανάπτυξη. Ο τομέας της παραγωγής βασικών αγαθών και προμηθειών, όπως τροφίμων ή φαρμακευτικών προϊόντων, επηρεάστηκε λιγότερο συγκριτικά με την παραγωγή άλλων βιομηχανιών. Το δεύτερο τρίμηνο του 2020 η παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων σημείωσε μέτρια ανάπτυξη σε όλες τις ομάδες χωρών. Όλοι οι άλλοι βιομηχανικοί τομείς παρουσίασαν σημαντική μείωση της παραγωγής, κυρίως οι βιομηχανίες αυτοκινήτων, μηχανημάτων, εξοπλισμού και ένδυσης. Εντούτοις, η Κίνα μέχρι το δεύτερο τρίμηνο του 2020 άρχισε να σημειώνει ανάπτυξη σε διάφορους βιομηχανικούς τομείς.

Ο τομέας της ναυτιλίας αποτελεί επίσης έναν τομέα ο οποίος έχει πληγεί σε τεράστιο βαθμό από την παρούσα κατάσταση της πανδημίας. Ο Διεθνής Ναυτιλιακός Οργανισμός (ΙΜΟ), ο Π.Ο.Υ., καθώς και άλλοι διεθνείς οργανισμοί έχουν συνεργαστεί για την εκπόνηση κατευθυντήριων γραμμών, τόσο για τη ναυτιλιακή βιομηχανία όσο και τις κυβερνήσεις, σχετικά με μια σειρά τεχνικών και επιχειρησιακών μεθόδων αντιμετώπισης της παρούσας κατάστασης. Δυσκολίες παρατηρούνται και στις μεταφορές, στη φυσική παράδοση του φορτίου και στις αγοραπωλησίες πλοίων, στη φυσική παράδοση του πλοίου και στη σχετική αλλαγή του πληρώματος. Σε πολλές χώρες τα πλοία δεν μπορούν να καταπλεύσουν ή να αποπλεύσουν, λόγω των περιορισμών που ισχύουν για τα ταξίδια και της επιβαλλόμενης καραντίνας. Δυσκολίες αντιμετωπίζονται επιπλέον στη φυσική υπογραφή των απαραίτητων εγγράφων για το κλείσιμο συμφωνιών αγοραπωλησίας πλοίων και σχετικής χρηματοδότησης. Έτσι, πολλές συμφωνίες ολοκληρώνονται πλέον με ηλεκτρονική ανταλλαγή εγγράφων και ηλεκτρονική υπογραφή, ώστε να περιοριστεί ο κίνδυνος μετάδοσης του ιού. Κάποιες εταιρείες επιθεώρησης εφαρμόζουν επέκταση της ισχύος των υπάρχοντων πιστοποιητικών επιθεώρησης και πραγματοποιούν εξ αποστάσεως ελέγχους.

Πολλοί επαγγελματίες του ναυτιλιακού κλάδου προσπαθούν να αλλάξουν τον τρόπο εργασίας και δραστηριοποίησής τους, επεκτείνοντας το αντικείμενό τους. Για παράδειγμα ορισμένοι ναυλομεσίτες επιχειρούν να ασχοληθούν με κοινοπραξίες και μεσιτεία φορτίων, χωρίς να περιορίζονται στην καθαρή διαμεσολάβηση μεταξύ εφοπλιστών και ναυλωτών. Με αυτό τον τρόπο, προσπαθούν να αντισταθμίσουν τυχόν απώλειες και να διευρύνουν το φάσμα των εργασιών τους στο μέλλον, σε περίπτωση που τα πράγματα αλλάξουν δραστικά στον τομέα. Όπως είναι φυσιολογικό, η παγκόσμια εξάπλωση του COVID-19 έχει επίσης επιφέρει τον καθορισμό πολύ χαμηλών ναύλων στις ναυλώσεις πλοίων, με μοναδική εξαίρεση τα ναύλα στα δεξαμενόπλοια (tankers). Σύμφωνα με ειδικούς του κλάδου, αυτό συμβαίνει, διότι η τιμή του αργού πετρελαίου είναι πολύ χαμηλή και πολλά δεξαμενόπλοια ναυλώνονται ευκαιριακά ως χώροι αποθήκευσης.

Η κρίση του κορωνοϊού οδήγησε σε μια ταχεία πρόοδο της τεχνολογίας

στη ναυτιλία, ενώ οι ειδικοί πιστεύουν ότι γεννάται μια θετική προοπτική εν μέσω της πανδημίας. Παρ' όλο δηλαδή που η ναυτιλιακή βιομηχανία επηρεάστηκε και πλήγηκε σε μεγάλο βαθμό, εντούτοις αυτή η κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα την ταχεία πρόοδο της τεχνολογίας, γεγονός που κρίνεται φυσικά ως κάτι πολύ θετικό και χρήσιμο για το μέλλον. Μια λύση η οποία έχει προταθεί στη ναυτιλιακή βιομηχανία είναι τα ψηφιακά πιστοποιητικά. Το Υφυπουργείο Ναυτιλίας βρίσκεται στη διαδικασία διαμόρφωσης ενός οδικού χάρτη που θα μετατρέψει όλες τις υπηρεσίες του σε ψηφιακές, δημιουργώντας έτσι τις συνθήκες για λειτουργία ενός ενιαίου συστήματος. Ταυτόχρονα, μία σημαντική επένδυση, ύψους €750 δις, προέρχεται από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο θα βοηθήσει τα κράτη μέλη να προωθήσουν μεταρρυθμίσεις με στόχο τη βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

Η κυβέρνηση, όσον αφορά τα μέτρα στήριξης της ναυτιλίας έναντι του κορωνοϊού, επέβαλε παράταση στην καταβολή του φόρου χωρητικότητας και του οφειλόμενου ετήσιου τέλους διαχείρισης νηολογίου, στηρίζοντας τις ναυτιλιακές εταιρείες και τους πλοιοκτήτες κυπριακών πλοίων στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της εξάπλωσης του κορωνοϊού.

Συνοψίζοντας, όλες οι δυσκολίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αναγκαστική τεχνολογική επανάσταση του ναυτιλιακού τομέα μέσω της εξάλειψης της ανάγκης για φυσική παρουσία σε ορισμένες διαδικασίες, όπως στην ολοκλήρωση αγοραπωλησιών πλοίων και σχετικών χρηματοδοτήσεων, σε επιθεωρήσεις πλοίων ή έρευνες/επιθεωρήσεις των μερών από κοινού, και της δημιουργίας ταυτόχρονα ευέλικτων λύσεων για το πλήρωμα, έτσι ώστε να μπορεί να αξιοποιηθεί με έξυπνο τρόπο σε περιόδους κρίσης.

Στον κλάδο του λιανικού εμπορίου οι αλλαγές που έχει επιφέρει η πανδημία δυνατόν να επιταχύνουν την αναβάθμιση του τομέα μέσα από ένα πιο παραγωγικό μοντέλο, που θα προσφέρει βελτιωμένη εξυπηρέτηση πελατών. Σχετικές πρωτοβουλίες στον κλάδο του λιανικού εμπορίου μπορεί να περιλαμβάνουν κυβερνητικά κίνητρα για αναβάθμιση των τεχνολογιών και

βελτίωση των δυνατοτήτων και του επιπέδου εξυπηρέτησης στον τομέα των μεταφορών και της παράδοσης μέσω της εκπαίδευσης του προσωπικού και της εφαρμογής νέων επιχειρηματικών μοντέλων. Παράλληλα, θα μπορούσε να υπάρξει συνεργασία ανάμεσα στις επιχειρήσεις και στην τοπική αυτοδιοίκηση για διευκόλυνση ευάλωτων ομάδων πολιτών, ώστε να τοποθετούνται ειδικά κιβώτια παραλαβής δεμάτων (parcel lockers) έξω από οικίες ή σε διάφορα σημεία (υπεραγορές, χώρους στάθμευσης, ταχυδρομεία, κ.λπ.), σε χώρο και χρόνο της επιλογής τους, με τη μέθοδο «click and collect», που προσφέρεται ήδη σε διάφορα μέρη του κόσμου.

Όπως και η υπόλοιπη υφήλιος, έτσι και η Κύπρος δεν έμεινε ανεπηρέαστη στον τουριστικό τομέα, ως μια ακόμη αρνητική συνέπεια της πανδημίας, με τη μείωση του παγκόσμιου τουρισμού να είναι μεγαλύτερη από τις αρχικές εκτιμήσεις. Η τουριστική βιομηχανία κατά το έτος 2020 κατέγραψε μείωση ύψους 84%, με τις αφίξεις και τα έσοδα να ανέρχονται μόλις στο 16%, σε σχέση με τις προβλέψεις για 20%. Είναι προφανές ότι οι αλλαγές είναι ραγδαίες, με αποτέλεσμα οι σχεδιασμοί για τα επόμενα χρόνια να επισπεύδονται. Ο στόχος είναι να προωθηθεί ο αγροτουρισμός, καθώς και άλλες μορφές τουρισμού, όπως ο αθλητικός, ο θρησκευτικός, ο ποδηλατικός τουρισμός, με τη δημιουργία ποδηλατικών διαδρομών, και ο τουρισμός για γκολφ. Ο Υφυπουργός Τουρισμού ανακοίνωσε πως θα διατεθούν γύρω στα €7.000.000, ποσό το οποίο δε διατέθηκε λόγω κορωνοϊού, σε δήμους και κοινότητες, ώστε να προχωρήσουν σε έργα υποδομής σε σχέση με τον τουρισμό.

Οι οιωνοί για το 2021 δε φαίνεται να είναι ιδιαίτερα καλοί τη δεδομένη χρονική στιγμή, καθώς η πανδημία δε φαίνεται να υποχωρεί και να αμβλύνεται άμεσα. Βάσει των τελευταίων στοιχείων, σε ποσοστό 75% οι ξενοδοχειακές μονάδες στην Ευρώπη παραμένουν προσωρινά κλειστές, ενώ το ποσοστό πληρότητας των μονάδων που συνεχίζουν να λειτουργούν δεν υπερβαίνει το 15%. Παράλληλα, παρ' όλο που οι ξενοδοχειακές μονάδες στην Κίνα υπερέχουν, συγκριτικά με την Ευρώπη, εντούτοις καταγράφουν επίπεδα πληρότητας της τάξης του 45%, ενώ πριν από την έναρξη της πανδημίας το αντίστοιχο ποσοστό ανερχόταν στο 80%. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού αναμένει μείωση στον αριθμό

των τουριστών σε παγκόσμιο επίπεδο ύψους 58% έως 78% για το 2020, ενώ προβλέπεται ότι θα χρειαστούν έως και 12 μήνες, προκειμένου να επανέλθουν οι αριθμοί στα προ κρίσης επίπεδα.

Σε ό,τι αφορά την Κύπρο, η βασική πρόκληση για τον τομέα του τουρισμού είναι σαφώς η σταδιακή άρση των ταξιδιωτικών περιορισμών, καθώς και η αλλαγή της ψυχολογίας των Κυπρίων και η γενικότερη αντιμετώπιση που θα επιδείξουν στο θέμα των ταξιδιών και της διαμονής σε τουριστικές μονάδες. Η οικονομική αβεβαιότητα και οι ανησυχίες που αφορούν την προστασία της υγείας αναμένεται ότι θα επηρεάσουν σημαντικά τον εγχώριο τουρισμό. Σε ό,τι αφορά τις τουριστικές μονάδες του τόπου, οι βασικές προκλήσεις εστιάζονται, αφενός, στα αυστηρά μέτρα υγιεινής, που προστίθενται στα ήδη υψηλά λειτουργικά έξοδα των ξενοδοχειακών μονάδων, και, αφετέρου, στον αριθμό των επισκεπτών και την πληρότητα.

Στο πλαίσιο των οδηγιών του Προέδρου της Δημοκρατίας και της αναθεώρησης των μέτρων που λαμβάνονται για αντιμετώπιση της πανδημίας -με γνώμονα τη στήριξη τόσο των εργαζομένων όσο και των επιχειρήσεων η λειτουργία των οποίων επηρεάστηκε σημαντικά- το Υπουργικό Συμβούλιο έχει εγκρίνει την υλοποίηση ειδικών σχεδίων στήριξης για τους επόμενους μήνες. Για τη στήριξη της τουριστικής βιομηχανίας, των επιχειρήσεων και των εργαζομένων που συνδέονται με τον τομέα έχει καταρτιστεί το Ειδικό Σχέδιο Ξενοδοχειακών Μονάδων, Τουριστικών Καταλυμάτων και Τουριστικών Πρακτορειών, καθώς και το Ειδικό Σχέδιο Οικονομικών Δραστηριοτήτων Συνδεόμενων με την Τουριστική Βιομηχανία ή Οικονομικών Δραστηριοτήτων οι Οποίες Επηρεάζονται Άμεσα από τον Τουρισμό. Το εν λόγω σχέδιο αποβλέπει στη στήριξη των επιχειρήσεων/εργαζομένων που τελούν υπό υποχρεωτική πλήρη αναστολή, με βάση τα διατάγματα που εκδίδονται από τον Υπουργό Υγείας, καθώς και των επιχειρήσεων των οποίων οι δραστηριότητες και ο κύκλος εργασιών αποδεδειγμένα συνδέονται σε σημαντικό βαθμό με επιχειρήσεις που τελούν υπό υποχρεωτική πλήρη αναστολή. Με βάση την πολιτική της κυβέρνησης για επιπρόσθετη στήριξη στις πολύ μικρές επιχειρήσεις, που αποτελούν τη συντριπτική πλειονότητα του συνόλου των επιχειρήσεων σε όλα

τα πιο πάνω ειδικά σχέδια, έχουν περιληφθεί πρόνοιες για επιδότηση του 100% των εργαζομένων σε επιχειρήσεις που εργοδοτούν μέχρι τρεις εργαζομένους.

Η ολομέλεια της Βουλής τροποποίησε τις πρόνοιες του περί Εταιρειών Νόμου, ώστε να παραταθεί η καταβολή του ετήσιου τέλους από τις εταιρείες μέχρι την 31^η Δεκεμβρίου 2020. Όπως αναφέρεται στα έγγραφα που συνοδεύουν το νομοσχέδιο, η παράταση έχει στόχο την ελάφρυνση των οικονομικών φορέων που επηρεάζονται από τα απαγορευτικά μέτρα που λαμβάνει η κυβέρνηση για την προστασία της δημόσιας υγείας.

Πέραν των βραχυπρόθεσμων μέτρων που έχουν ήδη εφαρμοστεί από το κράτος, χρειάζονται επιπρόσθετα μεσοπρόθεσμα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων των αναμενόμενων προγραμμάτων χρηματοδότησης με κρατικές εγγυήσεις, καθώς και των χορηγιών. Αυτά προϋποθέτουν την εμπλοκή του τραπεζικού τομέα και, για να επιτευχθεί αυτό, απαιτείται χαλάρωση των εποπτικών μέτρων. Η ταχύτητα με την οποία θα διατεθεί η ρευστότητα στην αγορά έχει ιδιαίτερη σημασία.

Καθώς δεν είναι βέβαιος ο χρόνος που θα χρειαστεί για την οριστική αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού, οι τομείς της φιλοξενίας και αναψυχής οφείλουν να προχωρήσουν σε άμεσες δραστηκές προσαρμογές, ειδάλλως θα ρισκάρουν παραμένοντας αδρανείς. Οι λύσεις που πρόκειται να εφαρμοστούν από την κυβέρνηση πρέπει να σχεδιαστούν με τρόπο συλλογικό, σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές, τις επαγγελματικές οργανώσεις-συντεχνίες και τον ιδιωτικό τομέα. Με αυτό τον τρόπο θα υπάρξει συνοχή και ομοιογένεια στις προσφερόμενες υπηρεσίες, κάτι που θα αναβαθμίσει το τουριστικό προϊόν της Κύπρου και θα δημιουργήσει μια νέα κουλτούρα φιλοξενίας, η οποία θα στοχεύει στη διασφάλιση της υγείας, της ασφάλειας και της άνεσης των επισκεπτών.

Παρά τις σοβαρές προκλήσεις και την αβεβαιότητα, η παρούσα κρίση μπορεί να επενεργήσει ως έναυσμα για αλλαγές, δίνοντας την ευκαιρία σε ευέλικτες επιχειρήσεις να επανεξετάσουν το λειτουργικό τους μοντέλο, προκειμένου να

ανταποκριθούν στη «νέα πραγματικότητα». Στρατηγικές που υιοθετούν τις νέες ανάγκες της αγοράς, τόσο σε θέματα ποιότητας, υγειονομικής προστασίας και πιστοποίησης, δημιουργώντας αίσθημα εμπιστοσύνης και ασφάλειας για το κοινό και τους εργαζομένους όσο και σε θέματα τιμολόγησης και ευελιξίας στην πολιτική κρατήσεων-ακυρώσεων-επιστροφών χρημάτων, θα διασφαλίσουν την επιτυχή προσαρμογή και μετεξέλιξη στα νέα δεδομένα. Παρουσιάζονται, επίσης, ευκαιρίες ενσωμάτωσης νέων τεχνολογιών και βελτιώσεων σε υφιστάμενες, αλλά και νέες υπηρεσίες, που θα εξελίξουν τον τρόπο προσέγγισης και εξυπηρέτησης των πελατών, καθώς και τον τρόπο λειτουργίας και ροής εργασίας των τμημάτων μιας τουριστικής μονάδας. Η παρούσα συγκυρία προσφέρεται για συνολική επανεκτίμηση της στρατηγικής που ακολουθεί και εφαρμόζει κάθε χώρα, καθώς η νέα πραγματικότητα, μεταξύ άλλων, θα οδηγήσει σαφώς σε ανακατατάξεις και στην αναδιάρθρωση της βιομηχανίας.

ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ

& Γεωργία

Η πανδημία του νέου κορωνοϊού COVID-19 ήρθε για να μας υπενθυμίσει με τον χειρότερο τρόπο ότι προτεραιότητα όλων των κρατών πρέπει να είναι η αναβάθμιση και η στήριξη του τομέα της υγείας. Απώλειες ανθρώπων περισσότερες από ό,τι σε πολέμους, οικονομικές επιπτώσεις μεγαλύτερες από τα παγκόσμια οικονομικά κραχ και διάφορες άλλες κοινωνικές επιπτώσεις μόνο και μόνο από μια πανδημία, που προφανώς ο άνθρωπος προκάλεσε, ηθελημένα ή μη.

Επιπτώσεις σε όλους τους τομείς της οικονομίας, συμπεριλαμβανομένης της γεωργίας, οι οποίες μέχρι και σήμερα δεν μπορούν να προσδιοριστούν με ακρίβεια, αλλά φαντάζουν πολύ μεγάλες έως καταστροφικές. Εκατομμύρια άνθρωποι έχουν χάσει τη ζωή τους λόγω της πανδημίας και άλλοι τόσοι αναμένεται να επωμιστούν δυστυχώς σκληρές συνέπειες, εξαιτίας των επιπτώσεων της πανδημίας στη γεωργία και συγκεκριμένα στον επισιτισμό.

Αν και δεν έχει επιβεβαιωθεί επισήμως, ο νέος κορωνοϊός πιθανόν να προέρχεται επίσης από ζώα, πιθανότατα άγρια. Ποσοστό 60% των ασθενειών παγκοσμίως έχουν ζωική προέλευση, σε ποσοστό 75% οι νεοεμφανιζόμενες ασθένειες έχουν μεταπηδήσει από ζώα σε ανθρώπους, οι περισσότερες από αυτές εμμέσως μέσω του συστήματος διατροφής (UNEP, 2020). Για τον λόγο

αυτό, οι μεγάλοι παγκόσμιοι οργανισμοί FAO, OIE και WHO (Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας, Παγκόσμιος Οργανισμός για την Υγεία των Ζώων και Π.Ο.Υ.) υιοθετούν μια ολιστική προσέγγιση και προσανατολίζονται σε ένα παγκόσμιο σύστημα «μίας υγείας» (One Health), που συνδυάζει τις επιστήμες της ιατρικής, της κτηνιατρικής και της περιβαλλοντολογίας. Ένα αειφόρο σύστημα αγροδιατροφής αποτελεί μέρος αυτής της ολιστικής προσέγγισης.

Το One Health είναι μια συνεργατική, πολυτομεακή και διεπιστημονική προσέγγιση, που εργάζεται σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, με στόχο την επίτευξη βέλτιστων αποτελεσμάτων υγείας, αναγνωρίζοντας τη διασύνδεση μεταξύ ανθρώπων, ζώων, φυτών και του κοινού τους περιβάλλοντος.

Δύο ήταν οι πιο μεγάλοι επικείμενοι κίνδυνοι που εκφράστηκαν σε παγκόσμιο επίπεδο, όταν ξέσπασε η πανδημία COVID-19: η ασφάλεια τροφίμων και η επισιτιστική επάρκεια. Τα περιοριστικά μέτρα τα οποία έλαβαν οι κυβερνήσεις ανά το παγκόσμιο δημιούργησαν εμπλοκές και καθυστερήσεις στις παγκόσμιες εφοδιαστικές αλυσίδες τροφίμων, στις μεταφορές και στη μετακίνηση εργατικού προσωπικού.

Το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Τροφίμων του Ο.Η.Ε. κρούει έντονα τον κώδωνα του κινδύνου για επικείμενη επέκταση της ασιτίας και τον κίνδυνο θανάτων σε πενήντα πέντε χώρες και σε ένα σύνολο διακοσίων εξήντα πέντε εκατομμυρίων ανθρώπων στην Αφρική και την Ασία. Στις ανεπτυγμένες χώρες παρατηρήθηκαν τοπικά προβλήματα επισιτισμού σε ευπαθείς ομάδες, κυρίως λόγω οικονομικής αδυναμίας, οι οποίες προσέφυγαν ως εκ τούτου σε τράπεζες τροφίμων και συσσίτια.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στις 17 Απριλίου 2020, με ψήφισμα υπογραμμίζει: *«Είναι εξαιρετικά σημαντικό να υπάρχουν πολιτικές που θα εξασφαλίζουν αξιόπιστες και ποιοτικές προμήθειες τροφίμων από τη γεωργία, την αλιεία και τις επιχειρήσεις τροφίμων, τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά το πέρας της άμεσης υγειονομικής κρίσης»*, τονίζοντας την ανάγκη στήριξης των τομέων

αυτών και διασφάλισης της συνεχούς παραγωγής και της απρόσκοπτης μεταφοράς σε ολόκληρη την ενιαία αγορά.

Στην Κύπρο, σύμφωνα και με τον Υπουργό Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, το κύριο πρόβλημα εστιάζεται στη μείωση της ζήτησης αγροτικών προϊόντων, λόγω μειωμένου αριθμού τουριστών, στο μερικό κλείσιμο των λαϊκών αγορών, καθώς και στη δυσκολία εφαρμογής των μέτρων στους χώρους εστίασης. Σχετικά με τη στήριξη των γεωργών, έχουν ληφθεί από την κυβέρνηση είκοσι τρία μέτρα. Συγκεκριμένα, τα σχέδια αφορούν αιγοπροβατοτρόφους, ανθοκόμους, πατατοπαραγωγούς, καλλιεργητές εσπεριδοειδών, όλους όσοι προμήθευαν προϊόντα σε λαϊκές αγορές. Επίσης, σε γεωργούς προσφέρονται προνόμια, όπως μείωση της τιμής του νερού και αναβάθμιση του συστήματος ύδρευσης.

Σύμφωνα με το Συμβούλιο Οικονομίας και Ανταγωνιστικότητας, οι επιπτώσεις της πανδημίας που αντιμετωπίζουμε σήμερα προσφέρουν μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για επαναπροσδιορισμό της γεωργίας. Συγκεκριμένα, προσβλέπει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα, κυρίως μέσω της μείωσης των τιμών, της αύξησης της αξίας παραγωγής και της βελτίωσης της ποιότητας των γεωργικών προϊόντων, και παράλληλα στην ενίσχυση του εισοδήματος των παραγωγών.

Ο γενικός στόχος για τον τομέα της γεωργίας στην Κύπρο πρέπει να είναι η αύξηση της παραγωγικότητάς του, μέσω της ελαχιστοποίησης του κόστους, της μεγιστοποίησης της αξίας της παραγωγής και παράλληλα της βελτιστοποίησης της ποιότητας των γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων, στο πλαίσιο της αποτελεσματικότερης κατανομής των περιορισμένων πόρων στην ευρύτερη οικονομία.

Το 2020 μάς απέδειξε περίτρανα ότι, ως μεσογειακό κράτος με πρόσφορο έδαφος, ορθότερο θα ήταν να επενδύσουμε στη γεωργία και μέσω αυτής να έχουμε σταθερά εισοδήματα από τις εξαγωγές προϊόντων. Αντ' αυτού, τα τελευταία χρόνια γίνεται μια προσπάθεια αναβάθμισης του τουριστικού

προϊόντος του νησιού, με αποτέλεσμα άλλοι κλάδοι -και κυρίως η γεωργία- να έρχονται σε δεύτερη μοίρα, κάτι που σίγουρα το 2020 μάς στοίχισε, κυρίως οικονομικά, ως κράτος.

Εν κατακλείδι, η στήριξη στον πρωτογενή κλάδο της γεωργίας αποδείχτηκε με τον πιο εμφαντικό τρόπο το 2020 ως αναγκαία για μια σίγουρη οικονομική βάση του κράτους, αλλά και για την επισιτιστική επάρκεια σε πρώτα αγαθά των κατοίκων του νησιού. Σημειώνεται πως η πανδημία πρέπει να μας ωθήσει να ξανακοιτάξουμε τον ρόλο της γεωργίας, πόσο απαραίτητη είναι δηλαδή για τη ζωή στον πλανήτη -και θα συνεχίσει να είναι- και ταυτόχρονα πώς μπορεί να βελτιώσει το περιβάλλον και το κλίμα και να συμβάλει στην αειφόρο ανάπτυξη.

ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ

& Περιβάλλον

Στο παρόν κεφάλαιο της εργασίας επιχειρείται μια ανασκόπηση των επιπτώσεων του κορωνοϊού στον τομέα του περιβάλλοντος. Ενώ στις περισσότερες πτυχές της ζωής και της κοινωνίας ο κορωνοϊός έχει αποκλειστικά αρνητικές συνέπειες, στην περίπτωση του περιβάλλοντος παρουσιάστηκαν -βραχυπρόθεσμα- και κάποια θετικά αποτελέσματα, τα οποία θα παρουσιαστούν συνοπτικά πιο κάτω. Στη συνέχεια θα γίνει αναφορά στις πολιτικές που εφάρμοσαν άλλες χώρες, οι οποίες σχετίζονται ή είχαν αντίκτυπο σε περιβαλλοντικά θέματα. Παράλληλα, θα παρατεθούν εισηγήσεις για το τι θα μπορούσαμε να κάνουμε και ποιος είναι ο ρόλος της Βουλής στη μελλοντική διαχείριση των περιβαλλοντικών θεμάτων στη μετά κορωνοϊό εποχή.

Οι κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο προσπαθούν να διαχειριστούν την πανδημία θεσπίζοντας διάφορα επιδημιολογικά μέτρα ασφαλείας και κοινωνικής αποστασιοποίησης. Η απαγόρευση της κυκλοφορίας, ο ταξιδιωτικός περιορισμός, η παύση ή μείωση της βιομηχανικής παραγωγής και τα υπόλοιπα μέτρα τα οποία υιοθετήθηκαν παγκοσμίως για την προστασία του πληθυσμού είχαν ως παράπλευρη συνέπεια και τη σημαντική μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Gautam (2020), σε σύγκριση με το 2019 οι ατμοσφαιρικοί ρύποι στη Νέα Υόρκη μειώθηκαν κατά 50% και

η χρήση άνθρακα στην Κίνα μειώθηκε κατά 40%. Επιπλέον, το Υπουργείο Περιβάλλοντος της Κίνας ανακοίνωσε ότι ο δείκτης ποιότητας αέρα έχει βελτιωθεί κατά 11,4% σε μεγάλες πόλεις της, ενώ οι Bergman και Ebisu (2020) διατύπωσαν ότι οι εκπομπές σωματιδίων και διοξειδίου του αζώτου (NO₂) έχουν μειωθεί σημαντικά σε βιομηχανικές οικονομίες. Δορυφορικές εικόνες από τη NASA για αξιολόγηση της ποιότητας του αέρα κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 δείχνουν ότι τα επίπεδα NO₂, διοξειδίου του θείου (SO₂) και άλλων περιβαλλοντικών ρύπων σε μεγάλα αστικά και βιομηχανικά κέντρα, όπως στην Κορέα, στην Κίνα, στην Ισπανία, στη Γερμανία και στις Η.Π.Α., έχουν μειωθεί κατά 20-38% σε σύγκριση με την ίδια περίοδο το 2019 (Knowland et al. 2020). Ταυτόχρονα, ιδιαίτερα εμφανές υπήρξε το φαινόμενο της μείωσης της ηχορρύπανσης, αλλά και του νέφους σε πολλές πυκνοκατοικημένες πόλεις. Όλα τα παραπάνω όμως δεν είναι παρά προσωρινές βελτιώσεις, οι οποίες θα αναιρεθούν με την άρση των μέτρων, εκτός και αν οι κυβερνήσεις αξιοποιήσουν αυτή την ευκαιρία ως έναυσμα για την εισαγωγή πολιτικών και νομοθεσιών που να λαμβάνουν υπόψη το περιβάλλον, ούτως ώστε να διατηρηθούν και να αναπτυχθούν ακόμα περισσότερο αυτές οι θετικές εξελίξεις.

Ένα σημαντικό περιβαλλοντικό θέμα το οποίο οξύνθηκε εξαιτίας της πανδημίας είναι ο μεγάλος όγκος ιατρικών αποβλήτων και η ανεπαρκής διαχείρισή του. Στις 24 Φεβρουαρίου 2020 η πόλη Wuhan, επίκεντρο του COVID-19, παρήγαγε πάνω από διακόσιους τόνους ιατρικών αποβλήτων, τέσσερις φορές περισσότερο από την πραγματική χωρητικότητα των εγκαταστάσεων διαχείρισης αποβλήτων στην πόλη. Ταυτόχρονα, έχουν εντοπιστεί μεγάλες ποσότητες απορριμμάτων, όπως μάσκες μίας χρήσης και γάντια, να επιπλέουν στη θάλασσα σε παράκτια αστικά κέντρα, όπως για παράδειγμα στο Χονγκ Κονγκ, σε πολλαπλάσιες ποσότητες από τις αντίστοιχες σε προηγούμενα χρόνια, προσθέτοντας στο ήδη χρόνιο πρόβλημα των θαλάσσιων πλαστικών απορριμμάτων και αποκαλύπτοντας συνάμα τη συγκλονιστική ταχύτητα με την οποία η πρόσφατη αλλαγή στην ανθρώπινη συμπεριφορά επηρεάζει το περιβάλλον. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της αλλαγής είναι η ξαφνική αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης για εξοπλισμό ατομικής προστασίας, όπως

μάσκες, γάντια, εμφιαλωμένο απολυμαντικό χεριών κ.λπ. Ο Π.Ο.Υ. εκτιμά ότι κάθε μήνα παράγονται και διακινούνται στην αγορά ογδόντα εννέα εκατομμύρια ιατρικές μάσκες παγκοσμίως, εβδομήντα έξι εκατομμύρια γάντια εξέτασης και 1,6 εκατομμύρια σετ ειδικών γυαλιών.

Πέραν των ιατρικών αποβλήτων, ως έμμεσο αποτέλεσμα της πανδημίας εμφανίζεται η αύξηση της χρήσης πλαστικών και παραγωγής αποβλήτων σε άλλους τομείς της ζωής. Απότοκο των ολικών lockdown παγκοσμίως αποτελεί η αύξηση παραγωγής οικιακών απορριμμάτων πλαστικών και η μείωση της ανακύκλωσης, αφού αρκετοί δήμοι σταμάτησαν προσωρινά τη συλλογή και διαλογή των ανακυκλώσιμων απορριμμάτων, προσπαθώντας να προστατεύσουν τους εργαζομένους από την έκθεση στον ιό. Δεδομένου ότι τα περισσότερα εστιατόρια στην Ευρώπη δεν μπορούσαν να εξυπηρετήσουν καθημένους πελάτες, προχώρησαν στην προσφορά υπηρεσιών παράδοσης κατ' οίκον, χρησιμοποιώντας πλαστικά δοχεία μιας χρήσης, ενώ πολλές καφετέριες σταμάτησαν να επιτρέπουν στους πελάτες να φέρουν επαναγεμιζόμενα ποτήρια, χρησιμοποιώντας αποκλειστικά ποτήρια μίας χρήσης. Παράλληλα, σημαντική αύξηση ζήτησης σημείωσαν τα διαδικτυακά καταστήματα, με τα προϊόντα τους να συσκευάζονται σε πλαστικό μίας χρήσης. Ενώ τα αναλώσιμα πλαστικά προϊόντα έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην πρόληψη της εξάπλωσης του COVID-19, βραχυπρόθεσμα η αύξηση της ζήτησης αυτών των ειδών μπορεί να αποτελέσει ιδιαίτερα ζημιογόνο παράγοντα για το περιβάλλον και το κλίμα.

Εκτός από τις άμεσες επιπτώσεις, που οφείλονται στην αυξημένη ζήτηση πλαστικών μίας χρήσης, πρέπει επίσης να σημειωθούν και άλλα παρεπόμενα που σχετίζονται με την πανδημία. Η μειωμένη οικονομική δραστηριότητα έχει σημειώσει απότομες πτώσεις στις παγκόσμιες τιμές του πετρελαίου. Συνεπακόλουθα, αυτό κατέστησε σημαντικά φθηνότερη για τους κατασκευαστές την παραγωγή πλαστικών προϊόντων από παρθένα υλικά με βάση τα ορυκτά, αντί της χρήσης ανακυκλωμένων πλαστικών υλικών. Η οικονομική βιωσιμότητα της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας αγοράς ανακύκλωσης πλαστικών βρίσκεται επί του παρόντος υπό σημαντική πίεση.

Η χαμηλότερη ζήτηση στην αγορά ανακυκλωμένων πλαστικών έχει επίσης περιπλέξει τις προσπάθειες πολλών από τους τοπικούς δήμους της Ευρώπης για τη βιώσιμη διαχείριση των πλαστικών αποβλήτων.

Από τη δεκαετία του 1970 έχουν γίνει πολλές μελέτες σχετικά με τον αντίκτυπο της ανθρώπινης παρεμβολής στην άγρια φύση. Η περίοδος των lockdown αποτέλεσε μοναδική ευκαιρία για τους ερευνητές να εξετάσουν σε πραγματικές συνθήκες πώς τα ζωικά και φυτικά είδη αντιδρούν σε περιβάλλον με λιγότερες ανθρώπινες διαταραχές, τόσο σε αγροτικές όσο και σε αστικές περιοχές. Φαίνεται ότι η λιγότερη ενόχληση τόσο σε αστικές όσο και σε αγροτικές ή τουριστικές περιοχές δίνει στα οικοσυστήματα και τους οικοτόπους την ευκαιρία να ανακάμψουν. Παράλληλα, για ορισμένα είδη η πανδημία μπορεί να έχει δημιουργήσει νέες προκλήσεις. Για παράδειγμα ορισμένα ζώα που κατοικούν σε αστικές περιοχές, όπως γλάροι, αρουραίοι ή μαϊμούδες, μπορεί να δυσκολευτούν να καλύψουν τις ανάγκες τους χωρίς πρόσβαση σε ανθρώπινα τρόφιμα. Σε πιο απομακρυσμένες περιοχές η μειωμένη ανθρώπινη παρουσία μπορεί να θέσει δυνητικά απειλούμενα είδη, όπως ρινόκερους ή αρπακτικά, σε αυξημένο κίνδυνο λαθροθηρίας ή δίωξης. Η συντονισμένη παγκόσμια έρευνα για τα άγρια ζώα κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου κρίσης ίσως παρέχει χρήσιμα εργαλεία για την εξεύρεση λύσεων και πρακτικών που μελλοντικά θα ωφελήσουν την καλύτερη συνύπαρξη του ανθρώπου με τη φύση.

Νέα έρευνα εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι αστικοί χώροι πρασίνου αυξάνουν την ανθεκτικότητα των πόλεων, διατηρώντας την ευημερία στους αστικούς πληθυσμούς, ενώ παράλληλα επιτρέπουν την κοινωνική αποστασιοποίηση. Η διατήρηση ή η επέκταση του χώρου πρασίνου στις πόλεις πρέπει να γίνεται όλο και περισσότερο μέρος της ατζέντας της αειφορίας.

Όπως έχει προαναφερθεί, τα προληπτικά μέτρα για την πανδημία του COVID-19 είχαν μεγάλο αντίκτυπο στη βιομηχανία πλαστικών και τη διαχείριση των αποβλήτων. Εξαιτίας της ανησυχίας για διασταυρούμενη μόλυνση από επαναχρησιμοποιήσιμα δοχεία και σακούλες, πολλές χώρες, όπως ο

Καναδάς, οι Η.Π.Α., το Ηνωμένο Βασίλειο και η Πορτογαλία, καθυστέρησαν τις απαγορεύσεις πλαστικών μιας χρήσης, ενώ άλλες επανέφεραν τα πλαστικά μιας χρήσης και απαγόρευσαν ακόμη και τη χρήση επαναχρησιμοποιήσιμων εναλλακτικών λύσεων (π.χ. οι πολιτείες της Μασαχουσέτης και του Νιου Χάμσαϊρ στις Η.Π.Α.). Παράλληλα, αναβλήθηκε επίσης η εφαρμογή του συστήματος επιστροφής πλαστικών της Σκωτίας.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πιέζει για τη θεσμοθέτηση ενός φιλόδοξου σχεδίου ανάκαμψης της Ε.Ε., που πρότείνει η Επιτροπή στα τέλη Μαΐου, ύψους €1,1 τρις, το οποίο θα συνοδεύεται από εργαλείο ανάκαμψης ύψους €750 δις, για την περίοδο 2021-2027. Σύμφωνα με τους ευρωβουλευτές, η Πράσινη Συμφωνία πρέπει να βρίσκεται στον πυρήνα του πακέτου ανάκαμψης της Ε.Ε. από την πανδημία. Το Ευρωκοινοβούλιο βλέπει το σχέδιο ανάκαμψης ως ευκαιρία επένδυσης σε μια πιο πράσινη, ψηφιακή και ανθεκτική Ευρώπη. Οι ευρωβουλευτές επιδιώκουν η Ε.Ε. να είναι κλιματικά ουδέτερη έως το 2050. Τον Ιανουάριο το Ευρωκοινοβούλιο χαιρέτισε την πρόταση της Επιτροπής για μια Πράσινη Συμφωνία, ζητώντας ωστόσο αυστηρότερες μειώσεις των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (55% έως το 2030). Πιέζει επίσης για την υιοθέτηση νομικά δεσμευτικών στόχων για τη βιοποικιλότητα στην Ευρώπη, αλλά και για δίκαιη και φιλική προς το περιβάλλον παραγωγή υγιεινών τροφίμων. Παράλληλα, συζητείται η τροποποίηση του Κανονισμού (Ε.Ε.) αριθ. 1303/2013 όσον αφορά τους έκτακτους πρόσθετους πόρους και τις ρυθμίσεις εφαρμογής στο πλαίσιο του στόχου «Επενδύσεις στην ανάπτυξη και την απασχόληση», με σκοπό την παροχή βοήθειας για τη στήριξη της αποκατάστασης των συνεπειών της κρίσης λόγω της πανδημίας COVID-19 και για την προετοιμασία μιας πράσινης, ψηφιακής και ανθεκτικής ανάκαμψης της οικονομίας (REACT-EU). Συνεπώς, βλέπουμε ότι η Ευρώπη έχει κατανοήσει τη σημαντικότητα της προστασίας του περιβάλλοντος και έχει θέσει ως προτεραιότητά της την πράσινη και ανθεκτική οικονομία, κάτι που πρέπει να υιοθετήσει και η Κύπρος.

Όσον αφορά την Κύπρο, στο μέρος της περιβαλλοντικής διαχείρισης της πανδημίας φαίνεται ότι δεν έχει δοθεί η απαραίτητη σημασία και αποτελεί μια

πτυχή του προβλήματος που έχει παραγκωνιστεί μέχρι στιγμής. Όπως είναι φυσικό, δόθηκε προτεραιότητα κυρίως στη διαχείριση των υγειονομικών και οικονομικών συνεπειών της πανδημίας, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα αρκετά σχέδια που είχαν ως πυρήνα το περιβάλλον να μετατεθούν σε μεταγενέστερο στάδιο.

Η Βουλή των Αντιπροσώπων έχει προχωρήσει στη θέσπιση νομοθεσιών και ρυθμίσεων με στόχο την ανακοπή της περιβαλλοντικής καταστροφής και την ελαχιστοποίηση των προβλημάτων που προέκυψαν, όπως αυτά που σχετίζονται με τη διαχείριση των αποβλήτων, τη μείωση των συσκευασιών και αποβλήτων συσκευασιών, τον έλεγχο της ρύπανσης, την προστασία της άγριας πανίδας και τον περιορισμό της εκπομπής των ρύπων. Ωστόσο, η Βουλή οφείλει να παραδειγματιστεί από την πορεία πλεύσης που έχει υιοθετήσει και η Ε.Ε. και να στοχοπροσηλωθεί στη θέσπιση και προώθηση περαιτέρω νομοθεσιών που να έχουν ως κεντρικό πυρήνα τους το περιβάλλον.

Είναι κοινά αποδεκτό στην επιστημονική κοινότητα ότι η επεμβατική και καταστροφική στάση του ανθρώπου απέναντι στη φύση αποτελεί σημαντικό παράγοντα κινδύνου για την εμφάνιση πανδημιών, όπως αυτή που βιώνουμε σήμερα. Επομένως, η προστασία του περιβάλλοντος και η υιοθέτηση πράσινων πολιτικών, η στροφή στην κυκλική και ανθεκτική οικονομία, η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κ.ά. αποτελούν μονόδρομο για την οικοδόμηση ανθεκτικότητας και την προστασία μας από παρόμοιες μελλοντικές πανδημίες.

ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ

& Οικονομία

Η ανθρωπότητα βρίσκεται αντιμέτωπη με μία πρωτοφανή υγειονομική κρίση, η οποία τείνει να μετεξελιχθεί σε μία άνευ προηγουμένου οικονομική και κοινωνική κρίση, επηρεάζοντας καθοριστικά το μέλλον των εθνικών οικονομιών, αλλά και της παγκόσμιας οικονομίας. Αναντίρρητα, η πανδημία του κορωνοϊού δεν κάνει διακρίσεις, καθώς μεταδίδεται σε κάθε ηλικία, φύλο, κοινωνικό στρώμα, σε όλο δηλαδή το σύνολο της παγκόσμιας ανθρώπινης κοινότητας.

Για την αντιμετώπιση της πανδημίας, η Κύπρος έχει υιοθετήσει τη στρατηγική της καταστολής για τον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού και τον έλεγχο της εκθετικής αύξησής του στην κοινότητα, η οποία συμπεριλαμβάνει μέτρα κοινωνικής απόστασης των πολιτών και αναστολή των οικονομικών δραστηριοτήτων. Τα μέτρα στόχο έχουν την προστασία του εθνικού συστήματος υγείας, μια επιλογή όμως που, σε συνδυασμό με το πάγωμα της οικονομίας, προκαλεί τεράστιες οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις και ανατροπές.

Η κυπριακή κυβέρνηση έχει προχωρήσει σε συγκεκριμένα μέτρα πολιτικής, τα οποία ταξινομούνται στις ακόλουθες κατηγορίες: Μέτρα δαπανών, φορολογικά μέτρα, μέτρα που σχετίζονται με δημόσιες εγγυήσεις, άλλα μέτρα εκτός από τη φορολογική παροχή ρευστότητας.

Μέτρα δαπανών για το 2020

Όπως έχει προαναφερθεί, η κυπριακή κυβέρνηση θέλησε να προστατεύσει τον τομέα της δημόσιας υγείας, ενισχύοντάς τον με παροχές έως και €100.000.000. Αυτό το μέτρο στόχευε στην ενίσχυση των υπηρεσιών υγείας και η σχετική δαπάνη κατανέμεται σε:

- i. απασχόληση πρόσθετου ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού,
- ii. ενίσχυση σε εξοπλισμό και υλικοτεχνική υποδομή,
- iii. ενίσχυση του Κέντρου Ασθενοφόρων,
- iv. ενίσχυση του Ινστιτούτου Νευρολογίας και Γενετικής τόσο σε ανθρώπινο δυναμικό όσο και σε υλικοτεχνική υποδομή.

Παράλληλα, παρείχε υποστήριξη σε εργαζομένους μέσω του Σχεδίου Αναστολής Εργασιών. Κατά την περίοδο από 16 Μαρτίου έως 12 Ιουνίου 2020 εκταμιεύτηκαν €253,5 εκατομ. για τα σχέδια μερικής και πλήρους αναστολής. Μέσω των προγραμμάτων παρασχέθηκε αποζημίωση σε επιχειρήσεις οι οποίες αναγκάστηκαν να αναστείλουν τη λειτουργία τους με διάταγμα του Υπουργού Υγείας ή/και απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου. Δικαίωμα υποβολής αίτησης είχαν οι επιχειρήσεις οι οποίες είχαν τουλάχιστον 80% απώλεια του κύκλου εργασιών τους λόγω της πανδημίας COVID-19 ή επιχειρήσεις με μερική αναστολή δραστηριοτήτων οι οποίες είχαν τουλάχιστον 25% μείωση του κύκλου εργασιών τους, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, λόγω της πανδημίας COVID-19.

Μια σημαντική προϋπόθεση για συμμετοχή στο πρόγραμμα ήταν οι επιχειρήσεις να μη απολύσουν κανέναν υπάλληλο από την 1^η Μαρτίου 2020 μέχρι και έναν μήνα μετά τον τερματισμό της χορηγίας προς την επιχείρηση.

Από τα μέσα Ιουνίου η μερική αναστολή του επιχειρηματικού συστήματος διακόπηκε και αντικαταστάθηκε από τα ακόλουθα νέα σχέδια:

- i. Ειδικό Σχέδιο Ξενοδοχειακών Μονάδων και Τουριστικών Καταλυμάτων.

- ii. Ειδικό Σχέδιο Οικονομικών Δραστηριοτήτων Συνδεόμενων με την Τουριστική Βιομηχανία ή Οικονομικών Δραστηριοτήτων οι Οποίες Επηρεάζονται Άμεσα από τον Τουρισμό ή Οικονομικών Δραστηριοτήτων που Συνδέονται με Επιχειρήσεις που Τελούν υπό Υποχρεωτική Πλήρη Αναστολή.
- iii. Ειδικό Σχέδιο για Επιχειρήσεις Ορισμένων Οικονομικών Δραστηριοτήτων.
- iv. Ειδικό Σχέδιο Πλήρους Αναστολής των Εργασιών της Επιχείρησης.

Αρχικά τα νέα σχέδια θα βρίσκονταν σε ισχύ μέχρι και την 31^η Οκτωβρίου 2020 με αναμενόμενο συνολικό κόστος γύρω στα €50.000.000. Στη συνέχεια, τον Νοέμβριο του 2020, αποφασίστηκε όπως το Ειδικό Σχέδιο Ξενοδοχειακών Μονάδων και Τουριστικών Καταλυμάτων, καθώς και το Ειδικό Σχέδιο Οικονομικών Δραστηριοτήτων Συνδεόμενων με την Τουριστική Βιομηχανία ή Οικονομικών Δραστηριοτήτων οι Οποίες Επηρεάζονται Άμεσα από τον Τουρισμό ή Οικονομικών Δραστηριοτήτων που Συνδέονται με Επιχειρήσεις που Τελούν υπό Υποχρεωτική Πλήρη Αναστολή ισχύσουν μέχρι την 31^η Μαρτίου 2021.

Παράλληλα, αυτή τη χρονική περίοδο το Υπουργικό Συμβούλιο ενέκρινε τη συνομολόγηση συμφωνίας εγγύησης ύψους €38,11 εκατομ. προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για συμμετοχή της Κύπρου στον μηχανισμό SURE, ο οποίος αποσκοπεί στην προστασία των θέσεων εργασίας των εργαζομένων που πλήττονται από την πανδημία.

Οι αυτοαπασχολούμενοι υποστηρίχθηκαν μέσω του Ειδικού Σχεδίου Αυτοτελώς Εργαζομένων, για το οποίο δαπανήθηκαν €33,5 εκατομ., κατά την περίοδο από 16 Μαρτίου έως 12 Ιουνίου 2020. Μετά τις 12 Ιουνίου 2020 το πρόγραμμα αυτό δεν παρατάθηκε. Στο εξής οι αυτοεργοδοτούμενοι λάμβαναν ειδικό επίδομα ανεργίας. Να διευκρινιστεί ότι το εν λόγω επίδομα δεν παρεχόταν σε αυτοτελώς εργαζομένους οι οποίοι λάμβαναν θεσμοθετημένη σύνταξη ή ασκούσαν το επάγγελμα του φαρμακολόγου ή του μικροβιολόγου ή του φαρμακοποιού ή του χειριστή ιατρικών συσκευών και εξοπλισμού.

Στους πέντε χιλιάδες εργαζομένους στα απογευματινά προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας (Μουσικά Σχολεία, Αθλητικά Σχολεία, Κρατικά Ινστιτούτα Επιμόρφωσης, Επιμορφωτικά Κέντρα, προαιρετικά Ολοήμερα Σχολεία, απογευματινά και βραδινά προγράμματα τεχνικών σχολών και το Πρόγραμμα «Δράσεις Σχολικής και Κοινωνικής Ένταξης») καταβλήθηκε επίδομα με πλήρεις απολαβές (κονδύλι ύψους €3.000.000).

Επιπρόσθετα, σε γονείς οι οποίοι εργάζονταν στον ιδιωτικό τομέα χορηγήθηκε ειδική άδεια για τη φροντίδα παιδιών μέχρι δεκαπέντε ετών λόγω αναστολής της φοίτησης με φυσική παρουσία στα σχολεία, δημόσια και ιδιωτικά, καθώς και αναστολής της λειτουργίας των βρεφοκομικών και παιδοκομικών σταθμών. Για την εν λόγω άδεια εκταμιεύτηκαν €18,1 εκατομ. για την περίοδο από 16 Μαρτίου έως 12 Ιουνίου 2020. Νοείται ότι η άδεια παρεχόταν σε έναν από τους δύο γονείς και, εάν ο ένας γονέας λάμβανε την υπό αναφορά άδεια, ο έτερος δεν μπορούσε να λάβει αντίστοιχη άδεια ταυτοχρόνως.

Παράλληλα, καταβλήθηκε ειδικό επίδομα ασθενείας σε πρόσωπα τα οποία ενέπιπταν στον κατάλογο των ευπαθών ομάδων, όπως είχε καθοριστεί από το Υπουργείο Υγείας στο δελτίο τύπου ημερομηνίας 16 Μαρτίου 2020, ή βρίσκονταν σε καθεστώς υποχρεωτικού περιορισμού (καραντίνα) και καθεστώς αυτοπεριορισμού ή είχαν προσβληθεί από τον ιό COVID-19 και κατείχαν σχετικό πιστοποιητικό από το Υπουργείο Υγείας. Για το συγκεκριμένο επίδομα εκταμιεύτηκαν €10,9 εκατομ. για περίοδο τριών μηνών.

Καταβλήθηκε επίσης επίδομα παραμονής φοιτητών στο εξωτερικό ύψους €15 εκατομ., το οποίο θα εχρησιμοποιείτο για την κάλυψη δαπανών φοιτητών που φοιτούσαν σε πανεπιστημιακά ιδρύματα του εξωτερικού και δε θα επέστρεφαν στην Κύπρο την περίοδο των διακοπών του Πάσχα.

Ακόμη, παρασχέθηκε υποστήριξη σε μικρές επιχειρήσεις μέσω του σχεδίου επιδότησης πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων, καθώς και αυτοαπασχολούμενους. Διατέθηκε κονδύλι ύψους €100.000.000 για άμεση

χρηματοδότηση μικρών επιχειρήσεων και τους αυτοαπασχολούμενους, προκειμένου να καλυφθεί μέρος του κόστους ενοικίασης και των λειτουργικών τους δαπανών.

Ταυτόχρονα, λήφθηκαν μέτρα στήριξης για ανάκαμψη του τουρισμού. Καταβλήθηκε πρόσθετος προϋπολογισμός, ύψους €6,3 εκατομ., για την υποστήριξη του τουρισμού μεταξύ Ιουνίου και Σεπτεμβρίου 2020, σε συνεργασία με τις αεροπορικές εταιρείες και τους οργανωτές ταξιδιών. Χρηματοδοτήθηκαν επίσης δράσεις για προσέλκυση τουρισμού και προβολή της Κύπρου ως ασφαλούς τουριστικού προορισμού κατά την περίοδο Οκτωβρίου 2020-Μαρτίου 2021 με κονδύλι ύψους €10.000.000.

Επιπλέον, ο γεωργικός τομέας υποστηρίχθηκε μέσω ενός ειδικού σχεδίου και το Υπουργικό Συμβούλιο διέθεσε επιπρόσθετο ποσό ύψους €4,6 εκατομ. Μέσω ενός άλλου ειδικού σχεδίου υποστηρίχθηκαν και οι επαγγελματίες αλιείς οι οποίοι ανέστειλαν τις δραστηριότητές τους, με στόχο τον μετριασμό της πιθανότητας εξάπλωσης του COVID-19, με προϋπολογισμό από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο του 2020 ύψους €750.000.

Περαιτέρω, η κυβέρνηση διέθεσε κονδύλι ύψους €5,3 εκατομ. για το Ειδικό Σχέδιο Στήριξης Ανέργων και κονδύλι ύψους €6.000.000 για το Σχέδιο Επαναπατριsmού. Μετά το τέλος του Οκτωβρίου 2020 η κυβέρνηση ανήγγειλε την υλοποίηση από την Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού Ειδικού Σχεδίου Κατάρτισης Εργαζομένων ύψους €14.000.000 και Πρόγραμμα Επαγγελματικής Κατάρτισης Ανέργων (με επικέντρωση σε άνεργους του ξενοδοχειακού τομέα) ύψους €7.000.000.

Την ίδια περίοδο ανακοινώθηκε η υλοποίηση από το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων σχεδίων τα οποία αφορούσαν την επιδότηση μισθολογικού κόστους για πρόσληψη ανέργων για την περίοδο που άρχιζε μετά το τέλος Οκτωβρίου του 2020, με την αξιοποίηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου Κατάρτισης και Πρόσληψης Ανέργων και εκτιμώμενο κόστος γύρω στα €35.000.000.

Φορολογικά μέτρα

Το Υπουργείο Οικονομικών ενέκρινε νομοσχέδιο που προωθήθηκε προς ψήφιση το οποίο προνοούσε τη μείωση του βασικού συντελεστή φόρου προστιθέμενης αξίας (Φ.Π.Α.) από 19% σε 17% για περίοδο δύο μηνών, από την 1^η Απριλίου 2020 μέχρι την 31^η Μαΐου 2020, καθώς και του μειωμένου συντελεστή Φ.Π.Α. από 9% σε 7% για περίοδο τρεισήμισι μηνών, από την 1^η Απριλίου 2020 μέχρι τις 15 Ιουλίου 2020. Μειωμένος ειδικός συντελεστής Φ.Π.Α. από 9% σε 5% εγκρίθηκε και για τα τουριστικά καταλύματα και εστιατόρια από την 1^η Ιουλίου 2020 μέχρι τις 10 Ιανουαρίου 2021 με εκτιμώμενο κόστος γύρω στα €15.000.000.

Παράλληλα, δόθηκαν φορολογικές ελαφρύνσεις σε ιδιοκτήτες ακινήτων οι οποίοι προέβησαν σε εθελοντική μείωση των ενοικίων από τον Μάιο 2020 μέχρι τον Ιούλιο 2020. Δικαιούχοι ήταν ιδιοκτήτες οι οποίοι ενοικιάζουν ακίνητη ιδιοκτησία σε φυσικά ή σε νομικά πρόσωπα και προβαίνουν σε εθελοντική μείωση του ενοικίου, για διευκόλυνση των ενοικιαστών που έχουν επηρεαστεί από τον κορωνοϊό. Η δαπάνη αυτή εκτιμήθηκε γύρω στα €23,5 εκατομ. Η εν λόγω φορολογική ελάφρυνση επεκτάθηκε και για την περίοδο Ιανουαρίου-Μαρτίου 2021.

Ταυτόχρονα, εγκρίθηκε η μη καταβολή της πρόσθετης εισφοράς στο ΓΕ.Σ.Υ. (Γενικό Σύστημα Υγείας), η οποία προγραμματιζόταν να καταβληθεί από εργοδότες, εργαζομένους και κράτος την 31^η Μαρτίου 2020, για περίοδο τριών μηνών.

Επίσης, συμφωνήθηκε η προσωρινή αναστολή πληρωμών Φ.Π.Α. για δύο μήνες από επιχειρήσεις των οποίων ο κύκλος εργασιών δεν ήταν μεγαλύτερος από €1.000.000, σύμφωνα με τις φορολογικές δηλώσεις που υποβλήθηκαν το 2019.

Επιπρόσθετα, αποφασίστηκε κατά την πρώτη φάση της πανδημίας η αναστολή αποπληρωμής δανείων προς τραπεζικά ιδρύματα και εταιρείες εξαγοράς

πιστώσεων κατά το διάστημα μεταξύ 30^{ης} Μαρτίου και 31^{ης} Δεκεμβρίου 2020 για νομικά και φυσικά πρόσωπα με καθυστερήσεις λιγότερες των τριάντα ημερών στις 29 Φεβρουαρίου 2020, μετά από αίτημα του χρεώστη. Η αναστολή αποπληρωμής ίσχυε για την καταβολή κεφαλαίου και τόκου δανείων. Οι τόκοι θα κεφαλαιοποιούνταν και η αποπληρωμή δανείων θα επανάρχιζε την 1^η Ιανουαρίου 2021. Στις 8 Ιανουαρίου το Υπουργικό Συμβούλιο και το διοικητικό συμβούλιο της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου (Κ.Τ.Κ.) ενέκριναν την παράταση της αναστολής για ακόμη έξι μήνες, δηλαδή από την 1^η Ιανουαρίου έως τις 30 Ιουνίου 2021.

Μέτρα που σχετίζονται με δημόσιες εγγυήσεις

Η κυβέρνηση συμφώνησε στα ακόλουθα τρία καθεστώτα δανεισμού, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (Ε.Τ.Επ.), ύψους €1,7 δις:

- i.** Αύξηση κατά €500.000.000 (περίπου 2,5% του Α.Ε.Π.) του υφιστάμενου Σχεδίου Παραχώρησης Κυβερνητικών Εγγυήσεων προς την Ε.Τ.Επ. για χορήγηση δανείων προς τις κυπριακές τράπεζες για χρηματοδότηση μικρομεσαίων επιχειρήσεων και εταιρειών μεσαίας κεφαλαιοποίησης στην Κύπρο.
- ii.** Ρευστότητα ύψους μέχρι €800.000.000 για χρηματοδότηση μικρομεσαίων επιχειρήσεων (περίπου 4% του Α.Ε.Π.) μέσω του Κυπριακού Ταμείου Επιχειρηματικότητας (CYPEF).
- iii.** Συμμετοχή της Κύπρου στο Πανευρωπαϊκό Ταμείο Εγγυήσεων. Η Κύπρος αναμενόταν να αντλήσει €300.000.000 έως €400.000.000 για μικρομεσαίες επιχειρήσεις (1,5-2% του Α.Ε.Π.).

Με στόχο την περαιτέρω στήριξη των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, η Κ.Τ.Κ. συνέστησε τα πιο κάτω μέτρα:

- Επιπρόσθετη απελευθέρωση αποθεμάτων κεφαλαίου (μέχρι και €1,4 δις), για να παραχωρήσουν οι τράπεζες ελαφρύνσεις (μείωση δόσεων αποπληρωμής) σε υφιστάμενα δάνεια επιχειρήσεων και νοικοκυριών.

- Χαλάρωση κριτηρίων για χορήγηση νέων βραχυπρόθεσμων δανείων προς επιχειρήσεις και νοικοκυριά, ώστε να αποκτήσουν άμεσα ρευστότητα, η οποία τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 2020 και έληγε την 31^η Δεκεμβρίου 2020.
- Ευνοϊκές βραχυπρόθεσμες αναδιαρθρώσεις (αναστολή κεφαλαίου ή τόκου ή και των δύο) προς τους επηρεαζόμενους πελάτες.
- Παροχή νέων δανείων και άλλων πιστωτικών διευκολύνσεων με ευνοϊκά επιτόκια, μηδενικές χρεώσεις και μηδενικά έξοδα σύναψης μέχρι τις 30 Ιουνίου 2021.
- Παροχή βραχυπρόθεσμων αναδιαρθρώσεων από τις εταιρείες εξαγοράς πιστώσεων με σύντομες διαδικασίες.

Άλλα μέτρα εκτός από τη δημοσιονομική υποστήριξη ρευστότητας

Μέτρα ρευστότητας για τη στήριξη των αεροδρομίων και τον μετριασμό του αντικτύπου της πανδημίας COVID-19 στα αεροδρόμια Λάρνακας και Πάφου.

Επιπτώσεις

Σύμφωνα με το Δ.Ν.Τ., στην έκθεση της World Economic Outlook, *October 2020: A Long and Difficult Ascent* εκτιμάται πως η κυπριακή οικονομία θα συρρικνωθεί με ρυθμό 6,4% του Α.Ε.Π. το 2020, ενώ το 2021 η οικονομία θα παρουσιάσει ανάκαμψη 4,7%. Τέλος, προβλέπεται πως το 2025 ο ρυθμός ανάπτυξης της κυπριακής οικονομίας θα κυμανθεί στο 2,5% του δυνητικού Α.Ε.Π.

Παράλληλα, η εν λόγω έκθεση υποστηρίζει πως η ανεργία από 7,1% το 2019 θα παρουσιάσει ήπια αύξηση το 2020 φτάνοντας στο 8% και θα υποχωρήσει στο 7% το 2021. Στις 7 Ιανουαρίου 2021 η Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου έδωσε στη δημοσιότητα στοιχεία σχετικά με τους εγγεγραμμένους άνεργους και με βάση τα στοιχεία που τηρούνται στα Επαρχιακά Γραφεία Εργασίας ο αριθμός των εγγεγραμμένων ανέργων τον Δεκέμβριο ανήλθε στους τριάντα τρεις

χιλιάδες τριακόσιους ογδόντα δύο. Σε σύγκριση με τον Δεκέμβριο του 2019, σημειώθηκε αύξηση κατά οκτώ χιλιάδες ενενήντα επτά πρόσωπα ή κατά 32%, που αποδίδεται κυρίως στους τομείς του εμπορίου, των κατασκευών, των επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων, της μεταποίησης, της εκπαίδευσης και των νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας.

Να σημειωθεί ότι το Τμήμα Εργασίας τονίζει πως η σύγκριση των στοιχείων από τον μήνα Μάρτιο του 2020 και μετά με τα στοιχεία προηγούμενων μηνών δε θεωρείται αντικειμενική. Αυτό οφείλεται στην εφαρμογή από τη Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης των έκτακτων μέτρων που ανακοινώθηκαν από το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για διενέργεια αυτόματης ανανέωσης των εγγεγραμμένων ανέργων και νέα εγγραφή ανέργων χωρίς φυσική παρουσία με στόχο την αποφυγή της εξάπλωσης του κορωνοϊού.

Να σημειωθεί επιπλέον πως ο πληθωρισμός της χώρας, σύμφωνα με την έκθεση του Δ.Ν.Τ., θα υποχωρήσει στο -0,6% το 2020, θα φτάσει στο 1% το 2021 και θα επιταχυνθεί περαιτέρω στο 1,7% το 2025. Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών της Κύπρου θα εκτοξευτεί στο 10,6% το 2020 από 6,7% το 2019, θα μειωθεί στο 9,1% το 2021 και θα υποχωρήσει στο 3,5% το 2025.

Η PwC Κύπρου, σε έκθεση που εξέδωσε τον Μάιο του 2020, υποστηρίζει πως η πανδημία θα πλήξει είκοσι τομείς της κυπριακής οικονομίας. Οι κλάδοι οι οποίοι αναμένεται να επηρεαστούν αρνητικά είναι ο τουρισμός/φιλοξενία (ξενοδοχεία και εστιατόρια), οι τέχνες και ο πολιτισμός, το εμπόριο, οι κατασκευές και τα ακίνητα. Άλλοι τομείς, όπως το χονδρικό και λιανικό εμπόριο σε είδη πρώτης ανάγκης, οι μεταφορές, καθώς και οι επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, θα δεχτούν περιορισμένες άμεσες επιπτώσεις. Πέρα όμως από τις άμεσες επιπτώσεις, εντοπίζονται και σημαντικές έμμεσες επιπτώσεις σε άλλους τομείς της οικονομίας, όπως τη βιομηχανία τροφίμων, τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και τις επαγγελματικές υπηρεσίες. Τέλος, υπάρχει επίσης οριακή αντιστάθμιση από τη δημόσια διοίκηση και τον τομέα της υγείας.

Σε μελέτη του Λούη Χριστοφίδη, Ομότιμου Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και Ομότιμου Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο του Guelph στον Καναδά [*Economic aspects of COVID-19, numerical illustrations, and policy implications* στο *Cyprus Economic Policy Review*, Vol. 14, No. 1, pp 57-70 (2020) 1450-4561], που εκδόθηκε τον Ιούνιο του 2020, αναφέρεται ότι, εάν κατά το δεύτερο μισό του 2020 συνεχίσει ο κορωνοϊός να έχει εξάρσεις στην Κύπρο -κάτι που τελικά έγινε- τότε ο τουρισμός θα δεχτεί ένα τεράστιο πλήγμα και το Α.Ε.Π. θα μειωθεί στα €3,7 δις ή κατά 16,82% του υποτιθέμενου Α.Ε.Π. για το 2020. Μια τέτοια μείωση του Α.Ε.Π. θα επιφέρει μείωση των φορολογικών εσόδων για το 2020 κατά €1,51 δις, στην οποία πρέπει να προστεθεί και το κόστος των διαφόρων προγραμμάτων στήριξης της οικονομίας. Προφανώς, το πλήγμα στην οικονομία θα είναι τεράστιο.

Η ίδια μελέτη πρόσθετα αναφέρει πως είναι ορθό μέτρο ο δανεισμός, όμως η έκταση που θα λάβει παγκοσμίως πιθανόν να ασκήσει ανοδική πίεση στα επιτόκια, καθιστώντας την αύξηση του λόγου «χρέος/Α.Ε.Π.» κατά 11,41 περίπου μονάδες πιο υψηλή και το χρέος μη βιώσιμο. Επομένως, η ίδια μελέτη υποστηρίζει πως θα χρειαστεί να επιβαρυνθούν και οι σημερινοί, αλλά και οι μελλοντικοί φορολογούμενοι.

Τονίζει επίσης πως οι εργαζόμενοι και οι επιχειρήσεις έχουν επηρεαστεί άμεσα μέχρι στιγμής, καθώς οι εργαζόμενοι και οι επιχειρήσεις σε τομείς ζωτικής σημασίας (π.χ. υπεραγορές, δημόσιοι υπάλληλοι) δεν έχουν χάσει εισοδήματα, ενώ οι άνεργοι, οι εργαζόμενοι στις επιχειρήσεις μη ζωτικής σημασίας και οι ίδιες οι επιχειρήσεις έχουν υποστεί μείωση των εισοδημάτων τους, παρ' όλη τη στήριξη από το κράτος. Επομένως, η οποιαδήποτε φορολογική επιβάρυνση πρέπει να αντικατοπτρίζει τα πραγματικά εισοδήματα των φορολογουμένων και των επιχειρήσεων.

Όπως έχει λεχθεί, η κυβέρνηση και η Κ.Τ.Κ. αντέδρασαν αποφασιστικά, παρέχοντας σημαντικό ύψους ρευστότητα στην οικονομία. Επιπλέον, η Κ.Τ.Κ. παρείχε νέα δάνεια με ευνοϊκά επιτόκια και ελαφρύνσεις σε υφιστάμενα δάνεια, με σκοπό να προφυλαχθούν οι επιχειρήσεις μετά το πέρας αυτής της

δύσκολης δοκιμασίας. Εν προκειμένω, ο Χριστοφίδης στο άρθρο του εκφράζει την ανησυχία ότι η παροχή κυβερνητικών εγγυήσεων ίσως επιτρέψει την επιστροφή της χώρας στις παλαιότερες και αποτυχημένες πρακτικές των τραπεζών, όταν αυτές παρείχαν δάνεια με ευκολία και παρέκαμπταν τον αυστηρό έλεγχο του δανειολήπτη. Συνεπώς, θεωρεί πως οι τράπεζες πρέπει να δεσμεύουν «ίδια κεφάλαια» και να αξιολογούν προσεκτικά την πιστοληπτική ικανότητα του δανειολήπτη.

Εξαιτίας της πανδημίας βρέθηκε στο στόχαστρο άλλη μια φορά ο 13^{ος} μισθός. Η μη καταβολή του σε εργαζομένους από επιχειρήσεις οι οποίες τον περιλάμβαναν στην πρακτική της εταιρείας παραβιάζει κατάφωρα τη νομοθεσία περί Προστασίας των Μισθών, σύμφωνα με απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων τάχθηκε χωρίς περιστροφές υπέρ της καταβολής του 13^{ου} μισθού, προβαίνοντας μάλιστα και σε εκστρατεία για την παραχώρησή του.

Τρόποι αντιμετώπισης

Στο εξής πρέπει να καταστεί σαφές ότι η χώρα μας χρειάζεται να είναι εξαιρετικά προσεκτική στη δημοσιονομική της πολιτική, με σκοπό να αποφευχθεί ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός. Το Υπουργείο Οικονομικών στην έκδοση *Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής 2021-2023* σημειώνει ότι ο αντίκτυπος που θα έχουν τα μέτρα που λήφθηκαν στην οικονομία της Κύπρου θα εξαρτηθεί από τη χρονική διάρκεια και το εύρος εξάπλωσης του ιού. Η έκδοση του υπουργείου αναλύει το ευρύτερο πλαίσιο της κυβερνητικής αναπτυξιακής πολιτικής για την περίοδο 2021-2023 και περιγράφει σε ποιους τομείς πρέπει να δοθεί έμφαση, προκειμένου να περιοριστούν οι οικονομικές επιπτώσεις και να επιτραπεί η επανεκκίνηση της οικονομίας.

Σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο, η κυβέρνηση προτίθεται να επικεντρωθεί στην αειφόρο ανάπτυξη και επιχειρηματικότητα μέσω της αξιοποίησης και ανάπτυξης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της κυπριακής οικονομίας. Επιπρόσθετα, προτεραιότητα αποτελεί η ενίσχυση

της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας της Κύπρου, αλλά και η αύξηση της ευελιξίας και ενδυνάμωση της ανθεκτικότητας της οικονομίας σε εξωτερικές κρίσεις. Παράλληλα, προωθείται η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και η προώθηση των επενδύσεων και της ανάπτυξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Υπό το φως των νέων δεδομένων, η Κύπρος πρέπει να στηρίξει τομείς στους οποίους συγκριτικά έχει πλεονεκτήματα. Ένας τέτοιος τομέας είναι ο τομέας του τουρισμού και πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στον εγχώριο τουρισμό, καθώς και στη στοχευμένη προβολή της Κύπρου σε επιλεγμένες χώρες του εξωτερικού οι οποίες θεωρούνται ασφαλείς ως προς τη δυνατότητα διασποράς του ιού.

Έμφαση πρέπει να δοθεί και στην ενίσχυση του τομέα της ναυτιλίας και στη στήριξη του πρωτογενούς τομέα της οικονομίας, που θα έχει ως συνεπακόλουθο την ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας, της υδατοκαλλιέργειας, της βιοκαλλιέργειας και των βιομηχανικών προϊόντων γεωργικής προέλευσης μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και των κρατικών επιδοτήσεων.

Κρίνεται ταυτόχρονα αναγκαία η ενίσχυση της εξοικονόμησης ενέργειας και της περαιτέρω χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ιδιαίτερα μέσω της αξιοποίησης του πλεονεκτήματος της ηλιακής ενέργειας. Η ανάπτυξη και αξιοποίηση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην αποκλειστική οικονομική ζώνη της Κύπρου, καθώς και η δημιουργία υποδομών εισαγωγής, αποθήκευσης και επαναεροποίησης υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) και η ανάπτυξη του εσωτερικού δικτύου μεταφοράς φυσικού αερίου πρέπει να παραμένουν σημαντικοί μεσοπρόθεσμοι/μακροπρόθεσμοι στόχοι.

Επιπρόσθετα, η αξιοποίηση του Πράσινου Συμφώνου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής θα επιτρέψει στην Κύπρο την προώθηση της πράσινης ανάπτυξης, η οποία θα οδηγήσει στη δημιουργία νέων, πράσινων θέσεων εργασίας. Επιπλέον, έμφαση πρέπει να δοθεί στην προώθηση της ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας. Αυτό θα επιτευχθεί με τη διατήρηση της απασχόλησης,

την ενδυνάμωση της ψηφιακής οικονομίας, τη χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών στη δημόσια διοίκηση, την ενίσχυση της έρευνας και καινοτομίας, τη μεταρρύθμιση της δημόσιας υπηρεσίας και τη μεταρρύθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Συμπερασματικά, τα διάφορα προγράμματα που εφάρμοσε και εξακολουθεί να εφαρμόζει η κυβέρνηση για τη στήριξη των εργαζομένων, των επιχειρήσεων και των πολιτών καταδεικνύουν μια ξεκάθαρη προσπάθεια στήριξης της οικονομίας από την πανδημία. Σαφώς, η κυβέρνηση ενήργησε βάσει των δυνατοτήτων του κράτους. Λάθη και παραλείψεις σαφώς υπήρξαν, αλλά μπορούμε παρ' όλα αυτά να τα προσδώσουμε στο γεγονός ότι το κράτος κλήθηκε να αντιμετωπίσει μία πρωτόγνωρη κατάσταση, η οποία επηρέασε όχι μόνο την εθνική οικονομία, αλλά και την παγκόσμια οικονομία. Καθώς η υψηλή αβεβαιότητα συνεχίζει να περιβάλλει την έκβαση της κρίσης, τα τελικά αποτελέσματα ως προς το κόστος δεν είναι δυνατό στο παρόν στάδιο να προβλεφθούν. Αναμφίβολα, τα νέα μέτρα συνδέονται με σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις, όμως οι ενέργειες σκοπό είχαν και έχουν να μετριάσουν τις κοινωνικές συνέπειες.

ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ

& Οικονομία

Οι επιπτώσεις της πανδημίας στην ευρωπαϊκή και διεθνή οικονομία και κοινωνία έχουν δημιουργήσει σοβαρές συνθήκες αβεβαιότητας όσον αφορά τη συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και τις δημοσιονομικές επιπτώσεις. Ως αποτέλεσμα αυτού, καθίσταται εξαιρετικά επισφαλής η διενέργεια αξιόπιστων προβλέψεων για τις μελλοντικές χρηματοδοτικές ανάγκες των κρατών.

Τον Μάρτιο του 2020 εμφανίστηκαν τα πρώτα κρούσματα COVID-19 στην Κύπρο, τα οποία οδήγησαν στη λήψη έκτακτων οικονομικών, δημοσιονομικών, υγειονομικών και κοινωνικών μέτρων. Στις 16 Απριλίου 2020 η Κυπριακή Δημοκρατία εξέδωσε δύο ευρωπαϊκά μεσοπρόθεσμα ομόλογα (EMTN) διάρκειας επτά και τριάντα ετών, συνολικού ύψους €1,75 δις, για να καλύψει την απώλεια των δημοσιονομικών εσόδων, ενόψει των αναμενόμενων οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας.

Θεωρείται ότι η πανδημία του COVID-19 έχει επηρεάσει αρνητικά τις εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα. Τα μέτρα που έλαβε η κυβέρνηση για τον τραπεζικό τομέα αφορούν την αναστολή της καταβολής δόσεων κεφαλαίου και τόκων δανείων μέχρι την 31^η Δεκεμβρίου 2020, καθώς και σχέδια επιχορήγησης επιτοκίου για νέα στεγαστικά και επιχειρηματικά δάνεια, με στόχο την

ενίσχυση της ζήτησης και ρευστότητας στην οικονομία.

Οι παγκόσμιες χρηματιστηριακές αγορές κατέρρευσαν τον Μάρτιο του 2020, με μεγάλη ποσοστιαία πτώση στους κυριότερους δείκτες παγκοσμίως. Καθώς η πανδημία εξαπλώνεται, τα παγκόσμια συνέδρια και οι εκδηλώσεις για την τεχνολογία, τη μόδα, τον αθλητισμό κ.ά. ακυρώνονται ή αναβάλλονται. Η οικονομική αναστάτωση που συνδέεται με την πανδημία του κορωνοϊού έχει σοβαρές επιπτώσεις στις χρηματιστηριακές αγορές, συμπεριλαμβανομένων των αγορών μετοχών, ομολόγων και εμπορευμάτων, καθώς και απότομη πτώση στις βασικές τιμές προϊόντων, όπως του πετρελαίου, στις τιμές των ακινήτων και άλλων βασικών αγαθών.

Ο COVID-19 συνετέλεσε στην αλλαγή της παγκόσμιας οικονομικής πολιτικής, αναγκάζοντας τα οικονομικά συστήματα να παραδεχτούν την πραγματική αλήθεια. Πλέον, οι πλείστες εργασίες μπορεί να γίνουν με τηλεργασία και όλες σχεδόν οι νόμιμες πληρωμές ηλεκτρονικά. Επίσης, η πανδημία έχει συμβάλει στη μετάβαση στην «κοινωνία χωρίς χρήση μετρητών» μέσω της στροφής στις ψηφιακές συναλλαγές, προκειμένου να αποφευχθεί η μετάδοση του κορωνοϊού μέσω του φυσικού χρήματος, αλλά και λόγω της ανάπτυξης του ηλεκτρονικού εμπορίου. Η χρήση ψηφιακών μέσων πληρωμών θα ενισχύσει τα μέγιστα τη διαφάνεια όσον αφορά στις χρηματικές συναλλαγές και θα μειώσει τη φοροδιαφυγή.

Στη βάση των πιο πάνω διαπιστώσεων, τα κράτη έλαβαν διάφορα μέτρα. Για παράδειγμα, η κυβέρνηση της Ταϊβάν αξιοποίησε την τεχνολογία με ειδικές εφαρμογές ενημέρωσης των πολιτών. Αξιοσημείωτο είναι ότι η Ταϊβάν συνδύασε τον αυστηρό έλεγχο των συνόρων με τη γρήγορη αναγνώριση των κρουσμάτων και τον περιορισμό ύποπτων κρουσμάτων. Επίσης, δεν επέβαλε την υποχρεωτική παύση των οικονομικών δραστηριοτήτων. Τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα αντιμετώπισαν την κρίση της πανδημίας του κορωνοϊού με την ελαστικοποίηση των όρων εργασίας, μερική εργασία, αναστολή εργασίας και άδειες άνευ αποδοχών. Θετικά επέδρασε η πανδημία στις πωλήσεις των υπεραγορών και του ηλεκτρονικού εμπορίου.

Η Κύπρος δεν μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση. Η πανδημία του κορωνοϊού επέφερε αναπόφευκτα μειώσεις μισθών και ωφελημάτων. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας, λόγω της κρίσης που επέφερε η πανδημία, η ανεργία αυξήθηκε και υπήρξαν εργασιακοί τομείς στους οποίους έφτασε σε πολύ υψηλά επίπεδα. Συγκεκριμένα, το ποσοστό ανεργίας, με βάση τα στοιχεία της έρευνας εργατικού δυναμικού, κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 διαμορφώθηκε στο 6,8%, έναντι ποσοστού ανεργίας 6,5% κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2019.

Καίριο πλήγμα, όπως ήταν αναμενόμενο, δέχτηκε ο τομέας του τουρισμού, καθώς και οι τομείς που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με αυτόν. Λόγω των δυσχερειών που προκάλεσε η πανδημία στις αεροπορικές μετακινήσεις, υπήρξαν μεγάλες ζημιές σε ό,τι αφορά τις αφίξεις από το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Ρωσία, χώρες απ' όπου προέρχεται μεγάλο μέρος της τουριστικής κίνησης στο νησί. Επιπλέον, μείωση στην οικονομική δραστηριότητα παρουσίασαν τα ορυχεία, τα λατομεία, οι κατασκευές, το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, οι μεταφορές, τα ξενοδοχεία και εστιατόρια, οι τέχνες, και η διασκέδαση.

Η κρίση που προκλήθηκε λόγω της πανδημίας οδήγησε την κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας να καταρτίσει και να εφαρμόσει ένα πολύπλευρο πακέτο στήριξης της κυπριακής οικονομίας ως αντιστάθμισμα στα περιοριστικά μέτρα τα οποία τέθηκαν σε εφαρμογή για την αναχαίτιση της εξάπλωσης της νόσου COVID-19. Το πακέτο μέτρων που υιοθετήθηκε πρώτιστα στόχευε στη διατήρηση παραγωγικής βάσης της οικονομίας, καθώς και στη στήριξη των εισοδημάτων των πολιτών που πλήττονταν λόγω της διακοπής ή του περιορισμού των εργασιών τους. Τα μέτρα στήριξης διακρίνονται στις ακόλουθες τέσσερις κατηγορίες:

- i.** Στήριξη των εισοδημάτων των εργαζομένων.
- ii.** Στήριξη της απασχόλησης με δικλίδες ασφαλείας για αποφυγή απολύσεων.
- iii.** Στήριξη των νοικοκυριών και επιχειρήσεων με μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητάς τους.

iv. Στήριξη του τομέα της υγείας.

Επιπλέον, το κράτος έχει δώσει φορολογικές ελαφρύνσεις που αφορούν την παράταση υποβολής φορολογικών δηλώσεων Φ.Π.Α. μέχρι τις 10 Νοεμβρίου 2020, της υποβολής δήλωσης εισοδήματος εταιρείας για το 2018 και της υποβολής φορολογικής δήλωσης μισθωτών και αυτοεργοδοτούμενων μέχρι την 31^η Οκτωβρίου. Η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για έναν Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Facility) είναι μέρος του έκτακτου Ευρωπαϊκού Μέσου Ανάκαμψης με τίτλο «Επόμενη Γενιά Ε.Ε.» (Next Generation EU), που έχει ως στόχο τη βιώσιμη ανάκαμψη από την κρίση του ιού COVID-19, την αντιμετώπιση των οικονομικών και κοινωνικών συνεπειών της και τη μακροπρόθεσμη θωράκιση των οικονομιών της Ε.Ε. Η χρηματοδότηση για την Κύπρο είναι €1,090 δις και θα παρασχεθεί για επενδύσεις, όπως για παράδειγμα την απασχόληση, την ανάπτυξη δεξιοτήτων, την εκπαίδευση, την έρευνα και καινοτομία, την υγεία, το επιχειρηματικό περιβάλλον, τη δημόσια διοίκηση, τον χρηματοπιστωτικό τομέα, τη δικαιοσύνη, την ανταγωνιστικότητα και παραγωγικότητα, καθώς και κοινωνικά θέματα, με έμφαση στην ψηφιακή και πράσινη μετάβαση. Προτεραιότητα της κυπριακής κυβέρνησης είναι η πράσινη ανάπτυξη, που αναμένεται να οδηγήσει στη δημιουργία νέων, πράσινων θέσεων εργασίας και στην προώθηση της υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα και της Εθνικής Στρατηγικής για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή. Επιπλέον, η Κυπριακή Δημοκρατία έλαβε €229.000.000 σε δάνεια από τον μηχανισμό SURE, το εργαλείο χρηματοδότησης προγραμμάτων βραχυπρόθεσμης εργασίας, που βοηθά εργαζομένους και εταιρείες στην Κύπρο να συνεχίζουν να εργάζονται κατά τη διάρκεια της πανδημίας με συνολικό ποσό €479.000.000.

Η Βουλή των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας ψήφισε νόμο για την αναστολή καταβολής των δόσεων δανείων μέχρι το τέλος του 2020, κίνηση που θα επιτρέψει να παραμείνει στην οικονομία η απαραίτητη ρευστότητα και θα ανακουφίσει τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν προβλήματα. Πρόσθετα, έχει ληφθεί μέτρο αναφορικά με τις κρατικές

εγγυήσεις ύψους € 2 δις, ώστε να ενθαρρυνθούν οι τράπεζες να παράσχουν φθηνή χρηματοδότηση σε βιώσιμες επιχειρήσεις και αυτοεργοδοτούμενους κατά την περίοδο της κρίσης.

Σημειώνεται ότι συμπληρωματικά η κυβέρνηση προώθησε νομοθετική ρύθμιση για απαγόρευση των εξώσεων για περίοδο δύο μηνών, η οποία επεκτάθηκε μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 2020 με πρόταση νόμου. Επιπρόσθετα, βάσει νόμου που αφορά τη στήριξη των επιχειρήσεων και επαγγελματιών στον τομέα του τουρισμού, αλλά και την αξιοπιστία της Κύπρου στο εξωτερικό ως τουριστικού προορισμού παραχωρήθηκε σε διοργανωτές ταξιδιών και σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις δικαίωμα έκδοσης πιστωτικών σημειώσεων σε περίπτωση ακυρώσεων λόγω της πανδημίας.

Το σκεπτικό πίσω από αυτές τις δράσεις είναι να προχωρήσουμε σε δανεισμό από ευρωπαϊκούς πόρους, τώρα που τα επιτόκια εξακολουθούν να είναι χαμηλά. Επίσης, πρέπει να κατοχυρώσουμε την απασχόληση, όπως για παράδειγμα τις πράσινες θέσεις εργασίας, οι οποίες θα αντιστοιχούν στις μελλοντικές ανάγκες, προωθώντας την παραγωγή καινοτόμων προϊόντων. Η κρίση αυτή θα διαμορφώσει μια υγιή σχέση ανάμεσα στο κράτος και την ιδιωτική οικονομία και θα συμβάλει στον επαναπροσδιορισμό των προτεραιοτήτων σε κρίσιμους εθνικούς τομείς της οικονομίας, όπως τον τουρισμό, την ενέργεια και την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου.

Συμπερασματικά, οι προτεραιότητες στο παρόν στάδιο συνοψίζονται στη μείωση των κρουσμάτων, στην εξασφάλιση πόρων για την περίθαλψη όλων όσοι νοσούν και στην οικονομική ενίσχυση όλων όσοι έχουν αναγκαστεί να περιορίσουν τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες.

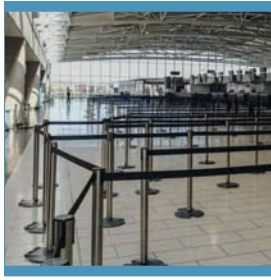
ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ

Μεταφορές & Ταξίδια

Οι δημόσιες συγκοινωνίες έχουν -αναπόφευκτα δυστυχώς- πληγεί σε μεγάλο βαθμό από τον COVID-19. Από την έναρξη της πανδημίας του νέου κορωνοϊού οι πόλεις ανά το παγκόσμιο έπρεπε να επιβάλουν αυστηρούς περιορισμούς στις δημόσιες συγκοινωνίες, προκειμένου να περιορίσουν τη μετάδοση του ιού και να διασφαλίσουν την ασφαλή διακίνηση βασικών εργαζομένων κατά τη διάρκεια αντιμετώπισης της έκτακτης ανάγκης.

Σύμφωνα με στοιχεία από τις αναφορές κινητικότητας της Google, όσον αφορά κυρίως τις μεγαλουπόλεις, οι επιβάτες των δημόσιων συγκοινωνιών έχουν μειωθεί κατά 80% από τις αρχές Μαρτίου του 2020. Αναγκαστικά, αεροπορικές εταιρείες, εταιρείες διαχείρισης λεωφορείων κ.ά., μη έχοντας άλλη επιλογή, μείωσαν ή κατέργησαν εντελώς λιγότερο βιώσιμες διαδρομές, ενώ άλλοι μετακύλισαν το κόστος τους στους καταναλωτές.

Τα οικονομικά στοιχεία δείχνουν ότι η μείωση της προσβασιμότητας είναι πιθανό να αυξήσει την ανεργία, να αποδυναμώσει την πρόσβαση σε ευκαιρίες και να βλάψει τη συνολική αστική παραγωγικότητα. Επομένως, οι κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν μια πολύ δύσκολη πρόκληση, καθώς πρέπει να προστατεύσουν τη βιωσιμότητα των δημόσιων μεταφορών, ενώ ταυτόχρονα να διασφαλίσουν

την ασφαλή διακίνηση κατά τη διάρκεια του COVID-19.

Παράλληλα, καθώς οι πόλεις φαίνεται να «ξανανοιγουν», είναι ζωτικής σημασίας σε περίπτωση νέας αύξησης των κρουσμάτων να μην οδηγηθούν ξανά στο «κλείδωμα» και στο μπλοκάρισμα των δημόσιων συγκοινωνιών. Χωρίς κατάλληλες επενδύσεις στην προσβασιμότητα και στις δημόσιες μεταφορές, η αναδυόμενη μεσαία τάξη θα κοιτάζει όλο και περισσότερο προς τα ιδιωτικά ταξίδια, με αποτέλεσμα να τεθούν σε κίνδυνο δεκαετίες εργασίας για βιώσιμες δημόσιες μεταφορές. Πρόσφατα στοιχεία από ευρωπαϊκές πόλεις καταδεικνύουν ότι η ρύπανση και η συμφόρηση ανέκαμψαν απότομα μετά την άρση των περιορισμών, καθώς οι μετακινούμενοι αποφεύγουν τις δημόσιες συγκοινωνίες, προτιμώντας να χρησιμοποιούν τα ιδιωτικά τους οχήματα. Τέτοιες τάσεις δεν είναι μόνο ανησυχητικές για τις επιπτώσεις τους στην αλλαγή του κλίματος και τη δημόσια υγεία, αλλά και για τις επιπτώσεις τους στην οικονομική ανάπτυξη.

Η Ε.Ε. έλαβε μέτρα στήριξης των αεροπορικών μεταφορών. Συγκεκριμένα, τα μέτρα θα διευκολύνουν τις υπηρεσίες επίγειας εξυπηρέτησης και θα τροποποιήσουν τους κανόνες αδειοδότησης των αερομεταφορέων σε περίπτωση οικονομικών προβλημάτων λόγω της έξαρσης του κορωνοϊού. Όσον αφορά τους λιμένες, οι αρχές έχουν την ευχέρεια να αποφασίζουν την αναβολή ή τη μη είσπραξη των τελών λιμενικών υποδομών. Για τον κλάδο των σιδηροδρόμων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει να παραταθεί κατά τρεις μήνες η προθεσμία εντός της οποίας τα κράτη μέλη οφείλουν να μεταβιβάσουν ορισμένες αρμοδιότητες, μεταξύ άλλων, και στον Οργανισμό Σιδηροδρόμων της Ε.Ε.

Όσον αφορά την Κύπρο, η χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς δεν είναι τόσο δημοφιλής όσο στις μεγάλες πόλεις του εξωτερικού. Για να ακριβολογούμε, η χρήση λεωφορείων και ταξί υστερεί σε μεγάλο βαθμό σε σχέση με τη χρήση ιδιωτικού οχήματος.

Αυτό που πραγματικά έπληξε την Κύπρο ήταν το μερικό ή ολικό κλείσιμο

των αεροδρομίων, καθώς και η αναστολή των εξαγωγών/εισαγωγών λόγω των περιορισμών και των υγειονομικών μέτρων στα λιμάνια. Η Κύπρος εδώ και χρόνια βασίζεται οικονομικά στον τομέα του τουρισμού, προσφέροντας στους τουρίστες κυρίως ήλιο και καθαρές θάλασσες. Με το κλείσιμο των αεροδρομίων Λάρνακας και Πάφου και στην πορεία με το μερικό άνοιγμα -μερικό γιατί, όταν άνοιξαν τα αεροδρόμια, οι χώρες κατηγοριοποιήθηκαν και η είσοδος στη Δημοκρατία από τις περισσότερες χώρες επιτρεπόταν μόνο με την προσκόμιση αρνητικού τεστ κορωνοϊού- αρκετές αεροπορικές εταιρείες, αλλά και τουριστικά γραφεία του εξωτερικού επαναξιολόγησαν τις προσφορές και τα δρομολογία τους για το 2020, με αποτέλεσμα να γυρίσουν την πλάτη στην κυπριακή αγορά. Το ίδιο ισχύει φυσικά και για τους Κυπρίους που συνήθιζαν να περνούν κάποιο μέρος των καλοκαιρινών τους διακοπών στο εξωτερικό. Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2020 οι αφίξεις ταξιδιωτών ανήλθαν σε εννιακόσιες ογδόντα μία χιλιάδες οκτακόσιες σαράντα εννέα σε σύγκριση με τέσσερα εκατομμύρια εξακόσιες δέκα χιλιάδες πεντακόσιες δύο κατά την αντίστοιχη περίοδο του 2019, σημειώνοντας μείωση κατά 78,7%. Αναφορικά με τις αναχωρήσεις ταξιδιωτών κατά την ίδια περίοδο, παρουσιάζεται επίσης μείωση σε ποσοστό 78,8%. Λόγω του ότι οι οικονομικοί αριθμοί έχουν περισσότερη αξία, καθώς αυτοί καθορίζουν το οικονομικό μέλλον του νησιού, για την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2020 τα έσοδα από τον τουρισμό υπολογίζονται σε €298,9 εκατομ. σε σύγκριση με €2,2 δις. την αντίστοιχη περίοδο του 2019, παρουσιάζουν δηλαδή μείωση κατά 86,6%.

Εν ολίγοις, το κλείσιμο των αεροδρομίων, αλλά και το άνοιγμά τους μερικώς στη συνέχεια ήταν καταστροφικό για το νησί. Είχε ως αποτέλεσμα η Κύπρος να απολέσει τουλάχιστον €2 δις. Ως εκ τούτου, μπορούμε να αντιληφθούμε το μέγεθος της οικονομικής καταστροφής που είχαν για την Κύπρο τα νέα δεδομένα που διαμόρφωσε η πανδημία του νέου κορωνοϊού.

Ο μόνος θετικός αντίκτυπος από τα όσα επέφερε η πανδημία σε παγκόσμιο επίπεδο ήταν η μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Οι εκπομπές στις μεγάλες πόλεις, όπως για παράδειγμα στην Αθήνα, μειώθηκαν κατά 50% στο πρώτο lockdown, ωστόσο τα επίπεδα ατμοσφαιρικής ρύπανσης επανήλθαν

αμέσως μετά την άρση των περιοριστικών μέτρων, γεγονός που καταδεικνύει την αναγκαιότητα σταθερών και συστηματικών μέτρων μείωσης της αστικής ρύπανσης για την επίτευξη μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων. Παρ' όλο που είναι νωρίς για συμπεράσματα, σύμφωνα με τους ερευνητές η σημαντική μείωση των αστικών ρύπων κατά την περίοδο περιορισμού είναι ενδεικτική των σημαντικών δυνατοτήτων μετριασμού της αστικής συνεισφοράς σε αέρια του θερμοκηπίου, με προφανείς προεκτάσεις για την κλιματική αλλαγή.

Εν κατακλείδι, μπορούμε ξεκάθαρα να δούμε πλέον τι μπορούμε να φτιάξουμε/αναβαθμίσουμε, όταν έρθει το τέλος της πανδημίας, με στόχο τη σταθερή οικονομική αναβάθμιση, αλλά και την περιβαλλοντική αναβάθμιση του νησιού. Συγκριμένα, στην Κύπρο μπορεί να βοηθήσει η χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς φιλικών προς το περιβάλλον, όπως το ηλεκτρικό τραμ επιφανείας. Παράλληλα, όσον αφορά την οικονομία, πρέπει να εστιάσουμε και να αναβαθμίσουμε και άλλους τομείς, όπως τη γεωργία, ούτως ώστε το Α.Ε.Π. του κράτους να μην καθορίζεται μόνο από τον τουρισμό.

ΚΟΡΩΝΟΪΟΣ & Μ.Μ.Ε.

Τα Μ.Μ.Ε. έχουν επηρεαστεί από την πανδημία του κορωνοϊού, όπως και οι πλείστοι τομείς της ζωής μας. Πιο συγκεκριμένα, τα Μ.Μ.Ε. βρέθηκαν αντιμέτωπα με την πρόκληση να μετατρέψουν την κρίση σε ευκαιρία, προκειμένου να ξανακερδίσουν το κοινό που είχαν χάσει τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα μετά την αναδιάρθρωση του τοπίου που επέφερε η κυριαρχία του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Οι πολίτες στρέφονται στα παραδοσιακά Μ.Μ.Ε., για να ενημερωθούν σχετικά με τις εξελίξεις που αφορούν την πανδημία του COVID-19. Αναζητούν εξειδικευμένη ενημέρωση, αν και διατηρούν επιφυλάξεις για την αξιοπιστία της. Χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα για την αποφασιστική καμπή στην οποία βρίσκονται τα Μ.Μ.Ε. αποτελεί η τηλεόραση. Αρκετοί πολίτες φαίνεται να επιλέγουν την τηλεόραση ως μέσο ενημέρωσης για την πορεία εξέλιξης του κορωνοϊού. Η ποιότητα της κάλυψης των γεγονότων που σχετίζονται με την πανδημία κρίνεται από την πλειονότητα των τηλεθεατών καλή έως πολύ καλή. Παρ' όλα αυτά, μεγάλη μερίδα τους εκτιμά πως τα τηλεοπτικά μέσα τείνουν να δραματοποιούν την κατάσταση.

Για τα Μ.Μ.Ε. αποτελεί προτεραιότητα η ανάκτηση της εμπιστοσύνης των πολιτών την περίοδο αυτή. Σε πρόσφατη έρευνα του Αριστοτελείου

Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.), από τους χίλιους τριακόσιους ερωτηθέντες, οι επτακόσιοι εξήντα εννέα δήλωσαν ότι εμπιστεύονται λίγο έως καθόλου τα Μ.Μ.Ε., οι πεντακόσιοι είκοσι τέσσερις από αρκετά έως πολύ και μόλις επτά δήλωσαν ότι τα εμπιστεύονται πάρα πολύ. Με μια θετική ματιά, θα μπορούσαμε να πούμε πως υπάρχει ένα μεγάλο πεδίο δράσης, ώστε να αντιστραφεί αυτή η δυσπιστία, καθώς ποσοστό 71% των ερωτηθέντων δήλωσε πως ο βαθμός εμπιστοσύνης προς τα Μ.Μ.Ε. δεν έχει διαφοροποιηθεί κατά τη διάρκεια της κάλυψης της πανδημίας, ενώ την ίδια στιγμή έχει αυξηθεί για το 12% και έχει μειωθεί για το 17%.

Η στροφή των πολιτών στα παραδοσιακά Μ.Μ.Ε. αποτυπώνεται στο σχετικό ερώτημα για τον τρόπο ενημέρωσής τους μετά την εμφάνιση της πανδημίας. Βάσει της αναφερθείσας πιο πάνω έρευνας του Α.Π.Θ., ποσοστό 41% δήλωσε πως έχει αλλάξει τρόπο ενημέρωσης και αναζήτησε εξειδικευμένη πληροφόρηση, έναντι ποσοστού 32% που δεν έχει αλλάξει. Ποσοστό 22% ενημερώνεται με μεγαλύτερη συχνότητα από τα Μ.Μ.Ε. και ποσοστό 5% δήλωσε πως έχει διαφοροποιήσει το μέσο από το οποίο ενημερωνόταν. Τέλος, ποσοστό 77% των ερωτηθέντων φαίνεται να αναζητεί επιστημονικές πηγές πληροφόρησης.

Σε ό,τι αφορά την ποιότητα της ενημέρωσης ανά μέσο, αξιολογήθηκε «καλή έως πολύ καλή» σε ποσοστό 55% για τις ενημερωτικές ιστοσελίδες, 36% για την τηλεόραση, 32% για το ραδιόφωνο, όπως και για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και 25% για τα έντυπα μέσα. Αντίθετα, οι ερωτηθέντες θεώρησαν «κακή έως πολύ κακή» την ποιότητα της ενημέρωσης από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κατά 31%, την τηλεόραση σε ποσοστό 30%, τα έντυπα μέσα σε ποσοστό 12%, τις ιστοσελίδες κατά 13% και το ραδιόφωνο κατά 9%.

Μια ακόμα απόδειξη για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα έντυπα Μ.Μ.Ε. στην εποχή του διαδικτύου αποτελούν τα ποσοστά που αποτυπώνουν πόσοι παρακολουθούν το κάθε μέσο. Τέσσερις στους δέκα ερωτηθέντες δε συνηθίζουν να διαβάζουν περιοδικά και εφημερίδες και τρεις στους δέκα δε συνηθίζουν να ακούνε ραδιόφωνο. Αντίστοιχα, περισσότεροι από εννιά στους

δέκα ενημερώνονται από το διαδίκτυο. Αναφορικά με τον τρόπο της κάλυψης της πανδημίας, ποσοστό 57% των ερωτηθέντων εκτιμά ότι τα τηλεοπτικά μέσα δραματοποίησαν την κατάσταση, 26% ότι παρουσίασαν την κρίση όπως είναι, 6% ότι υποτίμησαν την κρίση, 1% ότι παραπληροφόρησαν, ενώ ένας στους δέκα ερωτηθέντες δεν παρακολουθεί το μέσο, ώστε να έχει άποψη.

Μια σημαντική επίπτωση του κορωνοϊού στα Μ.Μ.Ε. αφορά το θέμα της χρηματοδότησής τους. Τα έσοδα από διαφημίσεις σε έναν μεγάλο βαθμό -λόγω μείωσης της κατανάλωσης- έχουν υποστεί σε σύντομο χρονικό διάστημα σημαντική πτώση, ισότιμη με αυτήν που δημιουργήθηκε σε περίοδο τριών χρόνων οικονομικής κρίσης. Το ποσοστό μείωσης των διαφημιστικών δαπανών ανερχόταν, σύμφωνα με δημοσιεύματα, στο 30%. Μεγάλο είναι και το πλήγμα στις πωλήσεις των έντυπων μέσων, όπως των εφημερίδων και περιοδικών, αφού για μεγάλο χρονικό διάστημα οι πολίτες είχαν περιορισμένες διακινήσεις, λόγω του lockdown που επιβλήθηκε από τις κυβερνήσεις.

Παράλληλα, μεγάλη αλλαγή συντελείται στο επικοινωνιακό σύστημα, αλλαγή που αφορά τον τρόπο συλλογής των ειδήσεων και των χαρακτηριστικών που πλέον αποκτά το περιεχόμενο των μέσων. Είναι φανερό πως σε συνθήκες υγειονομικής κρίσης αυξάνεται η πληροφοριακή εξάρτηση των δημοσιογράφων από τις κυβερνητικές πηγές και εν γένει από τις κρατικές υπηρεσίες. Παράλληλα, η καραντίνα, αλλά και η φύση της κρίσης περιορίζουν τη δυνατότητα άσκησης ερευνητικής δημοσιογραφίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την πρόσμιξη των εξειδικευμένων επιστημονικών πληροφοριών με τις απόψεις της κυβέρνησης ή γενικά με τις επίσημες απόψεις για την υγειονομική κρίση και τις επιπτώσεις της. Με άλλα λόγια, η κάθε επιστημονική πληροφορία προσαρμόζεται και οριοθετείται στο πλαίσιο των κυβερνητικών απόψεων και μέσα από αυτό το πλαίσιο διοχετεύεται στο κοινό.

Συνοψίζοντας, καταλήγουμε στη διαπίστωση πως τα Μ.Μ.Ε. στην εποχή του κορωνοϊού έχουν δεχθεί αρκετά κτυπήματα, τόσο οικονομικά όσο και διαρθρωτικά. Η γενικότερη οικονομική δυσκολία, στην οποία έχουν περιέλθει

όλες οι επιχειρήσεις, έχει στερήσει από τα Μ.Μ.Ε. την κινητήριο δύναμή τους, τη διαφήμιση. Επιπλέον, η άμεση εξάρτησή τους από κυβερνητικές πηγές είναι γεγονός, με αποτέλεσμα να αμφισβητείται η αντικειμενικότητα, αλλά και η ορθότητα των προβαλλόμενων πληροφοριών.

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

Α.Ε.Π	ακαθάριστο εγχώριο προϊόν
Α.Π.Θ.	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Δ.Ν.Τ.	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
Δ.Ο.Ε.	Διεθνής Οργάνωση Εργασίας
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Τ.Επ.	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Κ.Τ.Κ.	Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου
Μ.Ε.Θ.	Μονάδες Εντατικής Θεραπείας
Μ.Μ.Ε.	μέσα μαζικής ενημέρωσης
Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Π.Ο.Υ.	Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας
Φ.Π.Α.	φόρος προστιθέμενης αξίας
COVID-19	corona virus disease 2019
SARS-CoV-2	severe acute respiratory syndrome coronavirus 2

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Α. Μελέτες και άρθρα

[Ανυπόγραφο άρθρο], «Τα μέτρα στήριξης επιχειρήσεων, εργαζομένων παίρνουν παράταση ανά την Ευρώπη», *Η Ναυτεμπορική* (3 Ιουλίου 2020):

<https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1615594/ta-metra-stiriksis-epixeiriseon-ergazomenon-pairnoun-paratasi-ana-tin-europi>

[Ανυπόγραφο άρθρο], «Τι θα ισχύει με την τηλεργασία και ομαδοποίηση εργαζομένων» (Προτάσεις του Υπουργείου Υγείας προς τους εργαζομένους για περιορισμό της διασποράς του κορωνοϊού στους χώρους εργασίας), *Brief* (4 Νοεμβρίου 2020):

<https://www.brief.com.cy/politiki/ti-tha-ishyei-me-ti-tilergasia-kai-omadopoiisi-ergazomenon>

[Ανυπόγραφο άρθρο], «Κύπρος - COVID-19: Τα μέτρα στήριξης που ανακοίνωσε το Υπουργείο Υγείας», *Euronews* (5 Νοεμβρίου 2020):

<https://gr.euronews.com/2020/11/05/kypros-covid-19-ta-metra-stiriksis-rou-anoikose-to-ypourgeio-ergasias-oikonomia-koronoios>

[Ανυπόγραφο άρθρο], «Πτώση των μισθών παγκοσμίως και έπονται χειρότερα», *News 24/7* (3 Δεκεμβρίου 2020):

<https://www.news247.gr/kosmos/ptosi-ton-misthon-pagkosmios-kai-erontai-cheirotera.9068551.html>

[Ανυπόγραφο άρθρο], «Στο πρώτο lockdown οι εκπομπές των οχημάτων μειώθηκαν κατά 50%», *Η Καθημερινή* (4 Δεκεμβρίου 2020):

<https://www.kathimerini.gr/society/561184345/sto-proto-lockdown-oi-ekpompes-ton-ochimaton-meiothikan-kata-50/>

[Ανυπόγραφο άρθρο], «Τηλεργασία: Πως διασφαλίζεται στην Κύπρο και τι λένε οι έρευνες;», *Primetime* (2020):

<https://primetime.com.cy>

ΑΒΡΑΑΜΙΔΟΥ, Σμαρώ, «Έρευνα του ΑΠΘ: Ο κορωνοϊός αλλάζει τον χάρτη των Μ.Μ.Ε.», *Αθηναϊκό-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων* (4 Απριλίου 2020):

<https://www.amna.gr/macedonia/article/446751/-Ereuna-tou-APTh-O-koronoios-allazei-ton-charti-ton-MME>

ΑΘΑΝΑΣΕΚΟΥ, Μαρία και ΜΕΡΤΖΑΝΗ, Ασημίνα, *Πανδημία: τέχνη & κοινωνία*, Αθήνα, Ηδυπέια, 2020.

[Brief Team], «Κοροναϊός: Οι επιπτώσεις σε επιχειρήσεις και μεταφορές», *Brief* (26 Ιανουαρίου 2020):

<https://www.brief.com.cy/oikonomia/diethni/koronaios-oi-epiptoseis-se-epiheiriseis-kai-metafores>

ΓΚΟΛΕΜΗ, Αναστασία-Βασιλική, «Έρευνα: Η πανδημία οξύνει τις κοινωνικές ανισότητες – Μειώνονται γεννήσεις και γάμοι», *EPT* (25 Οκτωβρίου 2020):

<https://www.ert.gr/frontpage/ereyna-i-pandimia-oxynei-tis-koinonikes-anisotites-meionontai-genniseis-kai-gamoi/>

ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ, Θάνος, ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, Δημήτριος και ΚΟΡΟΜΠΟΚΗ, Ελένη, «Μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της νόσου COVID-19», *Η Καθημερινή* (24 Νοεμβρίου 2020):

<https://www.kathimerini.gr/society/561168976/makroprothesmes-epiptoseis-tis-nosoy-COVID-19/>

ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΧΡ., Ευγένιος, «Απέναντι σ' έναν άγνωστο: Οι προκλήσεις για τις επιχειρήσεις στις επιπτώσεις του COVID-19», *Η Καθημερινή* (5 Απριλίου 2020):

<https://www.pwc.com.cy/en/articles/articles-2020/evgenios-evgeniou-article-covid19-impact-businesses.html>

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ, Τασούλα, «Η πανδημία “τραυμάτισε” βαριά την κοινωνία», *Η Καθημερινή* (15 Μαΐου 2020):

<https://www.kathimerini.gr/society/1078153/i-pandimia-traymatise-varia-tin-elliniki-koinonia/>

ΚΟΥΡΟΥΖΙΔΗΣ, Σάκης, «Η Ιστορία των Επιδημιών», *The Books' Journal* (Μάιος 2020).

ΞΑΦΑ, Μιράντα, «Οι επιπτώσεις του κορωνοϊού στην παγκόσμια οικονομία», *Η Καθημερινή* (23 Μαρτίου 2020):

<https://www.kathimerini.gr/economy/international/1070362/oi-epiptoseis-toy-koronoioy-stin-pagkosmia-oikonomia/>

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, Παναγής, «Κοινωνία & Πανδημία 3: Εμβολιασμός, μέρος

πρώτο», *Athensvoice* (1^η Δεκεμβρίου 2020):

https://www.athensvoice.gr/politics/692646_koinonia-pandimia-3-emvoliasmos-meros-PROTO

ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, Γιάννης, «Η Αθήνα σαν ερειπωμένη πόλη: Οι κοινωνικές επιπτώσεις της καραντίνας», *Lifo* (12 Απριλίου 2020):

https://www.lifo.gr/articles/athens_articles/277841/i-athina-san-ereipomeni-poli-oi-koinonikes-epiptoseis-tis-karantinas

ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ, Δανάη και ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Φώτιος, *Η ψυχολογία στο χώρο της υγείας*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2012.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Δέσποινα, «Διαταξική πανδημία στην ταξική κοινωνία», *Η Εφημερίδα των Συντακτών* (15 Νοεμβρίου 2020):

https://www.efsyn.gr/stiles/aporpseis/268634_diataxiki-pandimia-stin-taxiki-koinonia

ΠΛΕΙΟΣ, Γιώργος, «Κορωνοϊός εναντίον (και) Μ.Μ.Ε. με “υποκείμενο νόσημα”» (Δεκέμβριος 2020):

<https://sites.google.com/site/giorgospleios/koronoieos-enantio-kai-mme-me-ypokeimeno-nosema>

ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ, Ξένια, «COVID-19: Το χρονικό της πανδημίας στην Κύπρο» (24 Μαΐου 2020):

<https://www.brief.com.cy/analyseis/COVID-19-hroniko-tis-pandimias-stin-kypro>

ΣΤΑΥΡΟΥ, Νίκος, «Οι πέντε στρατηγικές προτεραιότητες για τους ασφαλιστικούς οργανισμούς στη μετά COVID-19 εποχή», *InBusiness* (25 Μαΐου 2020):

<https://www.pwc.com.cy/en/articles/articles-2020/five-strategic-priorities-for-insurance-companies-after-COVID-19-article-nicos-stavrou.html>

ΣΤΕΦΑΝΟΥ, Μιχάλης, «Οι επιπτώσεις της πανδημίας του COVID-19 στην κυπριακή οικονομία: Μέσα από συλλογική προσπάθεια μπορούμε να δημιουργήσουμε νέες ευκαιρίες», *Ο Πολίτης* (3 Ιουλίου 2020):

<https://www.pwc.com.cy/en/articles/articles-2020/COVID-19-cyprus-economy-article-michalis-stephanou.html>

ΣΩΣΕΙΛΟΣ, Φίλιππος, «Διαχείριση κρίσης: Τα μέτρα που πρέπει να πάρει μια επιχείρηση», *InBusiness* (4 Μαΐου 2020):

<https://www.pwc.com.cy/en/articles/articles-2020/philippos-soseilos-articles-crisis-management.html>

ΤΕΚΕΛΑΣ (Δρ), Φάνος, «Οι συνέπειες του COVID-19 στον τουρισμό και η επερχόμενη οικονομική κρίση»:

<https://www.uclancyprus.ac.cy/oi-synepeies-toy-COVID-19-ston-toyrismo-kai-i/>

[Το Βήμα Team], «Κορωνοϊός: Οι επιπτώσεις της πανδημίας στην ελληνική γεωργία και αγροδιατροφή», *Το Βήμα* (28 Αυγούστου 2020):

<https://www.tovima.gr/2020/08/28/finance/koronoios-oi-epiptoseis-tis-pandimias-stin-elliniki-georgia-kai-agrodiatrosfi/>

ΦΡΑΓΓΙΔΗΣ, Γιώργος, «Ο κορωνοϊός, οι συνέπειες και ο κόσμος που αλλάζει», *Η Εφημερίδα των Συντακτών* (6 Απριλίου 2020):

https://www.efsyn.gr/stiles/arpouseis/238104_o-koronoios-oi-synepeies-kai-o-kosmos-poy-allazei

ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, Προκόπης, «Η ελληνική γεωργία σε κρίσιμη καμπή», *Η Καθημερινή* (4 Απριλίου 2020):

<https://www.kathimerini.gr/economy/local/1072296/i-elliniki-georgia-se-krisimi-kampi/>

B. Εκθέσεις και ανακοινώσεις κρατικών υπηρεσιών, φορέων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

«Ο οικονομικός αντίκτυπος του COVID-19: 100 δις ευρώ για τη διατήρηση των θέσεων εργασίας», Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο-Γραφείο Ελλάδος, 4 Απριλίου 2020:

<https://www.europarl.europa.eu/greece/el/>

Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 17^{ης} Απριλίου 2020 σχετικά με τη συντονισμένη δράση της ΕΕ για την καταπολέμηση της πανδημίας COVID-19 και των συνεπειών της [2020/2616(RSP)]:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0054_EL.html

«Κορωνοϊός: Η Επιτροπή προτείνει μέτρα για την παροχή στήριξης και ευελιξίας στον κλάδο των μεταφορών», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 29 Απριλίου 2020:

https://ec.europa.eu/greece/news/20200429_1_el

Απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου για μέτρα στήριξης του αγροτικού τομέα, 7 Μαΐου 2020:

<https://moa.gov.cy/apofasi-ypourgikou-symbouliau-gia-metra-stirixis/>

Έκθεση Δημοσιονομικών Κινδύνων. Σεπτέμβριος 2020, Υπουργείο Οικονομικών:

http://mof.gov.cy/assets/modules/wnp/articles/201705/301/docs/fiscal_riskreport2020.pdf

Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας, Συμβούλιο Οικονομίας και Ανταγωνιστικότητας Κύπρου, 2 Οκτωβρίου 2020:

<https://bit.ly/2WAH7Y2>

Οικονομικές πτυχές του Covid-19, Κέντρο Οικονομικών Ερευνών Πανεπιστημίου Κύπρου, Οκτώβριος 2020:

<http://www.ucy.ac.cy/erc/documents/NewsletterOctober2020.pdf>

Νεότερα Στοιχεία: Έσοδα από τον Τουρισμό. Σεπτέμβριος 2020, Στατιστική Υπηρεσία, 30 Νοεμβρίου 2020:

https://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/services_71main_gr/services_71main_gr?OpenForm&sub=1&sel=1

Εθνική Αναφορά μέχρι 16/11/2020 της Μονάδας Επιδημιολογικής Επιτήρησης του Υπουργείου Υγείας για τη Νόσο του Κορωνοϊού 2019 (COVID-19), Νοέμβριος 2020.

Προκήρυξη από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης επιπλέον μέτρων για στήριξη των πληγέντων της πανδημίας, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Νοέμβριος 2020:

<https://moa.gov.cy/prokirixi-epibleon-metron-gia-stirixi-pligenton/>

«Ο Υπουργός Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος παρουσίασε τον Προϋπολογισμό του Υπουργείου του για το 2021», 7 Δεκεμβρίου 2020:

<https://moa.gov.cy/o-ypourgos-georgias-parousiase-gia-to-2021/>

Νεότερα Στοιχεία: Ταξιδιωτική Κίνηση. Σεπτέμβριος 2020, Στατιστική Υπηρεσία, 7 Δεκεμβρίου 2020:

https://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/services_71main_gr/services_71main_gr?OpenForm&sub=1&sel=1

Ανακοίνωση για τα Μέτρα Στήριξης Εργαζόμενων και Επιχειρήσεων, Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Δεκέμβριος 2020:

<https://bit.ly/38vMKg1>

Διαχείριση της κρίσης και αλληλεγγύη, Ευρωπαϊκή Επιτροπή:

https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/crisis-management-and-solidarity_el

«Ο Κυπριακός τουρισμός στην μετα-κορωνοϊό εποχή», Άρθρο Υφυπουργού Τουρισμού, Υφυπουργείο Τουρισμού:

<http://www.tourism.gov.cy/tourism/tourism.nsf/AllFF982799349A5B50C22585EE0023F370?OpenDocument>

Ομάδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αντιμετώπιση του κορωνοϊού:

https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/european-commissions-action-coronavirus_el

Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής 2021-2023, Υπουργείο Οικονομικών, 2020:

http://mof.gov.cy/assets/modules/wnp/articles/202006/700/docs/stratigikoplaisiodimosionomikispolitikis21_23.pdf

Σχέδια Χορηγιών, Τμήμα Εργασίας Υπουργείου Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων:

<http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/dl/dl.nsf/All/0038641AEDE2A03DC22581CB00412580?OpenDocument>

Ταξίδια κατά την διάρκεια της πανδημίας του κορωνοϊού, Ευρωπαϊκή Επιτροπή:

https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/travel-during-coronavirus-pandemic_el

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

A. Μελέτες και άρθρα

Cyprus Economic Policy Review, vol. 14, June 2020 (ολόκληρο το τεύχος)

BARCELÒ, Damià, CAMPOS, Diana, DUARTE, Armando C., PRATA, Joana C., ROCHA-SANTOS, Teresa, SILVA, Ana L. Patrício, SOARES, Amadeu M.V.M. & WALKER, Tony R., "Rethinking and optimizing plastic waste management under COVID-19 pandemic: Policy solutions based on redesign and reduction of single-use plastics and personal protective equipment", 2020:

<https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.140565>.

BASHIR, M. F., MA, B., & SHAHZAD, L., "A brief review of socio-economic and environmental impact of Covid-19", *Air Qual Atmos Health* 13, 2020, pp. 1403-1409:

<https://doi.org/10.1007/s11869-020-00894-8>

BERMAN, J.D. & EBISU, K., "Changes in U.S. air pollution during the COVID-19 pandemic", *Science of The Total Environment*, 2020:

<https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.139864>

BLOFIELD, Merike, HOFFMANN, Bert & LLANOS, Mariana, "Assessing the Political and Social Impact of the COVID-19 Crisis in Latin America", *German Institute of Global and Area Studies (GIGA)*, 2020.

BOURZAC, Katherine, "COVID-19 lockdowns had strange effects on air pollution across the globe", *c&en magazine*, vol. 98, issue 37, 25 September 2020:

<https://cen.acs.org/environment/atmospheric-chemistry/COVID-19-lockdowns-had-strange-effects-on-air-pollution-across-the-globe/98/i37>

CHRISTOFIDES, I., "Economic aspects of Covid-19, numerical illustrations and policy implications." *Cyprus Economic Policy Review*, Vol. 14, No. 1, 2020, pp. 57-70:

<http://www.ucy.ac.cy/erc/el/publications/cyprus-economic-policy-review>

COHN, Samuel K., *Epidemics: Hate and Compassion from the Plague of Athens to AIDS*, Oxford University Press, 2018.

DAHL, G & LOCHNER, L., "The Impact of Family Income on Child Achievement: Evidence from the Earned Income Tax Credit", *American Economic Review*

102(5), 2012, pp. 1927- 56.

FINN, Adam, “Is the Beginning of an mRNA vaccine revolution”, *The Guardian*, 22 November 2020:

<https://www.theguardian.com/world/2020/nov/22/mrna-vaccines-covid-signal-new-era-disease-prevention-science>

FIORINI, M. & KEANE, M., “How the Allocation of Children’s Time Affects Cognitive and Noncognitive Development” *Journal of Labor Economics*, 32(4), 2014, pp. 787-836.

FOUCAULT, M., & SENELLART, M., *The birth of biopolitics: Lectures at the Collège de France*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010, 1978-79.

GARDE D. & SALTZMAN J., “The story of mRNA: How a once-dismissed idea became a leading technology in the covid vaccine race”, STAT, 10th, November 2020:

<https://www.statnews.com/2020/11/10/the-story-of-mrna-how-a-once-dismissed-idea-became-a-leading-technology-in-the-covid-vaccine-race/>

GAUTAM S., “COVID-19: air pollution remains low as people stay at home”, 2020:

<https://doi.org/10.1007/s11869-020-00842-6>

GERSTENFELD, Manfred, *How Society Will Change as the Coronavirus Crisis Abates*, Begin-Sadat Center for Strategic Studies, 2020.

GOTTFRIED, Robert S., *The Black Death: Natural and Human Disaster in Medieval Europe*, New York, Free Press of Macmillan, 1983.

HERLIHY, David, *The Black Death and the Transformation of the West*, Harvard University Press, 1997.

KANOKPORN CONINX, Jum, FUKUDA, Keiji, HARMANCI, Hande, PARK, Kidong, CHAMBERLAND, Mary, CURTIN NIEMI, Tamara, PLUUT, Elisabeth (Isis) & VIVAS, Claudia, *Pandemic Influenza Preparedness and Response: A WHO Guidance Document*, World Health Organization, Geneva, 2009.

KNOWLAND E.K., KELLER C., Ott L., PAWSON S., SAUNDERS E., WALES P., & DUNCAN B., *Local to Global Air Quality Simulations using the NASA GEOS Composition*

Forecast Model, GEOS-CF, 2020.

LAUBINGER Frithjof, VARGHESE Nikhil, Circular Economy and Waste Team, OECD Environment Directorate, "COVID-19 and the looming plastics pandemic", *OECD Environment Focus*, 7 July 2020:

<https://oecd-environment-focus.blog/2020/07/07/COVID-19-and-the-looming-plastics-pandemic/>

NANTHINI, S. & NAIR, Tamara, "COVID-19 and the Impacts on Women", *RSiS*, No. IN20-05, 5 July 2020.

OSLAND, Kari M., GILEN ROYSAMB, Maria & NORTVEDT, Jenny, "The Impact of COVID-19 on the Women, Peace and Security Agenda", *Norwegian Institute of International Affairs (NUPI)*, 2020.

PADAN, Carmit, "Coronavirus: On Crisis, Emergency, and the Power of Words", *Institute for National Security Studies*, Israel, No 1353, 26 July 2020.

REGE, M., TELLE, K. & VOTRUBA, M., "Parental Job Loss and Children's School Performance" *The Review of Economic Studies*, 78(4), 2011, pp. 1462-1489.

ROOS, Dave, "Social Distancing and Quarantine Were Used in Medieval Times to Fight the Black Death: Way back in the 14th century, public health officials didn't understand viruses, but they understood the importance of keeping a distance and disinfecting", *History*, 25 March 2020:

<https://www.history.com/news/quarantine-black-death-medieval>

RUIZ-VALENZUELA, J., "Job Loss at Home: Children's School Performance During the Great Recession in Spain", *CEP Discussion Paper No 1364*, Centre for Economic Performance, LSE, 2015, pp. 1-50:

<http://eprints.lse.ac.uk/63804/1/dp1364.pdf> [Date of access: 27/02/2020]

SAMUELSSON, Karl, BARTHEL, Stephan, COLDING, Johan, MACASSA, Gloria & GIUSTI, Matteo, "Urban nature as a source of resilience during social distancing amidst the coronavirus pandemic", 2020: Doi:10.31219/osf.io/3wx5a.

SNOWDEN, Frank M., *Epidemics and Society: From the Black Death to the Present*, Yale University Press, 2020.

TODD, P. & WOLPIN, K., “On the Specification and Estimation of the Production Function for Cognitive Achievement” *Economic Journal*, 113(485), 2003, pp. 3-33.

WIECZOREK, M., “Coronavirus European Commission call for action in protecting seasonal workers”, July 2020:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1342

B. Εκθέσεις και ανακοινώσεις κρατικών υπηρεσιών, διεθνών οργανισμών/φορέων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

World Health Organization, *Health 21: An Introduction to the Health for all Policy Framework for WHO European Region*, European Health for All Series No. 5, Copenhagen, 1998:

https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/109759/EHFA5-E.pdf

“What is One Health?”, Centers for Disease Control and Prevention, November 2018:

<https://www.cdc.gov/onehealth/basics/index.html>

Restart Cyprus, PwC, May 2020:

<https://www.pwc.com.cy/en/publications/assets/restart-cyprus-pwc-greek.pdf>

COVID-19 lockdown reveals human impact on wildlife, Max Planck Society, 22 June 2020:

<https://www.mpg.de/15005457/COVID-19-lockdown-reveals-human-impact-on-wildlife>.

First six months of 2020: COVID-19, investment in recovery, climate, European Parliament, 17 July 2020:

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/eu-affairs/20200624STO81901/first-half-of-2020-COVID-19-investment-in-recovery-climate>

New Data Shows Impact of COVID-19 on Tourism as UNWTO Calls for World Tourism Organization, UNWTO, *World Tourism Barometer*, Vol. 18, Issue No. 5, August-September 2020:

<https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.5>

COVID-19 and Europe’s environment impacts of a global pandemic. Briefing

no. 13/2020, European Environment Agency, 5 November 2020:
<https://www.eea.europa.eu/post-corona-planet/COVID-19-and-europes-environment>

“Concerns are raised over the threat of COVID-19 to mental health in Europe”,
United Nations: Regional Information Centre Western Europe UNRIC (2020):
<https://unric.org/en/concerns-are-raised-over-the-threat-of-COVID-19-to-mental-health-in-europe/>

Coronavirus government response tracker, University of Oxford, Blavatnik School of Government, 2020:
<https://www.bsg.ox.ac.uk/research/research-projects/coronavirus-government-response-tracker>

COVID-19 and the low-carbon transition: Impacts and possible policy responses, OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19), 2020.

COVID-19 Coronavirus pandemic: the EU’s response, European Council, 2020:
<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/coronavirus/>

COVID-19 strategy update, World Health Organization, Switzerland, 2020:
<https://www.who.int/publications/m/item/COVID-19-strategy-update>

COVID-19: Impact of the pandemic on the Cyprus Economy, PwC Cyprus, 2020:
<https://www.pwc.com.cy/en/publications/assets/pwc-COVID-19-impact-on-cyprus-economy-may-2020.pdf>

From containment to recovery: Environmental responses to the COVID-19 pandemic, OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19), 2020.

Global Investment Trends Monitor, UNCTAD:
https://unctad.org/system/files/official-document/diaeiainf2020d4_en.pdf

Impact of the COVID-19 pandemic on trade and development: transitioning to a new normal, UNCTAD:
<https://unctad.org/webflyer/impact-COVID-19-pandemic-trade-and-development-transitioning-new-normal>

Operational impact on air transport, ICAO and ADS-B Flightaware:

<https://data.icao.int/COVID-19/operational.htm>

Responsible Restart of the Sector, World Tourism Organization (UNWTO):

<https://www.unwto.org/news/new-data-shows-impact-of-COVID-19-on-tourism>

Trade and Development Report, UNCTAD, 2020:

<https://unctad.org/webflyer/trade-and-development-report-2020>

World Economic Outlook, October 2020: A Long and Difficult Ascent, International Monetary Fund, 2020:

<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020>

World Investment Report 2020: International Production Beyond the Pandemic, UNCTAD:

<https://unctad.org/osgstatement/world-investment-report-2020-international-production-beyond-pandemic>

Policy measures taken against the spread and impact of the coronavirus, European Commission, Directorate General, Economic and Financial Affairs, 2021:

https://ec.europa.eu/info/files/policy-measures-against-spread-coronavirus_en

Ιστότοποι και ηλεκτρονικοί σύνδεσμοι:

- Διαδικτυακός τόπος του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας:
www.pio.gov.cy/
- Διαδικτυακός τόπος του Υπουργείου Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας:
<https://www.coronavirus.mlsi.gov.cy/>
- Διαδικτυακός τόπος του Υπουργείου Οικονομικών της Κυπριακής Δημοκρατίας:
www.mof.gov.cy/
- Διαδικτυακός τόπος του Υπουργείου Υγείας της Κυπριακής Δημοκρατίας:
www.moh.goc.cy/
- Διαδικτυακός τόπος της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου:
<https://www.centralbank.cy>
- Διαδικτυακός τόπος της Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου:
<https://www.mof.gov.cy>
- Διαδικτυακός τόπος του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελληνικής Δημοκρατίας:
<https://agora.mfa.gr/>
- Ελληνική ηλεκτρονική εφημερίδα *enikonomia*:
www.enikonomia.gr/
- Ελληνική ηλεκτρονική εφημερίδα *iefimerida*:
www.iefimerida.gr/
- Ελληνική ηλεκτρονική εφημερίδα *naftemporiki*:
www.naftemporiki.gr/
- Διαδικτυακός τόπος του Αθηναϊκού-Μακεδονικού Πρακτορείου Ειδήσεων:
www.amna.gr/
- Διαδικτυακός τόπος του ελληνικού τηλεοπτικού σταθμού «Σκάι»:

www.skai.gr/

- Διαδικτυακός τόπος του ελληνικού ιδιωτικού νοσηλευτικού ιδρύματος «Υγεία»:
www.hygeia.gr/
- Διαδικτυακός τόπος του έργου EXCELSIOR H2020 Teaming:
<https://excelsior2020.eu/COVID-19-web-services/>
- Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης:
https://ec.europa.eu/info/index_el
- Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας:
www.eurofound.europa.eu/
- Διαδικτυακός τόπος για την Παγκόσμια Έκθεση για την Πτώση των Μισθών:
www.ilo.org-COVID-19
- Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών:
unric.org/el/

